ACTA UNIVERSITATIS LUNDENSIS.

LUNDS UNIVERSITETS ÅRS-SKRIFT.

TOM. XXIII.

1886—87.

LUND, 1887—88.
MALMSTRÖM & KOMP:S BOKTRYCKERI.
DISTRIBUERAS GENOM C. W. K. GLEERUPS FÖRLAGSBOKHANDEL.

05 X 321

TO NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1926 L

LUNDS UNIVERSITETS ÅRS-SKRIFT.

TOM. XXIII.

FÖR LÄSÅRET 1886—87.

I.

RÄTTS- OCH STATSVETENSKAP.

25 X 321

Innehåll:

(Afdelningen för Rätts- och Statsvetenskap).

I. Om formaliteter vid kontrakt enligt romersk och svensk förmögenhetsrätt, af Johan Ask (sid. 1—133).

II. Föreläsningar och öfningar vid Kongl. Universitetet i Lund, Höstterminen 1886.
III. Föreläsningar och öfningar vid Kongl. Universitetet i Lund, Vårterminen 1887.

Contracts - Jurisprudence, Sweden

Om formaliteter vid kontrakt

enligt romersk och svensk förmögenhetsrätt.

II.

Af

JOHN ASK.

Svensk Rätt.

Allmänna Anmärkningar.

Den romerska rättens utveckling i de stycken, som utgöra föremål för denna afhandling, visar, huru en gifven fundamentalsats småningom lider inskränkning och försvagas, till dess slutligen af regeln blir undantag och af undantaget regel. Romarnes formalism måste efter hand gifva vika för nyare tiders uppfattning om de formlösa kontraktens giltighet, en uppfattning, i hvilken mången, åtminstone på obligationsrättens område, velat se ett bevarande af äldre germanska rättsprinciper, under det andra ställa sig på en motsatt ståndpunkt och mena, att såväl leges barbarorum, som den senare medeltidsrätten med underkännande af konsensualkontrakten endast vetat af formfordrande kontrakt och realkontrakt [1]. Att

[1] Till den förra rigtningen höra: Runde, Grundsätze des gemeinen deutschen Privatrechts (1817) s. 160, åberopande Taciti Germania cap. 24: („aleam exercent — — extremo ac novissimo iactu de libertate ac de corpore contendant; victus voluntariam servitutem adit; — — *ipsi fidem vocant*,“) och Annal. Lib. 13 c. 54: („nullos mortalium armis aut *fide* ante Germanos esse exclamant“); Glück anf. arb. Th. 4 s. 282: „Den romerska rättstheoriens fina väfnad var oförenlig med Tyskarnes redbarhet och simplicitet“; Zœpfl, Deutsche Rechtsgeschichte III (1872) s. 283 not 2 citerande ordspråket: „Ein Mann, ein Wort“; vidare Walter, Deutsche Rechtsgeschichte (1853) s. 597; Gerber, System des deutschen Privatrechts (1867) s. 402; Mittermaier, Grundsätze des gem. deutschen Privatrechts etc. Band II (1843) s. 1

den moderna dogmen om alla fördrags giltighet utan afseende på formen *icke* har sin rot i inflytandet från äldre tysk rätt, utan snarare är en frukt af den romerska och kanoniska *doktrinen,* torde af den nyare rättshistoriska forskningen vara fullt ådagalagdt, sedan det visat sig, att de grunder, på hvilka man velat bygga en motsatt mening, visserligen vittna om en hos folket rådande aktning för tro och lofven, men ingalunda konstatera giltigheten af en *formlös* förklaring, då de gamla germanska rättskällorna fastmer innehålla talrika formföreskrifter; och man skulle vara böjd för antagandet, att formaliteterna vid kontrakt varit allt flera, ju längre man går tillbaka i tiden, derest icke åtskilliga äldre rättskällor, särskildt Norges och Islands, i hvilka den ursprungliga germanska rätten skall hafva sitt mest oförfalskade uttryck, företett en vida inskränktare användning af formaliter, än de lagar, som gifva uttryck åt en något yngre rättsuppfattning, såväl med afseende på formernas mångfald som antalet af de kontrakt, hvilka af dem voro beroende.

Är det då sannolikt, att den theori, hvilken låter viljoföreningen såsom sådan eller hvarje fördrag i och för sig vara för kontrahenterna fullt bindande, denna theori, hvilken af sina förkunnare betecknas som ett bevis på rättsuppfattningens närmande till sin fullkomlighet, endast utgör återgången till en äldre germansk rättsregel, som under medeltiden blifvit i större eller mindre grad undanskymd? Ingalunda. Knappast behöfver man historiens vittnesbörd för att inse, hurusom i ett folks äldsta rättstillstånd det andliga är till den grad beroende af det kroppsliga, att snart sagdt hvarje andlig verksamhet måste välja ett af så många sinnen som möjligt förnimbart framställningssätt för att vinna erkännande och giltighet. Det ojemförligt tydligaste uttryck för en persons afsigt att t. ex. öfverlåta eganderätt på en annan är att, jemte det han härom afgif-

m. fl. Deremot L. Seuffert anf. st. s. 6—7 och derstädes citerade förf. framförallt Stobbe, Reurecht und Vertragsschluss nach älterem deutschen Recht, i Zeitschr. für Rechtsgeschichte XIII s. 209 ff. (I ett tidigare arbete: Zur Geschichte des deutschen Vertragsrechts, 1855, försvarade han ännu den äldre uppfattningen, med stöd företrädesvis af det bekanta stället i Sachsenspiegel I. 7 („Sve ich borget oder lovet, die sal't gelden, unde svat he dut, dat sal he stede halden".) Brunner, Die fränkisch-romanische Urkunde, i Zeitschr. für das ges. Handelsrecht XXII (1877) s. 553 m. fl. Hvad Danmark angår, se Kofod-Ancher, Samlede jurid. Skrifter II (1809) s. 439: „Man lod Enhver contrahere, som han selv vilde". Deremot Schlegel i not till sistn. arb. s. 440.

ver förklaring, sätta sin medkontrahent i tillfälle att utöfva det fysiska herraväldet öfver kontraktets föremål. Om detta icke beqvämligen låter sig göra, hvad är då naturligare, än att berörda handling *bildlikt* framställes, intill dess omsider en mera framskjuten ståndpunkt gör äfven sistnämnda procedur öfverflödig? Och när kan t. ex. en säljares förbindelse att leverera det sålda framträda klarare, än då han emottagit priset? Också har en författare [1] med exempel ur såväl lagar som urkunder visat, att i den tyska fördragsrättens första utvecklingsskede köpet var bindande, icke då parterna kommit öfverens om vara och pris, utan först då prestationen från ena sidan hunnit blifva uppfyld. Det var icke *köpeaftalet*, utan löftet om *vederlag* för en redan emottagen prestation, som här hade någon verkan i rättsligt hänseende. Om nu sjelfva köpslutet, låt vara blott med iakttagande af vissa formaliteter, förmådde grundlägga ett ömsesidigt obligatoriskt förhållande, så måste detta betraktas som en fortgång i utvecklingen, hvilken når sin spets, då samtycket parterna emellan blir bindande utan afseende på formen för aftalet. Att det germanska kontraktsystemet tagit denna rigtning, är ett faktum, åt hvilket Behrends [2] gifvit uttryck, då han framhåller, att den tyska rättens utvecklingsgång i allmänhet kan betecknas som ett fortskridande från real- till formal- och slutligen till konsensualkontrakt, dock med den inskränkningen, att ett senare utvecklingsstadium icke helt och hållet utträngt ett tidigare, utan blott vunnit en viss terrain jemte det förra. Detta allt torde hafva sin tillämplighet på den nordiska, ej mindre än på den germanska rätten i allmänhet, och hvad särskildt *vårt* lands rättsutveckling i denna del angår, torde kunna sägas, att den vid tiden för landskapslagarne åtminstone uppnått det andra af ifrågavarande tre hufvudstadier. På sakrättens område hoppas vi kunna styrka, att vår äldre rätt, såväl som den nyare, endast med betydliga inskränkningar erkänner det formlösa kontraktets giltighet. Men då enahanda formaliteter, af hvilkas iakttagande den sakliga öfverenskommelsens giltighet är beroende, ofta nog återfinnas på obligationsrättens område, och deras behandling på tvenne olika ställen skulle vålla onödiga upprepningar, så ligger häri anledningen, hvarför icke

[1] Sohm, Das Recht der Eheschliessung (1875) s. 25.

[2] Das Deutsche Privatrecht, i Holzendorffs Encyklopädie der Rechtswissenschaft, systematischer Theil I (1882) s. 568.

framställningen hädanefter som förut kommer att inordnas under de särskilda hufvudrubrikerna: *obligationsrätten* och *sakrätten*. Vi kunna icke med Heusler [1] antaga, att skilnaden mellan personliga och sakliga rättigheter varit främmande för den germanska uppfattningen. Hvad svensk rätt vidkommer, är denna skilnad redan i landskapslagarna om icke fullt genomförd, så åtminstone uppmärksammad. Flerestädes upprepas t. ex. det bekanta stadgandet i Upl.L. ÄB 25 pr. [2] „winz æi goz til fuldræ giældæ, þa falli aff allum giældum slict aff mark sum mark", men att den, som hade pant för sin fordran, icke behöfde konkurrera med öfriga borgenärer, framgår uppenbart af panthafvarens rätt att af panten behålla det, som svarade mot hans fordran, och endast gifva åter „swa mykit som þet ær mera vært" [3]. Men likasom vi i motsats till Romarne icke ega någon allmängiltig fördragsform, sådan som stipulatio, så finnes ej heller hos oss den skarpa begränsning emellan formaliteter vid sakliga och formaliteter vid obligatoriska aftal, som motiverar deras framställning i tvenne af hvarandra oberoende afdelningar. Aftal med ett och samma namn kunna understundom vara af saklig, stundom åter af obligatorisk natur. Så är förhållandet med ett af de vigtigaste bland alla kontrakt — *köpet*. Uttrycket: „jag säljer denna sak" kan såsom, Hagerup [4] rigtigt anmärker, betyda både: „jag förpligtar mig att (vid en senare tidpunkt) öfverlåta eganderätten till denna sak" och „jag öfverlåter härmed saken" [5]. Om nu vissa formaliteter blifvit stadgade såsom vilkor för dylika aftals giltighet, utan att formföreskriften blifvit inskränkt till *ettdera* af ifrågavarande fall, så uppstår någon gång svårigheter att bestämma gränsen för tillämpligheten af nämnda formföreskrift, då icke sjelfva dess beskaffenhet härvid gifver någon ledning. Så t. ex. är det uppenbart, att traditionsformen måste vara ett uttryck för *öfverlåtelsen*, icke för *löftet* derom. Vidare torde hvarje formalitets *ändamål* vara bestämmande i berörda afseende. Är ändamålet att förekomma öfverilning hos parterna, så måste

---

[1] Die Gewehre (1872) s. 28.

[2] Citater och öfversättningar från Sveriges gamla lagar äro, der ej annat finnes särskildt anmärkt, hemtade ur Schlyters editioner och glossarier.

[3] Upl.L. Kiöpm.B. 7; Söderm.L. Köpm.B. 8; Westm.L. II Köpm.B. 10.

[4] anf. arb. 2:dra uppl. s. 166.

[5] Detsamma gäller om motsvarande förklaring vid skifte och gåfva.

formaliteten gälla ej blott det sakliga utan äfven det obligatoriska aftalet och ej blott det obligatoriska *hufvudaftalet* utan äfven, der sådant ifrågakommer, ett föregående *pactum de contrahendo,* för så vidt detta kan blifva bindande. Eljest skulle formföreskriften vara till föga båtnad för vederbörande, hvars eftertanke skulle komma för sent, om han redan till följd af en *formlös* förklaring skulle kuuna tvingas att åt medkontrahenten inrymma en befogenhet, som eljest endast en i stadgad form ingången öfverenskommelse varit i stånd att grundlägga. Om återigen meningen med den föreskrifna formen närmast är att åstadkomma publicitet, att bereda tredje man kännedom om parternas vilja, så synes det formlösa aftalet visserligen böra sakna gällande kraft mot tredje man, men derför icke, då det endast afser att åstadkomma en obligation, vara utan verkan mot den eller dem, som velat ikläda sig en sådan.

Om merendels en i laga form afgifven och accepterad viljoförklaring af uteslutande sakligt innehåll medför all den rätt, som dermed varit afsedd, eller som öfverhufvud kan af den enskilde i hvarje särskildt fall upplåtas, så har å andra sidan frånvaron af vederbörliga formaliteter i detta fall till följd, att aftalet blir absolut ogiltigt. Men det är ej lika otvifvelaktigt, att *obligatoriska* rättshandlingar blifva helt och hållet utan verkan endast på grund af brister i formelt hänseende. En fordran, som saknar utkräfbarhet, är icke alltid en nullitet. Så t. ex. kan hos oss en *preskriberad* fordran under vissa vilkor användas qvittningsvis, och pant gå till gäldande af densamma. Man må tvista om huruvida dessa omständigheter utgöra kriterier för tillvaron af en naturlig fordran, sedan den civila upphört att existera, oss tillkommer det närmast att afgöra, om åsidosättandet af laga formaliteter betager det obligatoriska kontraktet icke blott utkräfbarhet utan ock sådana rättsverkningar, som de nyss anförda. Hvarken vår nu gällande lag eller dess föregångare lemna oss i detta afseende någon ledning [1]. Men vid sådant

[1] Jemf. deremot *å ena sidan* sachsiska „Bürgerl. Gesetzbuch" § 100, som stadgar, att, derest lagen föreskrifver viss form för viljoförklaringen, och denna icke iakttages, så är rättsärendet en nullitet, äfven om lagen icke särskildt uttalar det — *å den andra* Allgem. Landr. für die Preussischen Staaten I. 3 §§ 40—41: Åsidosättandet af laga form gör rättshandlingen till en nullitet, blott ifall lagen uttryckligen fordrar iakttagandet af samma form såsom vilkor för handlingens giltighet. In dubio presumeras, att viss form föreskrifvits endast såsom en bevisregel.

förhållande torde böra presumeras, att, såsom Stobbe [1] uttrycker sig, „bei Nichtbeobachtung der Form der Vertrag nichtig sein soll“. Då lagen utan särskild inskränkning underkänner ett kontrakt, så eger man enligt vår tanke ingen rätt till den restriktiva tolkning, enligt hvilken kreditor visserligen vore beröfvad sin talan, men i öfrigt oförhindrad att utöfva de rättigheter, som med fordringen följa. Härmed är ej sagdt, att icke en person med fullt förpligtande verkan kan ikläda sig förbindelser, hvilka ålegat annan person, och om hvilka han har sig bekant, att de gent emot denne sakna all giltighet, eller att icke förste promittenten i detta fall kan af god vilja hålla promissarien skadeslös genom att fullgöra kontraktets innehåll eller på annat sätt. Men i intetdera fallet är adqvirentens rätt grundad på befintligheten af ett äldre, verkligt om ock svagt fordringsförhållande utan i tillkomsten af en ny, frivillig, men derför icke ogiltig handling. Om någon qvittningsrätt eller rätt till innehållande af liqvid, som af misstag kommit att erläggas, kan deremot ej vara tal, och lika litet får mot promittenten rigtas ett anspråk om upprepande i laga form af en på annat sätt afgifven förklaring. Denna är med ett ord utan verkan.

Emellertid följer ej häraf med nödvändighet, att hvarje kontrakt, som hos oss skall ega någon giltighet, måste vara ingånget med de i vår lag föreskrifna formaliteter. Den bekanta satsen *locus regit actum,* som i den internationela privaträtten vunnit allmän anslutning [2], föranleder, att en utomlands träffad rättshandling anses giltig, ej blott då den skett i öfverensstämmelse med lex domicilii, utan ock då den med afseende på formen rättar sig efter det lands lag, der den försiggått; och detta senare torde till och med vara att föredraga, enär eljest tvifvel kunde uppstå om *hvilkendera* kontrahentens lex domicilii, som bör tillämpas, då parterna äro från olika orter med sins emellan olika rättsgrundsatser. Allt detta gäller dock icke kontrakt om fast gods, enär dessa merendels anses böra ske i öfverensstämmelse med lex rei sitæ. Det säger sig sjelf, att nu anförda regler komma till användning, blott för såvidt lagliga

[1] Handbuch des deutschen Privatrechts III (1885) s. 130 pr.

[2] Se Stobbe Privatrecht I § 31; Scheel Privatrettens allm. Deel I (1867) s. 400—401; Durand, Essai de Droit international privé (1884) s. 247; Schrewelius (1872) s. 31 ff.; Wexellagen af d. 7 Maj 1880 § 85.

bestämmelser ej deri verka ändring. Naturligtvis kan den positiva rätten förordna, huru en utomlands företagen handling bör vara beskaffad, i hvilket fall stadgandet härom länder till efterrättelse. Så t. ex. heter det i 8: 2. G.B. af 1736 års lag, att äktenskapsförord, som utländes sker om härvarande egendom, måste, såvida det här i riket skall vara gällande, före äktenskapet *med vittnen* upprättas för att derefter inom natt och år hos vederbörande inrikes domare angifvas och intecknas.

Ofta nog är det ej lätt att afgöra, om en verklig formföreskrift föreligger eller icke. Vår gällande lag lider ej brist på ställen, som innehålla, att den eller den rättshandlingen skall ske skriftligen eller i tvenne vittnens närvaro. Detta anses i de flesta fall endast innebära ett råd med afseende på bevisningen, hvilket det står den enskilde fritt att följa eller åsidosätta, utan att handlingens giltighet deraf tager något intryck. Men det vore ett misstag att betrakta *hvarje* stadgande om t. ex. vittnens närvaro ur nyssnämnda synpunkt. Låt vara att *ändamålet* med ett dylikt stadgande endast är att trygga bevisningen, lagstiftaren kan för att vara säker om sitt syftes vinnande hafva velat tvinga intressenterna att vidtaga den anvisade åtgärden, i det han fastställer, att den förutan rättsärendet skall vara utan verkan. Särskildt vår äldre rätt bereder ej sällan svårigheter, då det gäller att skilja mellan ett råd och en formföreskrift, och kontraktsformer omtalas ofta på ett sätt, som gör det tvifvelaktigt, huruvida de varit nödvändiga eller endast brukliga.

Vi öfvergå till nästa §, först sedan vi berört en omständighet, som måhända redan i inledningen hade bort framhållas, den nemligen, att vi i detta arbete så mycket som möjligt undvikit benämningen *formalkontrakt,* eftersom detta ord i den moderna juridiska literaturen erhållit en ny, förut okänd betydelse. Det användes numera ej sällan för att utmärka ett kontrakt, hvilket är bindande blott genom sin form med abstraktion från hvarje causa obligandi. Dess motsats är det s. k. materiela eller causalfördraget. Äldre författare — och stundom äfven nyare — skilja deremot emellan *formlösa* kontrakt [1] och formalkontrakt, och det är för att undvika olägenheten af denna tvetydighet i terminologien, som vi,

[1] Se ofvan Del I s. 2.

följande en framstående rättslärares [1] föredöme i detta afseende, tala om *formbehöfvande* kontrakt, då till deras giltighet erfordras vissa, i lag föreskrifna formaliteter.

Dessa senare äro enligt svensk rätt, äldre såväl som nyare, af två slag: sådana, hvilka äro bestämda att sjelfva gifva uttryck åt en viss viljorigtning, en viss afsigt hos parterna, och sådana, hvilka förmedla berörda afsigts uttalande inför den yttre, af lagen bestämda omgifning, utan hvars befintlighet aftalet måste gå miste om sin verkan. Till förra slaget höra de, hvilkas beskaffenhet antydes af rubrikerna i §§ 8, 9, 14 och 15, till det senare de, som afhandlas i öfriga, här nedan följande paragrafer. Gemensamt för båda är att de angå *sättet för aftalets afslutande.*

[1] v. Amira, Nordgermanisches Obligationenrecht, 1 Band Altschwedisches Obligationenrecht (1882) s. 317.

§ 8. Fästepenning [1].

Vi hafva valt detta ord bland de många, som uttrycka samma sak, eller en afgift, hvars emottagande närmast föranledde, att acceptanten derigenom blef skyldig att præstera det han utfäst i ett af ingendera parten uppfyldt, tvåsidigt aftal, en skyldighet, som likväl icke alltid var ovilkorlig, lika litet som emottagarens deremot svarande rätt att yrka kontraktets fullgörande enligt dess innehåll.

Ifrågavarande formalitet omtalas flerestädes i våra gamla lagar, som föreskrifva dess användning vid

1:o *Jordlegoaftal.* Benämningen *fästepenning* förekom icke i detta fall, utan kallades afgiften, som den blifvande arrendatorn hade att erlägga till jordegaren, vanligen *gipt* men äfven *gæf, tilgæf* och *afgipt* [2].

Hvad nu angår denna præstation, som senare fått namn af *städja,* så innehåller Östgötalagen åtskilliga egendomliga bestämmelser, hvilka icke återfinnas i de öfriga lagarne. Den skiljer emellan *arsgæf* och *laghagæf.* Af dessa gafs den förra, såsom äfven namnet antyder, då legotiden blott skulle räcka ett år [3], den senare åter, då legotiden skulle vara längre, i hvilket fall städjan utgjordes af ett sex års gam-

[1] För korthetens skull hafva i resp. §§ 8 och 15 till öfverskrift begagnats orden „fästepenning" och „urkund", i stället för *gifvande* af fästepenning etc., likasom §§ 10—13 handla om „löftesmän", „vittnen", „fastar", och „offentlighet" i st. för kontraktets afslutande med löftesmän, fastar o. s. v.

[2] Uttrycket *afraþ,* hvilket eljest betecknar *legoafgiften,* torde af misstag hafva insmugit sig på ett ställe i äldre Westm.Lagen (B.B. 13 pr.), der det heter: „Hwar sum skiptir æghu wndir sik heem fyr æn mal ær wti, giwi afrad karli swa mykit af afraþi sum wnöt ær". Enligt Schlyters anm. till detta lagrum not 24 bör här läsas gift i st. för afraþ. Jemf. ock Gl. till Westm.L. v. *wnötter* och Ordb. v. *onötter.*

[3] B.B. 9 § 5: „Nu havær man eghn manzs mæþ ars gæwn. þaghar inne ær rökær ok sala (då inne är trafve och höstack, eller m. a. o. då skörden är bergad) þa ær han uiþ bol lagh skildær, þy at þæt ær egh lagha gift."

malt nötkreatur för hvar attung; och hade den, som första gången stadde ett hemman, att härutöfver erlägga en „vängåfva“ af sex öre till jordegaren [1]. Att årsgåfven ej öfversteg ett öre tyckes framgå vid jemförelse med 9 fl. 1 § B.B., hvarest förutsättes, att jordegaren efter halfva legotidens förlopp uppsäger landbon, då han blott *en* gång gifvit städja. Om denna säges det: „ær gift half int, havi þa þæn sum fangit hauær, *ok fulle hanum öre firi ar huart atær standær*“.

För såväl Westgötalagen som Svea- och Landslagarne är skilnaden mellan arsgæf och lagha gæf, bolgæf och vingæf obekant. Något visst belopp, till hvilket städjan bör uppgå, är icke heller i dessa lagar ifrågasatt; tvärtom förordna flera af dem [2] uttryckligen, att „gipt skal giwæs swa sum baþum a sæmbær, iorþ eghandæ och landboæ,“ en regel, hvars tillämplighet på sin höjd blifvit för någon tid åsidosatt genom den tvifvelaktiga s. k. Vexiö stadga af år 1414 [3], hvarigenom städjan bestämdes till ett belopp, som motsvarade ett års landgäld „med allo ens ahrs tienest“. Nyköpings Recess af år 1537 [4] lät, sannolikt till fromma för adeln, städjopenningens storlek bero, icke på jordegarens och landbons åsämjan, utan på den förres godtycke, men hvad städja af kronohemman beträffar, hette det i Kongl. Maj:ts mandat af den 4 Juli 1583 [5], att denna utgjorde fyra daler silfvermynt, och i Kongl. Maj:ts Placat d. 30 Juli 1600 [6], att uti Småland, Westergötland och Östergötland, der vanligt varit att gifva hvart sjette år en oxe uti städsla, skulle gifvas fem daler silfvermynt i stället. „De som mera eller mindre gifvit i städsla än en oxe, gifva så många penningar, som sig deruppå belöpa kan“. En författare [7] upplyser, att enligt handlingar i kammararkivet Carl IX år 1603 förordnade, att i fråga om krono- kloster- kyrko- m. fl. hemman städja skulle utgifvas med en daler för helt hemman, en half daler för

[1] B.B. 9 pr. „Nu wil bonde sik bol leghia, þa ær þæt lagha gæf, nöt um siax halma af attunge, sua i förstu gæf vingæf sum bolgæf, þæt heter siax öra.

[2] Upl.L. J.B. 10; Westm.L. II J.B. 15 pr.; MELL EghnoB. 27 pr.; Chr.L.L. J.B. 20 pr.

[3] Hadorph, Några gambla stadgar etc., (bih. till „Bjärköa Rätten“ 1687) s. 40.

[4] Fjerde punkten lyder: Om gårde-städsle kan han njuta sin husbondes goda willja etc.

[5] Abrahamsson, Swerikes Rijkes Landslag (1726) s. 384.

[6] Ibid.

[7] Wahlberg, Om lega af jord å landet (1870) s. 87.

halft hemman, samt att fyra torplägenheter skulle beräknas som ett helt hemman, en beräkningsgrund, som redan 1607 ändrades derhän, att städjan skulle sättas efter grundräntan med en mark af pundet. Om ock ofvannämnde punkt i 1537 års Recess icke genom berörda förordningar blifvit upphäfd, så torde dessa likväl hafva öfvat inflytande i afseende på *bruket* äfven enskilde emellan. Husesynsordningen af år 1681 stadgar emellertid, att när åbo vill hemman tillträda, så skall husbonden „förvetta sig om städseln och bolgift“ d. v. s. med landbo träffa öfverenskommelse om arrendet och städjan [1], hvarigenom den gamla uppfattningen om parternas bestämmanderätt i detta fall synes återinförd.

Om således enligt vår äldre rätt kontrahenterna merendels egde att sjelfva utsätta beloppet af städjan, så följer ej häraf, att denna senare äfven kunnat helt och hållet uteslutas med bibehållande af kontraktets bindande verkan. Flera omständigheter antyda fast mer, att städjopenningen var en nödvändig ingrediens hos legoaftalet. Så heter det i Östgötalagen B.B. 9 § 4: „Nu ær þæt bol atær siþan falt skipan: þa ær þæn næstær sum först hafþe. Nu giuær annar til: þæt kallar undi gæf, þæt ær þriggia marka sak, han skall af bole fara, ok hin til ganga sum förra hafþi“. Då utlegd jord blef på nytt legofal, hade alltså förre arrendatorn företräde, och om någon annan honom till förfång gaf städja åt jordegaren, så skulle landbo icke desto mindre träda till jorden. *Undi gæf* innebar ett straffbart försök att uttränga förste legotagaren; utan sådan städja ansågs aftalet *in fraudem conductoris* sakna all betydelse. Samma tanke låg till grund för stadgandet i Upl.Lagen J.B. 13 § 2: “hvar sum iorþ giptir fyrr æn andrum ær laghlike aff saght, þa böte þen þre markær sum undir gifft gaff“, en regel, hvilken återupprepas i Södermannalagen samt yngre Westmannalagen [2].

Härtill kommer, att enligt Östgötalagen B.B. 9 § 6 *gift* icke ens fick uteblifva, när landbo *mot* jordegarens vilja i visst fall kunde förvärfva rätt att bruka egendomen; att, på sätt Söderm.Lagen J.B. 11 § 2 föreskrifver, tremarkabot drabbade den, som, ändå att han erhållit anstånd med städjans utgörande, förde något bort „at gipt ogullne“, samt slutli-

[1] Enligt Ihre, Glossarium Suiogoth. är *förweta sik* = *pactum inire.*

[2] Söderm.L. J.B. 11 § 3 in f.; Westm.L. II J.B. 15 § 2.

gen, att samma lag [1] i händelse af tvist om legoaftalets tillkomst låter sakens afgörande bero på bevisning om städjans verkliga erläggande. Vid sådant förhållande torde den omständigheten, att ordet *gipta* flerestädes i de gamla lagarna [2] förekommer i betydelsen *arrendera* vara ganska anmärkningsvärd, ehuru terminologien ensamt för sig lika gerna kunnat tyda på vedertaget bruk som på en lagligen anbefald åtgärd. Ännu i dag heter jordlegoaftalet *städja,* oftare *arrende,* och legotiden kallas *giftostämma,* ehuru någon städjopenning, någon arrha eller gipt ej längre inter privatos behöfver erläggas. Dessa beteckningar hafva alltså värde, icke såsom uttryck för gällande lag eller ens allmänt förekommande sed, utan såsom påminnelser om en tid, då deras användande utgjorde vilkor för legoaftalets bindande verkan. Huru länge detta förhållande bibehöll sig, är svårt att afgöra. I Carl IX:s bekanta lagförslag [3] J.B. 27 heter det, att „eij må iordäghanden sedhan som landboen städzle gifvit hafver, och them bådhom hafver åsämbt, afdrifva eller annat städzle af någhrom opbäre", förrän legotiden är till ända; och i Rosengrenska förslaget [4] J.B. 19 tillerkännes visserligen jordegaren rätt att före giftostämmans slut uppsäga landbon, med vilkor att han gifver honom „all städzla igen, som han aff honom uppburit haffwer", men deraf följer snarast, att då städzla ej blifvit gifven, någon förbindelse att respektera aftalet än mindre ansågs åligga jordegaren. Wahlberg har i sitt ofvan anförda arbete (ss. 89, 136) visat *dels* med exempel ur praxis från år 1687, att vid denna tid, och då legostämman understeg sex år, städja åtminstone icke öfverallt erlades, *dels* ock att enligt de påminnelser, som afgåfvos vid 1695 års förslag till jordabalk, man dåmera på sina ställen helt och hållet upphört med denna utgift, hvilken, som det hette, „i årliga skatten inslogs". Stiftarne af 1736 års lag gjorde ej heller berörda formalitet till vilkor för legoaftalets giltighet, men 16: 15 J.B. [5] gifver vid handen, att städja

[1] J.B. 11 § 1: „Delæ men um iorþ. annær sigher giptaþæ wara oc annær ei, þa hawi þen wizorð gipt sigher gifnæ wara með tweggiæ bygð fasta manna witnum oc eþe XII manna".

[2] Upl.L. J.B. 13 pr. § 2; Westm.L. II J.B. 15 § 3; Söderm.L. J.B. 10 pr. m. fl. st.

[3] Tryckt i „Handlingar rörande Sveriges Historia", utg. af K. Riksarkivet 2:a serien 1864.

[4] Tryckt ibid.

[5] „— — — I thessa fall gifves landbo så mycket af städjan åter, som svarar emot then tid honom i legostemman brister".

på denna tid allmänt förekom. Bruket af densamma har sedan dess aftagit. Endast då fråga är om bortlegande af kronojord, har berörda afgift alltjemt bibehållit sig, såsom då det i K. Kung. af den 17 Juli 1847 mom. 4 [1] heter, att då vid auktion å arrenderätt flera anbud göras till maximisumman, den skall erhålla arrendet, hvilken derjemte bjuder högsta kontanta städja att vid tillträdet på en gång erläggas. Men *denna* städja är icke längre analog med den ursprungliga. Utgifvandet sker „vid tillträdet“. Det formlösa aftalet är alltså i och för sig fullt bindande. Bland legotagarens skyldigheter är äfven den att på utsatt dag erlägga städjan. Våra äldsta rättskällor ålade deremot parterna *ingen* förbindelse genom det formlösa, rent consensuela legoaftalet. Ett undantag låter måhända härleda sig ur Södermannalagen J.B. 11 § 2 [2], men ingalunda ur följande stadgande i Uplands och Yngre Westmannalagarne [3]: „attæ ar ær giptæ stæmpnæ, ok a niundæ skal gipt giwæ“, ty härmed är icke sagdt, att, såsom Wahlberg (s. 37 in. f.) antager, med städjans utgörande kunde anstå till nionde året, och landbon under tiden vara berättigad att bruka egendomen, utan endast att aftalet skulle *hvart nionde år förnyas* [4], och ny städja dervid erläggas. Att gipt enligt dessa lagar icke utgafs först vid legotidens slut, bevisas nogsamt af Uplands-Lagens förbud för jordegaren att „takæ iorþ aff landboæ, fyrr än han hawær giptinæ *atær gifwit* swa mykit o annæt ær“ och af Westmannalagens föreskrift, att landbo, som styrkte sig hafva lemnat städja, icke fick af jorden vräkas, innan bolagsstämma ute var [5].

På samma sätt förordna landslagarna, att giftostämman skall vara sex år, „a siunda are skal gift giuas“, men tillägga, att jordegaren icke hafver våld säga landbon af jorden, förr än giftostämma ute är, med mindre han gifver honom åter „allæ giftena sum han up bar af honum“ [6]. Det torde alltså få antagas, att ifrågavarande afgift ursprungli-

[1] Jemf. Resol. på Allmogens Besvär d. 10 Sept. 1743 § 38.

[2] „Fester man gipt med witnum oc giæller ei þaghar. Træþe, sae, skieri oc slae at saklösu. Förir siþan bort af, at gipt oguline böte III marker um aar et“ etc.

[3] Upl.L. J.B. 10 pr. Westm.L. II J.B. 15 pr.

[4] Jemf. Wahlberg s. 50 not 6; Nordström, Bidrag till den svenska samhällsförfattningens historia II (1840) s. 662 not 89.

[5] Upl.L. J.B. 13 § 3; Westm.L. II J.B. 15 § 3.

[6] MELL. Eghn.B. 27 pr. § 1; Chr.L.L. J.B. 20 pr. § 2.

gen, i likhet med hvad som gälde fästepenning i allmänhet, regulariter erlades vid aftalets ingående, och att detta, om städjan uteblef, ej var på minsta sätt bindande.

Ännu i ett annat afseende skiljer sig den nu brukliga städjopenningen från den ursprungliga. Städjan har icke alltid varit hvad den nu är, en afgift, som för gårdens bruk i förskott erlägges, m. a. o. en del af det *vederlag,* som arrendatorn har att prestera för sin rätt att bruka egendomen. Städjopenningens utgörande är ett moment, icke längre i aftalets form utan i dess innehåll. Man jemföre härmed Steman, Den danske Retshistorie (1871) s. 544: „Likasom det redan i äldre tider vid olika rättshandlingar var bruk att gifva en handpenning till stadfästelse af öfverenskommelsen och som tecken på dess fullkomliga afslutning, så skedde detta sannolikt också vid jordlega, men hade här blott en formel betydelse och antog först senare delvis en annan karakter". — — Denna sistnämnda tidpunkt torde i Danmark hafva inträdt, redan innan Christian III:s Recess af år 1551 [1] föreskref, att enka efter landbo fick emot fullgörande af dennes skyldigheter sitta qvar till „näste och rätte" fardag, men att, om hon derefter ville behålla gården, ny städja skulle erläggas, ett stadgande, som sedan upprepas i samma konungs Recess af år 1558 c. 43 [2]. Om städjopenningen i dess uppgifna äldre, rent formela betydelse saknas alla uppgifter. På samma sätt i Norge. Någon städja vid jordlegoaftal omnämnes icke i detta lands äldsta rättskällor, och då Christian IV:s norske Lov, Landsleieb. 1 i likhet med åtskilliga recesser från senare hälften af 1500-talet [3] stadgar, att „hvilken bonde, som fester sin gaard, oc udgiffver sin festning eller förste tage, hand skal beholde sin gaard vdi sin liffstid", samt tillägger: „naar nogen bonde förste gang fester nogen gaard, da skal hand giffue fogden en stöffle hud eller en gammel daler", så torde berörda afgifter, hvilka bibehållits i Chr. V:s Norske Lov 3—14—7 och 10, egt betydelse ej allenast såsom formela vilkor för aftalets giltighet utan ock såsom partielt vederlag för brukningsrätten.

[1] Kolderup-Rosenvinge, Samling af gamle danske Love IV (1824) s. 242.

[2] ibid. s. 274.

[3] Citerade i Hallagers och Brandts uppl. af Chr. IV:s norske Lov (1855) s. 109 not 1.

Att enligt svensk rätt städjopenningen *alltid* varit för kontraktsformen fullkomligt främmande, är ett påstående, som Amira (s. 320 in f.) i olikhet med våra egna theoretici [1] vill göra gällande, ehuru han medgifver, att *gipt* i motsats till *afrad* icke innebar ersättning för gårdens brukande.

Då städjan utgjordes af en sak (res), som dertill kunde vara af betydligt värde, så vore ock legoaftalet ett *realkontrakt,* och städjopenningen hade med aftalets form intet att skaffa. För realkontraktet vore nemligen just det karakteristiskt, att en sakpræstation (res), hvilken innebure en utgift, gjordes och antogs. „Beim römischen wie beim altschwedischen Realvertrag ist die Vorleistung der Contracts-Grund“ [2]. Amira tyckes i denna sak hafva rönt någon inverkan af Sohm [3], hvilken påpekar, att det i likhet med lega tvåsidiga köpeaftalet blef enligt äldre tysk rätt gällande på det sätt, att köparen erlade en *arrha* eller fästepenning. Denna skilde sig från partiel betalning derigenom, att dess emottagande icke, vare sig helt eller delvis, innebure godtgörelse åt adqvirenten. Motivet till berörda afgift vore juridiskt, icke ekonomiskt och låge i den *rättssats,* som föreskref, att fördraget, så snart det icke slöts som formalkontrakt, måste vara *realkontrakt.*

En jemförelse mellan det romerska realkontraktet och det gammalsvenska fördragsslutet med fäste- eller städje-penning torde emellertid snarast vara egnad att ådagalägga, huru föga dessa båda kontraktsarter öfverensstämma. I förra fallet hade ene kontrahenten af den andre uppburit en præstation, hvars *eqvivalens* han sedermera skulle återgälda. I senare åter hade ännu ingen af kontrahenterna fullgjort sitt åtagande, hvilket alltså blef bindande på en helt annan grund än det romerska realkontraktet. Men på hvilken? Det var icke ersättningsskyldighet, som ålåg den af kontrahenterna, som mottagit fästepenningen; han skulle då icke sjelf haft anspråk på ersättning för *sin* præstation. Det var den ömsesidiga viljoförklaringen ensam, som här blef det afgörande, men vil-

[1] Nordström loc. cit. s. 680; Olivecrona anf. arb. s. 343; v. Sydow, Om Hyresaftal (1884) s. 94. — Wahlberg (s. 37 pr.) kallar städjan „en afgift, hvars erläggande synes utgjort ett slags bekräftelse på aftalets slutande“.

[2] loc. cit. s. 336 in f.

[3] Das Recht der Eheschliessung (1875) s. 29.

joförklaringen i den af lagen bestämda form, enligt hvilken gifvandet och tagandet af fästepennlng ej fick uteblifva. Landtmanson [1] har vid granskning af Amiras ofvananmärkta uppfattning icke kunnat finna annat, än att fæstipænninger, gudspæninger, gipt. m. fl. vore att betrakta såsom former vid vissa aftals afslutande, hvilket tydligast borde framträda i de fall, då berörda realpræstationer nedsjunkit till ett sådant minimum af värde, att de icke egentligen kunde såsom sådana tagas i betraktande. Rigtigheten häraf rubbas enligt vår tanke icke af den omständigheten, att gipt måste enligt flera lagar såsom „oförtjent" helt eller delvis lemnas tillbaka, då arrendatorn på jordegarens tillskyndan nödgades i förtid afträda egendomen; ty då städjan var gifven endast under förutsättning om rättsförhållandets bestånd, så säger det sig sjelf, att den borde återgå, i mån som nämnda förutsättning brast genom emottagarens vållande, hvaremot jordegaren måste anses berättigad att behålla hvad han fått, då icke han, utan motparten var den felande [2]. Utan inskränkning kunna vi emellertid ej dela Landtmansons antagande, att en realpræstation å ena sidan måste vid aftals afslutande hafva betydelse af en form. Då bemälde författare från synpunkten af hvad det är, som ger aftalet dess förbindande kraft, indelar kontrakten i å ena sidan *rena konsensualkontrakt* och å den andra *formfordrande* aftal, eller sådana för hvilkas giltighet erfordras, utom samtycket, att *något annat* försiggår, i hvilket fall det, som sålunda tillkommer, vore att betrakta som form, så ligger häri uttaladt, att fullgörandet af en åtagen præstation är en formalitet, så snart sagda fullgörande fastställer det moment, i hvilket ett obligatoriskt förhållande kontrahenterna emellan inträder [3]. Häremot nödgas vi dock inlägga en gensaga. Ett *pactum de mutuo dando* t. ex. anses af många ej bindande — och blir det, om denna mening är rigtig, hvarken i den ena formen eller i den andra. Ett fördrag, hvarigenom en person förpligtar sig att till en annan återgälda en viss qvan-

[1] Svensk Rättshistoria i utlandet (1883) s. 69.

[2] I städjopenningens återbärande behöfver alltså ej ligga något stöd för antagandet, att städjan „utgjort en väsentlig del af ersättningen för jordens begagnande" (Wahlberg, s. 53), en mening, som dessutom vederlägges af Amira sid. 320 med anmärkningen, att städjan icke ens kunde återfordras, då aftalet genom ömsesidig öfverenskommelse i förtid upplöstes.

[3] Jfr Behrend, Zeitschr. für das ges. Handelsrecht XXI (1876) s. 587.

titet fungibla ting, som han under löfte härom emottager, är deremot bindande utan afseende på formen; ty att sjelfva emottagandet, ehuru någon förbindelse först dermed uppkommer, *icke* är en formalitet, det torde redan i början af detta arbete [1] vara ådagalagdt.

Annorlunda förhåller sig med *partielt* fullgörande af ett aftal, så vida den præsterande derigenom blir skyldig att jemväl i öfrigt uppfylla sitt löfte, eller så vida adqvirenten i och med emottagandet ikläder sig förbindelse i annan mån än att lemna vederlag för det han emottagit. Exempel erbjuder tjenstehjonsaftalet i äldre tider. Formlöst var kontraktet utan verkan, men om det antagna legohjonet gick „a mat ok malæ meþ bondæ", hvilket tydligt angaf ene kontrahentens afsigt att vara i tjensten och den andres att upptaga honom i sitt hushåll, så var aftalet i de flesta fall bindande [2]. Samma handling representerade här på en gång form för rättsärendets ingående och fullgörande af dess innehåll. Det förra, enär aftalet förvärfvade giltighet derigenom, att det slöts på ett i lag särskildt föreskrifvet sätt, och utan att debitor erhållit vederlag för hvad han hade att utgöra, det senare, enär kontraktsformen tillika innebar partielt uppfyllande af det, som promittenten åtagit sig.

Efter denna af sammanhanget föranledda redogörelse för vår uppfattning af realpræstationens förhållande till aftalets form, vända vi oss åter till de fall, i hvilka städjopenningen ingick i den senare, nemligen vid

2:o *Hushyra.*

Visby Stadslag III, I 24 pr. „Hvilken som vill vara skild från hushyra, det vare värden eller gästen, efter den tid, att fästepenningen (de goddes pennig) är gifven och innan gästen har flyttat i huset, den gifve den andre half hyra".

---

[1] Del I s. 4 pr. s. 7.

[2] Upl.L. WiþerboB. 11 pr.; Söderm.L. B.B. 26 pr.; Westm.L. II B.B. 11 pr.; Hels.L. WiþerboB. 10; MELL. B.B. 14 pr.; Chr.LL. B.B. 15 pr.; St.L. B.B. 21 pr. Jemf. Winroth, Om tjenstehjonsförhållandet enligt sv. rätt I (1878) s. 137: „Tjensteinträdet var allenast en stadfästelse af ett föregående aftal, ej ett särskildt sätt att tacite grundlägga rättsförhållandet". Fast hellre torde emellertid låta säga sig, att det föregående, formlösa aftalet var utan verkan, och att rättsförhållandet grundlades i och med tjensteinträdet, hvilket innebar ett återupprepande *i laga form* af öfverenskommelsen.

MESL B.B. 10: „Legher man ella kona gardh aff andrum, heelt aar ella halft, wil han eig halda som legde, ok fæste pæningher ær a giffwin medh tweggia manna witnom, tha giffwi vt halfua husalegho ok fari hwart han wil".

Samma balk 11: „Nw wil eig æghanden halda leghona, tha dömes honom som legde, i gardhdenom wara, *ella* giffui honom halfua husalegho ok gudz pæningh ater, ok haffui sidhan siælfwer — — —".

Fästepenningens erläggande utgjorde alltså vilkor för aftalets rättskraft. *Utan* denna formalitet kunde öfverenskommelsen saklöst ryggas, *med* densamma blef påföljden för kontraktsbrott förlust af halfva hyran, hvarjemte husegaren, om han var den skyldige, måste enligt allmänna stadsrätten gälda fästepenningen åter. Rättigheten att på detta sätt häfva aftalet inträdde emellertid endast, derest gästen ännu ej inflyttat i den hyrda lägenheten. Visby stadslag erbjuder i motsatt fall ingen återgångsrätt, och enligt allmänna stadslagen måste den, som bryta ville, till medkontrahenten utgifva ett belop", svarande mot full huslega. Man torde hafva skäl till antagandet, att denna påföljd inträffade, vare sig fästepenning blifvit gifven eller icke [1].

Berörda afgift kallas understundom *gudzpæningh,* en benämning, hvilken likasom uttrycken *denarius dei, denarius sancti spiriti* synbarligen är hemtad från Tyskland, der liknande beteckningssätt (Heiligergeistpfenning, Gottespfenning) ofta förekomma, tydande på, att fästepenningen, åtminstone i sin första användning, icke fallit någon af parterna tillgodo utan plägat tilldelas Kyrkan, milda stiftelser eller de fattiga [2]. Stobbe [3] säger sig emellertid blott känna *ett* fall, då detta bruk bevisligen öfvats i Tyskland, neml. vid äktenskaps ingående, och dock, tillägger han, var „Gottespfenning" den vanligaste tyska benämningen för arrha. Denna termi-

[1] Wisby St.L. loc. cit.; MESL B.B. 12: „Nw far man i annars gardh ok wil sidhan bort v honom fara, giffui æghandenom fulla husalegho, ok fari sidhan hwart han wil; gör ok bonden thet gæstenum, wari samu lagh. Sama lagh wari vm all hws som man legher".

[2] Du Cange, Glossarium s. v. Denarius Dei: „Dicitur autem D.D. quoad in pios usus, non in venditoris commodum convertatur; Mevius, Comment. in Jus Lubecense (1664) Lib. 3 tit. 6 art. 6 n:r 11: „Cum olim ex pietate circa contractus conveniri soleret, ut aliqvid a contrahentibus in res sacras, pios usus vel pauperes erogaretur, id nomen in usum venit, sed desinente pietate tractum est ad avaritiæ lucra".

[3] Reurecht s. 222 not 22.

nologi har, som vi sett, äfven hos oss, om ock mera sparsamt insmugit sig, men måste här betraktas såsom oegentlig, såvida man icke med Klooт [1] kallar ifrågavarande afgift gudspenning „effter then icke mycket högre sigh belöper, än som man väl är wahn att gifva the fattige för Gudz skul“ (!) [2].

Likasom fästepenningens användning vid hushyra endast omtalas i Stadslagarne, så förhåller sig ock med nämnda formalitet vid

3:o *Skeppslega* och *Sjöfraktfördrag*.

Bjärköar. 20 pr. „Legher man skip af manni. hwat þæt ær meræ æller minnæ. vil eig han halđæ sum legt hawær. sighi til æghændænum. annan dagh fore solæ sætær. sighær eig til swa. giwi halwæ skiplegho. æn skip ær far fört [3]. oc *hawi fore giort festipæningenum*. Nv vil hin eig haldæ sum skipit saldi a lægh. sighi til þem sum leghi annan dagh fore solæ sætær. *oc bæri ater festi pæning*. twa pæningæ fore en. gior han eig swa. haldi þæt“.

MESL Skipm.B. 15: „Legher man skip aff andrum, hwat thet ær mera skip eller minna, ok vil then ey halda som leght haffwer ok *fæstepæning a giffwit*, giffwi vt halfwa skiplegho, ok haffwi forgiort fæstepæning, æru twæggia manna witne til. — — — Sama lagh wari vm then legho sæl, som eig wil halda thet han legho sæl“.

Ifrågavarande lagrum utgå synbarligen från förutsättningen, att de i dem stadgade påföljder för kontraktsbrott skola inträda, endast i fall fästepenning blifvit gifven, och detta gäller utan allt tvifvel om

Wisby Stadsl. III, III 5 pr. „När män frakta på skepp och gifva derpå en fästepenning (goddes penning), *och när den är gifven, och de skiljas med god vilja*, så blifver det beståndande. Hvilken af dem som sedan vill (skiljas) från den andre — — han skall gifva den andre half frakt“.

Äfven i Norge var fästepenningen i detta fall icke utan betydelse. Äldre Bjärköarätten stadgar visserligen, att då någon för resa betingat sig

---

[1] Then Svenska Lagfarenhetz Spegel (1676) s. 256.

[2] Jemf. Klemming, Upplysningar och Anmärkningar om Söderköpingsrätten (I Kongl. Vitterhets, Hist. och Ant. Akademiens Handlingar, Del 25 s. 270 in f.): „guzpänning kallas i Söderk. Rett den penning, som gafs i Gudz nampn, tå man gick til sjös“.

[3] D. v. s. i godt stånd, dugligt att göra resa med.

plats på ett fartyg, aftalet härom är bindande, så snart två vittnen bestyrka dess verklighet, men tillägger, att om blott *ett* vittne finnes, så måste detta kunna intyga, antingen att befraktaren (med skepparens samtycke) fört visst gods ombord, eller ock att han *gifvit fästepenning*. Vittnet skall så säga: „jag såg, att han gaf dig fästepenning“ [1]. Och att denna i dess användning vid fraktaftal icke varit okänd för den tyska partikularrätten, framgår af Wiener Stadtrecht art. 55 [2], som förutsätter, att befraktaren skulle gifva „godtzphenning“.

Fästepenningen förekom enligt svensk äldre rätt vid

4:o *Lösöreköp.*

Bjärköar. 6 § 1: „— — — Hwilikin sum köpir af adrum nokot. giwær þær vpa goz pæningæ. hwilikin þeræ salt havær æller köpt. ok vil han þæt viþær sighiæ. giui ater æller oc beþis ater a þeem sama dagh. æller a adrum dagh fore solæ sætær. göræ þer eig swa innan þæmmæ timæ. hwilikin þeræ sum köpit siþan ater brytær. ok vil þæt köp eig haldæ. böte þre markær“ [3].

Att gudspenningen enligt detta lagrum verkligen användes till fromma ändamål, är en mening, som omfattas af Nordström [4], och som äfven Schlyter synes biträda, då han förklarar nämnda afgift vara „ett slags fästepenning, som vid köp af lös egendom stundom gafs af köparen eller af säljaren eller af båda till kyrkan eller de fattiga“. Amira deremot (s. 350) är af annan åsigt, i det han låter gudspenningen tillfalla säljaren, och detta, som det tyckes, med allt skäl, då penningen kunde „gifvas åter“ eller „bedjas åter“ af den, som inom viss tid bröt aftalet, ty att de anförda orden syfta på gudspenningen och icke på det sålda eller köpeskillingen, framgår uppenbart dels af ordföljden och dels deraf, att de

[1] Bj. r. §§ 167, 169. De norske lagarne till år 1387 citeras ur Keysers och Munchs edition.

[2] Schuster, Das wiener Stadtrechts und Weichbildb. (1873) s. 69: „Dinget ein Mann sein guet uber land — — — und geit seinen gotz phenning daran, daz sol man im antwuerten an die Stat, da er es hin gedinget hat als chaufmansrecht ist, und sol er dem fuerman laisten fuermans recht — — —.“

[3] Jemf. Rigische Statuten I. 17 § 1 cit. hos Stobbe, Reurecht s. 228.

[4] II s. 679 n. 14.

[5] Gl. till Bj. R. v. Goþs pænningar.

i alla händelser icke vore tillämpliga på det fall, att priset eller varan ännu ej öfvergått i säljarens eller köparens besittning.

„Nu kan maþær", heter det vidare i § 2, „köpæ oc giwær a fæsti pæning þem sum salde. Nv wiþær sighær hwarghin þeræ þæt köp a þeem dagh æller a adrum fore sole sætær. viþær sighær siþæn þæn salde. givi ater þylik tu slik han tok. ok giælde liþköpit. þa en hin viþær sighær sum köpti. havi firi giort swa mykit sum han hanum andwarþaþi sum saldi. ok giælde þo liþköpit".

Liknande stadganden förekommo flerestädes i danska och någon gång äfven i tyska partikularrätter.

Slesvigs ældste Stadsret c. 51 [1]. „Item si emptor in signum emptionis dederit qvicqvam in manu vendentis, et postea nolit emisse, habeat gratis venditor, qvod accepit, & insuper VI solidos".

Flensborgs nyere Stadsret (1284) c. 38: „Hwo sum köpær nokæt oc giuær fæstæpenning a, oc wil ei hald köp, han hauæ forskot the penning, oc giuæ hin, thær sald, two öræ penning".

Haderslebens Stadsret (1292) c. 30. Köper någon gods, värdt tre mark eller mindre, och gifver derå gudspenning och dricker lidköp, hvilkendera sedan vill gå tillbaka från köpet, gifve den andre två öre till „Maleversel" [2]; köper någon gods, som bättre är än tre mark, med iakttagande af de former, nu sagde äro, och åtrar köpet, gifve tre mark till „Malewersel".

Eiderstedter Landrecht af 1591 Th. 3 art. 19 §§ 4 och 5 [3]. Om en köpare betalt vinköps- eller gudspenning, så må han med förlust deraf träda tillbaka genom att (senast) andra dagen derefter återlemna „vinköpet"; och är säljaren skyldig, att, om *han* ryggar aftalet, gifva gudspenningen tvefaldt åter.

---

[1] De danska stadsrätterna citeras, der ej annat finnes särskildt anmärkt, ur Kolderup-Rosenvinges Saml. Del V.

[2] Kolderup-Rosenvinge II s. 377 härleder detta ord af det isländska *versla mál*, handel, köpslut, hvarmed dock endast betecknades det första steget dertill, anbudet eller det simpla löftet. Paulsen åter (i Staatsbürgl. Magazin, utg. af Falck 1826 s. 122) låter *Maleversel* betyda *motsagdt, bestridt* köp, af *versla*, köp, och *mál*, tal eller rättssak. I den tyska öfvers. kallas det *Reukauf*..

[3] Esmarch, Sammlung der Statute, Verordnungen etc. welche das bürgerl. Recht — — Schleswig betreffen I (1846) s. 198.

Würtemberger Landrecht af år 1610 Th. II tit. 9, 13 [1]. Då en ärrha eller „Hafftpfenning“ gifvits på köpet, eller vinköp druckits, skall köparen, om han vill träda tillbaka, hafva förlorat fästepenningen och betala vinköpet. Vill säljaren det, skall han, jemte det han gäldar vinköpet, vara skyldig utgifva fästepenningen *in duplo*.

Skilnaden emellan fästepenningen och gudspenningen enligt Bjärköarätten låg, som vi sett, deruti, att återgångspremien i ena fallet utgjordes af förlust af fästepenningen jemte ersättning för „lidköpet“ (hvarom mera sedan), i det andra af tre markers böter, men det är ej osannolikt, att någon, vi veta ej hvilken, olikhet med afseende på *beloppet* de båda “penningarne“ emellan jemväl förefunnits.

Hvad gudspenningen angår, skulle dess erläggande enligt Amira (s. 329) haft samma verkan som anbringandet af köparens *märke* å varan.

Bjärköar. 6 pr. „Hwilikin sum sæl nokot. ok þæn sum köpt hauær. læggær a sit merki. halder þæn sum salde. vm þæn dagh ok annan dagh til sol sesz. sæl han þæt goz innæn þæmmæ timæ aþrum. böte þre markær. vil oc þæn sum köpti köpit viþær sihiæ. ok viþær sighær eig annæn dagh for solæ sætær. ok vil þæt köp siþæn eig haldæ. böte þre markær. ok siþan ma han sum salde meþ foghætæns raþi allæ twæggiæ raþmannæ vitnum sæliæ sit goz hwem han siælver vill“.

Den åberopade likställigheten var alltså fullständig endast hvad köparen angår, ty medan säljare, som erhållit gudspenning, fick räkna sig frestetid till godo med rätt att derunder saklöst träda till baka från öfverenskommelsen, så egde säljare, å hvilkens vara köparen satt sitt märke, icke en dylik befogenhet. Sålde han godset „innæn þemmæ timæ aþrum“, skulle han böta tre mark, och *efteråt* torde han icke ens hafva egt medkontrahentens rätt att emot böter bryta aftalet.

Tremarkabot för brutet köp, då fästepenning gifvits, förekom ock i den händelse, här nedan omförmäles.

Söderm.L. Köpm.B. 5 § 2: „Hwar sum andrum gör forcöp [2] oc ær fæstipænninger a giwin böte III. marker“.

---

[1] Cit. hos Siegel, Das Versprechen als Verpflichtungsgrund (1873) s. 34.

[2] Köp till förfång för en annan, som förut köpt samma sak.

Ifrågavarande lagrum skall enligt Amira [1] hafva blifvit lånadt från Hamburg men likväl berott på ett missförstånd af den tyska förebilden, hvilken endast förbjuder stadens innevånare att köpa varor i förväg utanför staden. „So wanne een man kopt enen kop unde godespennyng darup gift, de kop schal to rechte stede wesen, is it varende haue. It ne schal ouer nen man gan uth der stad umme gud *vore to kopende;* so we dat deit de schal dat beteren mit dreen marken suluers deme rade“ [2]. Då de kursiverade orden förekomma omedelbart efter det „godespennyng“ blifvit nämnd, är det ej osannolikt, att, såsom Amira antager, författaren af Södermannalagen kommit att förvexla Hamburgerrättens *vore kopen* med hvad han kallar *forcöp,* så att bötesbestämmelsen för detta senare bragts i förbindelse med helt andra omständigheter än de nyssnämnda.

Södermannalagens ofvan anförda stadgande hade emellertid afseende endast på rättsförhållandet emellan tredje man och köparen. Emellan denne och säljaren, som emottagit fästepenning, var aftalet fullt bindande, och endast ömsesidigt samtycke, icke tremarkabot, kunde i detta fall lösa förbindelsen. „Nu kan han ei wærþ fa sum fæsti penning takit hawer af þem sum cöpte þa lagmæle til haus oc stande cöp þeræ fast oc fult. Söki siþan epti wærþe sinu sum skilt ær i laghum“ [3].

Enahanda var förhållandet enligt Wisby stadslag, dock med den skilnaden, att kontrahenterna skulle hafva aflägsnat sig från hvarandra, innan de ansågos bundna af aftalet.

II. 35: „Hvilken man i staden som köper eller säljer (något), den pröfve hvad han köper; när fästepenningen är gifven, och de skiljas åt med god vilja, så blifver köpet stadigt.“ Härmed torde böra jemföras „Das alte Lübische Recht“ Cod. II af år 1294 cap. 117 [4].

Liknande stadganden finna vi i Lybecksrättens äldre codex c. 72 och i Erik Glippings Ribe ret af år 1269 cap. 55, hvarmed samme konungs all-

---

[1] s. 331 n. 1, s. 337 n. 3.

[2] Hamburger Stadtrecht af år 1270 VI. 27 och af år 1292. G. 22. (Lappenbergs edition).

[3] Loc. cit. Jemf. Köpm.B. 5 pr. § 1.

[4] Gifver någon heligandspenning på ett köp eller ett löfte, det skall fast stånda, som hade han gifvit lidköp, om ej så är, att penningen återgifves eller återfordras, förr än de till fullo skiljas.

många stadsrätt c. 52 äfvensom Friedrichstädter Stadsrätt [1] i Slesvig öfverensstämma, den sistnämnda dock med anmärkningen, att köp kunde träffas utan gudspenning, hvilken emellertid gjorde rättshandlingen desto kraftigare.

Magnus Erikssons Stadslag bibehöll fästepenningen såsom formalitet vid lösöreköp. Visserligen var dess användning blott alternativ, men ettdera af de två, *fæstepænninger* eller *upslagh*, måste tillkomma för att fullständiga aftalet, som sedermera icke kunde af någondera kontrahenten ensidigt rubbas.

Köpm.B. 1: „Alt thet man köper, fæ hoffwat ella klöffwat, hæst, hors, gul ella silfwer, ella skurin klædhe, ella hwat thet ær tholikt, thet skal alt medh twæggia manna witnum göras, ok samuledhis sælias, ok medh vpslaghi ella fæstepæninge stadhgas, ok haffui engin makt thy köpe widhersighia ella aterbryta. Hwilken annerledhis köper æn ther komber fæstepæninger a ella vpslagh, wari atergörande (pro infecto habetor), æn tho at witne waro widher thet köp“ [2].

Stadslagens ifrågavarande föreskrifter, som i likhet med öfriga stadganden om fästepenning vid köp af löst gods torde varit tillämpliga såväl vid det sakliga som det obligatoriska köpeaftalet (se ofvan s. 4—5), röja omisskänneligt sin slägtskap med den tyska medeltidsrätten, hvarest fästepenningen i sin användning vid lösöreköp med nyssnämnda verkan omtalas än ensamt för sig, än åter alternativt med en annan formalitet — *lidköpet* [3]. Denna senare akt betecknas af Schlyter [4] som ett „dryckesgille till firande af ett afslutadt köp“, och utan tvifvel var detta lidköpets hufvudsakliga betydelse enligt *svensk* rätt. Ännu i dag qvarstår, såsom ock Schlyter (loc. cit.) upplyser, bruket att högtidlighålla en ingången handel på nämnda sätt eller, som det kallas, *dricka lidköp* [5], utan

[1] II tit. 8 art. 6. (Esmarch loc. cit. s. 293).

[2] Jemf. äldre Bjärköarätten (Norge) § 110: „Hvar som män göra köp eller skifte om hus eller skepp eller andra egodelar, der tarfvas ej fästepenning. Det skall köpas med vittnen och med handslag och med borgen“; men i nästföregående § heter det: „Nu är fästepenning gifven och intet vittne vid, neke med ed sin den som sålde, om han vill, eller hålle köp deras“.

[3] Se Siegel, anf. arb. s. 29—31; Stobbe, Reurecht s. 223—227.

[4] Gl. till BjärköaR.

[5] Af *lit* eller *lid*, „quod in diversis dialectis germanicis denotavit potum, liquorem, poculum“.

att detta utöfvar något inflytande på aftalets rättskraft. — Våra gamla lagar omtala berörda handling *dels* i Bjärköarätten 6 § 2 med förklaring, att den, som, efter det köpet blifvit med fästepenning afslutadt, bröt aftalet, skulle jemte annat äfven „gälda lidköpet“ [1], *dels ock* i Söderköpings Stadsrätt 47—13 [2], der uttrycket „drikka liþköp“ förekommer i sammanhang med korta antydningar om skeppsfraktfördrag, utan att dock ur de fragmentariska uppgifter, som af nämnda lag blifvit bevarade, på minsta sätt upplyses, i hvilket förhållande lidköpet stod till aftalet. De danska medeltidslagarne äro i detta afseende vida tydligare.

Slesvigs äldste Stadsrätt c. 53: „Item si quis conduxerit navem et *in potu* testes adhibuerit, si in navim res suas attulerit, et postea ire noluerit, reddat naulum integrum (hela frakten). Si nihil intulerit ‚reddat damnum“ [3].

Flensborgs nyare Stadsr. c. 81: „Hwo sum leghær skip oc mæth witn drikkær lithköp a oc för siit gooz i skip oc sithæn ei fær, giald all skiplegh. En för han ei gooz i skip, han giald half skiplegh.“

Såsom formalitet vid *emtio venditio* hade lidköpet i Danmark en ganska utbredd användning, varande emellertid rättsverkningarna olika enligt olika lagar. Stundom stadgades endast, att den, som bröt aftalet, sedan lidköp blifvit drucket, skulle ensam gälda kostnaden för detta senare [4], hvilket antyder, att nämnda kostnad i regeln bestreds af båda parterna, stundom åter att kontraktsbrott i detta fall medförde böter eller andra likaledes bestämda utgifter [5], och slutligen att den, som köpt en sak, hvilken han förut varit i tillfälle att se, och derpå druckit lidköp, skulle utan någon återgångsrätt vara skyldig att vidhålla aftalet och betala priset [6]. Till vissa af dessa bestämmelser finnas motsvarigheter i de gamla tyska

[1] Se ofvan s. 21.

[2] Klemming, loc. cit. s. 283.

[3] I Apenrades stadsr. c. 85 finnes ett liknande stadgande, men i st. f. *damnum* står *dimidium*.

[4] Slesvigs äldste Stadsr. c. 52 och nyare c. 67; Flensborgs nyare Stadsr. c. 38.

[5] Christoffers allm. Stadsr. c. 2: „End fester Mand Jordtt aff Bondhen eller Kyöbstedmandh och dricker Lyekyöb therpaa och vyll eij siiden hollett, böde tre Marck eller verriige seg mett XII Mendh“; Haderslebens Stadsr. c. 30 (se ofvan s. 21); skånska Stadsrätten c. 3 (Schlyters edition): „Fæster man iorth aff bonde oc drikker a löthköp oc wil eig halde sithen köp, tha skal han bötæ thre marc ther eig wil köp halde“.

[6] Stadsrätter för Kjöbenh. af Biskop Jon Krag c. 102, Erik af Pommern c. 104 och Christ. af Bayern III. 18; Kong Hans' allm. Stadsr. c. 87.

stadsrätterna, hvilka för öfrigt här och hvar upptaga lidköpet som kontraktsform ej blott vid köp utan ock vid åtskilliga andra rättshandlingar såsom lega af fast gods, fraktaftal, vad, m. fl. [1].

I Sverige hade deremot lidköpet, som sagdt, föga eller ingen betydelse med afseende på aftalets form. Ej heller finnes något, som antyder, att hos oss fästepenningen „på ort och ställe förvandlades till öl eller vin“ [2], hvilket utdracks af kontrahenterna och vittnena vid det ifrågavarande rättsärendet, ett förhållande, som, der det möjligen förekom, förklarar huru uttrycken *lidköp* och *arrha* kunde användas promiscue såsom betecknande en och samma sak neml. fästepenning. „*Arrha quæ leichauf dicitur*“.

Huru länge fästepenningen hos oss bibehölls såsom formalitet vid lösöreköp, låter sig ej med bestämdhet afgöra. Men betecknande är, att medan Carl IX:s lagförslag Kiöpm.B. 1 [3] ännu ifråga om fästepenningens betydelse för aftalets giltighet ansluter sig till allmänna stadslagen, så fins i Rosengrenska förslaget intet motsvarande stadgande. Fästepenningen är här i sammanhang med köpeaftalet icke ens nämnd och torde förty ansetts obehöflig. Sjuttonhundratalets kommentatorer till stadslagen äro öfverens derom, att „köp bör stå och icke återgå, der svek ej ikommit, och det fastän ingen hand- eller fästepenning gifven är“ [4]. De stödja sig härvid på äldre författare såsom Stjernhöök [5], Loccenius [6] och Kloot [7],

---

[1] Jemf. Stobbe, Reurecht s. 233—234.

[2] Sohm, anf. st. s. 30.

[3] Detta i flera afseenden märkliga ställe är i dess helhet af följande innehåll: „Alt thet man kiöper, thet skal alt med twäggie manne witnom giöres och sammaledhes sälies, och medh opslage eller fästepenningh stadges, bådhe i stadhenom och å landzbygden. Fästepenningh skall giwes så wäll af then som sålde, som af then som kiöpte. Thette skall fästepenninger wara: kiöper man till een mark wärde, thå gifwe till fästepenningh een öre; är thet till två mark wärde, thå gifwe een half mark till fästepenningh, och alt sidhan effter som thet ähr gott till och hafwe sedhan ingen macht thy kiöpe wedhersäije eller återbyte, ther fästepenningh ähr utgifwen oppå. Hwilken annorledhes kiöper eller säl än ther kommer fästepenningh å eller opslage wari återgiörande, ähn thå att withne wore widher thet kiöp“.

[4] Arnell, Sverikes Stads-Lagh (1730) s. 456 n. 6. Jemf. Abrahamsson, Anmärkningar till samma lag (1702) s. 108 pr.

[5] De Jure Sueonum et Gothorum Vetusto (1672) s. 230 ff.

[6] Synopsis Juris (1653) Dissert. 15 quest. 6.

[7] anf. st. s. 156.

af hvilka den sistnämnde upplyser, att fästepenningen „icke är vthi Handel och Vandel så noga i bruuk“. På samma sätt NEHRMAN [1]. Sedan han erinrat, att enligt K. Förordn. d. 21 Okt. 1698 gudspenning borde gifvas vid alla köp om fast egendom i Stockholm, men att detta allenast innebure ett tecken, att köpet vore afslutadt, hvilket jemväl kunde på annat sätt bevisas, tillägger han: „Icke heller må någon tänka sig dermed kunna slippa köpet, att han lemnar det, som kan vara för handen gifvet, hvilket kallas *fästepenning*, när köpet redan är slutet. Men gifves den förut, är det allenast ett pactum de emendo, som med denna pennings förlust kan upprifvas. Köpet är ock lika stadigt och bindande, fast ingen fästepenning gifves“.

Fästepenningen hade alltså förlorat sin betydelse för lösöreköpet, redan innan 1736 års lag trädde i kraft, och på samma sätt hade formaliteten med nämnda afgift försvunnit i ofvanberörda under mom. 2:o anmärkta fall. Skiplegobalken i Sjölagen af år 1667 nämner intet om fästepenningen, hvilken dermed om ej förr torde hafva upphört att användas vid såväl skeppslego- som sjöfrakt-fördrag [2]. Vid lega af fast gods i stad ser det deremot ut, som hade bruket af fästepenning såsom formalitet länge nog bibehållit sig. Väl menar NEHRMAN [3], att guds- eller fästepenning, som vid dylika hyreskontrakt gåfves, allenast intygade, att föreningen vore sluten, alltså innebure ett blott bevismedel, som af andra dylika kunde ersättas. Men att föreställningen om fästepennings gifvande såsom vilkor för hyresaftalets giltighet varit ganska långvarig, visas bäst af den uttryckliga förklaring, med hvilken stiftarne af 1736 års lag ansett sig böra undanrödja nämnda uppfattning: „Leger man till annan hus, gård, tomt eller hvad det är för hyro i penningar eller wahror med vissa wilkor eller utan; thet bör fast ståndа, ehvad fästepenning ther å gifven är eller ej“ (13: 1 H. B.).

I samtliga hittills anmärkta fall har fästepenningen måst hänvisas uteslutande till historiens område. Men den saknar icke heller använd-

[1] Inledn. till then svenska Jurisprudentiam Civilem (1729) s. 276.

[2] Jemf. ARNELL loc. cit. s. 595 not b: „Med fästepenning i detta fall är samma beskaffenhet som i köp“.

[3] anf. st. s. 332.

ning i nyare rätt, hvarest den bibehållit sig i sin ursprungliga egenskap af formalitet vid

5:o *Tjenstehjonsaftal.*

Det är ofvan nämndt, att detta kontrakt blef giltigt, då tjenstehjonet gick „a mat ok malæ“ med bonden, hvarefter rättsverkningarna blefvo desamma, som här nedan omförmälas, men såvida någon förbindelse *dessförinnan* skulle uppstå, måste den blifvande husbonden gifva fästepenning åt sin medkontrahent. Af Uplandslagen WiþerboB. 11 pr., med hvilket lagrum Lands- och Stadslagarne [1] i denna del hufvudsakligen öfverensstämma, inhemtas, att den, som i afsigt att gå i tjenst, „takær aff bondæ fæstipæning“ och derefter lemnar tjensten före stämmodag, måste gälda icke blott den erhållna städjan utan ock „swa mykkæ leghu sum bonde hanum fæst haffþi“, under det husbonden å sin sida var skyldig att, likaledes sedan fästepenning blifvit gifven, behålla tjenstehjonet till legotidens slut. Vräkte han det dessförinnan utan sak — „giwi leghohjoni swa mykit han þy fæsti“. Enligt Söderm.Lagen B.B. 26 pr., som föröfrigt ansluter sig till nyssnämnda ställe i Uplandslagen, blir påföljden i förevarande fall tre öres bot. Emellertid ville Söderm.Lagen såväl som Lands- och Stadslagarne, att någon påföljd för kontraktsbrott skulle drabba husbonden — eller som han i Stadslagen kallas „byamannen“ — först sedan tjenstehjonet efter vräkningen förgäfves i vittnens närvaro förklarat sig villigt att fortsätta tjensten.

Uplandslagens ofvan anförda stadganden upptagas jemväl i Helsingelagen WiþerboB. 10 dels i den af Schlyter återgifna texten och dels i de af honom not 37 anmärkta läsarter. Äfven Westmannalagarne gjorde legoaftalets rättskraft beroende af städjans erläggande, så att först derefter aftalets brytande ansågs olofligt. Sådant „leghu ruff“ medförde böter, hvilka enligt äldre Westm.L. (B.B. 51) för legohjonet utgjorde tre mark till treskiftes, om hjonet redan gått „a math ock malæ“ med bonden, och tre öre, då detta icke var händelsen. „Wræker bonden ok fyrra [2] han borth, hæti [3] ok wiþir bondin þrim markum.“ Och enligt yngre Westm.L. (B.B. 11 pr.) utgjorde bötesbeloppet för såväl bonde som tjenare resp.

[1] MELL B.B. 14 pr.; Chr.LL B.B. 15 pr. § 2; MESL B.B. 21 pr. § 1.

[2] Sc. förr än stämmodag är ute.

[3] Hæta = äfventyra, våga, förlora.

tolf eller tre öre, allt efter som legohjonet hunnit tillträda sin tjenst eller icke. Dock kunde i senare fallet aftalet saklöst brytas innan nästa dags ingång.

I Visby Stadslag (II. 37 pr. §§ 1 och 5) föreskrefs, att den af parterna, som, efter det fästepenning var gifven, utan rättmätig orsak trädde från aftalet, skulle till den andre utgifva ett belopp, svarande mot hela lönen eller hälften deraf, allt efter som husbonde och tjenare „kommit tillsammans“ eller icke. Dock kunde legohjonet i förra fallet undgå att gifva ersättning genom att skaffa annan så god tjenare i sitt ställe. Detta sistnämnda alternativ återfinnes ej i III. III. 20 samma lag, hvarest legoaftal mellan skeppare och båtsmän i öfrigt bedömas analogt med tjenstehjonsaftal, med den särskilda anmärkningen, att om skepparen med andra skeppare och befraktare gitter visa, att båtsmannen ej förmår utföra, hvad han åtagit sig, så må han låta honom fara utan lön, innan han kommer i brödet.

Enligt Rosengrenska lagförslaget B.B. 15 var gifvandet af fästepenning ej tillräckligt att grundlägga en obligation vid tjenstehjonsaftal. „Leger någor annan i sin tjenst, anten dräng eller pigha, och giffwer them fäste eller städie penninghar till en öre, twå eller tree: gåå the sedan, som stadde ähre, till hans bord och på hans kost, ta äre the plichtige at bliffwa hoos honom till then stämpnodagen han them stadt haffwer. Willia the sedhan skillias vidh honom för än then stämpnodag ute ähr, som them emellan förelagder ähr, utan laglig orsak, som pröffwas skall, giffwe tå bondanom åter then fästipenningh the fått haffwa och ther hoos så myckin löön, som han them tillsagt hadhe then tijdh han them stadt haffwer“. Carl IX:s förslag deremot låter denna påföljd inträda, äfven om den som tagit fästepenning, en mark, icke flyttat till husbonden. Om återigen tjenstehjonet efter städjandet „njuter 3 dagher och äther 6 måhl“ hos husbonden, då, heter det, „må han eij uthur the feste gånge för än stempnedagh uthe är“. Påföljden för husbonde, hvilken utan sak vräker ett i laga form antaget tjenstehjon, var enligt såväl Carl IX:s som Rosengrenska förslaget densamma som enligt Lands- och Stadslagarne (se föregående sida).

Nyare lagar hafva, som nämndt är, bibehållit fästepenningen vid tjenstehjonsaftal, ännu sedan inträdet i tjensten icke längre anses som

bindande form för aftalet, och äfven om föregångare till nu gällande legostadga icke expressis verbis gjort aftalets giltighet beroende af denna formalitet, så torde dock samtliga hafva utgått från förutsättningen om städjopenningens ständiga användning i detta fall. I Kongl. Stadgan om tjenstefolk och legohjon den 30 Aug. 1664 § 4 heter det, att något visst belopp icke kunde städjo- eller fästepenningen åsättas [1], „utan när den är emottagen, så förstås hjonet dermed stadt och kan icke mer klandras", och § 5 ibid. föreskrifver, att den, som olofligen går ur tjenst före laga stämmodag, skall gifva åter fästepenning m. m.

Detta sistnämnda återfinnes i § 5 af 1686 års legostadga äfvensom i art. 5 mom. 4 i legost. af år 1739, hvilken häruti utgör ett upprepande af 1723 års tjenstehjonsordning § 6 samt 14: 6 H.B. af 1736 års lag. Legostadgan af den 15 Maj 1805 art. 8 § 8 [2] ansluter sig, hvad fästepenningen beträffar, helt och hållet till nyss anmärkta lagrum, och öfverallt användas orden „städja sig", „städja" i betydelsen taga tjenst, fästa tjenare, en terminologi, hvilken i sin mån vittnar om städjopenningens inflytande i detta fall. Väl yttrar Nehrman [3] i fråga om legokontraktet i allmänhet, att så snart locator och conductor kommit öfverens om arbetet och lönen, är föreningen sluten och fullkomlig, så att det, som plägat komma dertill, såsom fästepenning, brukas allenast till bevis, att kontraktet slutet är. Men denna uppfattning tyckes, hvad tjenstehjonsaftalet angår, ej hafva funnit anslutning i nu gällande rätt. „När tjenstehjon från dess senaste tjenst företer behörig orlofssedel eller sådant bevis, 28 § omförmäler, ege annan husbonde det till sin tjenst städja, och, sedan dervid om löne- och öfriga vilkor öfverenskommits, städjepenning, efter som då jemväl bestämmes, derå gifva. — — När så stadt är, gånge det ej åter utan gemensamt samtycke" [4]. Häraf torde *e contrario* vara en följd, att, när städjopenning uteblifvit, aftalet ej kan anses

[1] Jemf. deremot de i sammanh. med legost. af år 1723 och 1739 utfärdade *taxor* på tjenstefolks lön i åtskilliga städer och län. Dessa taxor upptaga äfven *städjans* belopp, hvilket vanligen ej öfversteg 3 daler kopparmynt eller 30 öre silfvermynt.

[2] Jemf. ock art. 4 § 5, art. 8 § 2 ibid.

[3] Loc. cit. s. 240.

[4] 1833 års legost. art. 6 § 35.

rätteligen slutet, en mening, som äfven i praxis vunnit allmän utbredning [1].

Emellertid följer häraf endast, att städjopenningen måste gifvas, för såvidt kontraktet skall vinna giltighet enligt *tjenstehjonsstadgan* med de för henne egendomliga rättsverkningar, särskildt med afseende på böter och skadeersättningsskyldighet vid kontraktsbrott. Men äfven om aftalet på grund af bristande form icke kan subsumera under legostadgan, så synes oss detta icke böra utgöra hinder för kontraktets bedömande efter allmänna, för locatio conductio operarum gällande regler.

Det nyare lagstiftningsarbetet visar en afgjord tendens att frånkänna fästepenningen betydelse för aftalets rättskraft. I lagkomiténs förslag till allmän civillag lemnas frågan helt och hållet å sido, under det lagberedningen [2] förklarar tjenstehjonet skyldigt, att, då det till tjenst stadt är, meddela husbonden derom bevis, om han det äskar, „ehvad städjepenning gifven är eller ej". Beredningen har neml. lika litet som lagkomitén ansett lämpligt att fordra städjopenning såsom bekräftelse på aftal om tjenstehjonslega. Den betraktar fast mer ifrågavarande afgift såsom ett blott bevismedel och lemnar alltså utan afseende, hvad Högsta Domstolen vid dess granskning af allmänna civillagförslaget [4] i denna del anmärkt, eller att, enär allmänheten vant sig att anse städjepenning utgöra en nödig bekräftelse på ifrågavarande aftal, och denna formalitet tjenade att förebygga tvister och osäkerhet *om* och *när* kontraktet verkligen blifvit afslutadt, stadgande borde finnas derom, att husbonden skulle till tjenstehjon erlägga städjepenning, till det belopp, hvarom de åsämjades, så att först när så städsladt blifvit, aftalet vore slutadt.

Om någonsin en formalitet hvilar på allmän och häfdvunnen sed, så är det väl denna, och dess borttagande, om ock i öfverensstämmelse med den moderna doktrinen, skulle ej sällan vålla svårigheter i fråga om bestämmande af det moment, från hvilket förbindelse emellan den blifvande husbonden och tjenaren borde hafva inträdt. Måhända är det i

---

[1] Se de hos Winroth anf. arb. not 549 anförda prejudikat. Jemf. dock not 555 ibid. Att aftalet genom uraktlåten uppsägning tacite förnyas utan städjopenning, se ibid. s. 138.

[2] Förslag till Handelsbalk 11: 19.

[3] Nya motiv s. 44.

[4] 1836 s. 156.

betraktande af nämnda omständigheter, som K. Legostadgan för Finland den 30 Jan. 1865 § 34 bibehållit städjopenningen i dess gamla betydelse [1], och äfven andra utländska lagar, delvis af nyare data [2], hafva i detta afseende anslutit sig till äldre rättsgrundsatser [3].

Gifvandet af fästepenning har hos oss lika litet som i regeln annorstädes inneburit partielt uppfyllande å ena sidan af aftalets innehåll; ty i sådant fall hade emottagaren bort vidkännas ett mot fästepenningen svarande afdrag å det belopp, han såsom kreditor egde uppbära, hvilket dock ingalunda varit händelsen [4]. Icke heller har fästepenningen utgjort en blott *skenprestation*, tillkommen att ersätta en reel förmögenhetsökning.

---

[1] „När tjenstehjon företer behörig orlofssedel, — — — eger annan husbonde det i sin tjenst städja och städjepenning efter öfverenskommelse gifva — — — När så städjadt är, hafve aftalet ej återgång, utan ömsesidigt samtycke".

[2] Se Dienstboten- och Gesinde-Ordnungen för: Wien § 19, Baden § 8, Oldenburg § 20, Braunschweig § 5, Sachsen Gotha § 5, S. Hildburghausen § 7, Schleswig Holstein § 8 och Preussen § 27 (alla ur B. Emminghaus' afh. om „Gesinde", i Ersch och Grubers Encyklopädie sect. I Th. 64. 1857); vidare Nassauisches Gesinde-edikt 1819 §§ 5 och 9, Ulmer Gesinde Ordn. 1826 resp. 1852 § 6, Bayr. Landr. IV. 1 § 11 m. fl. (cit. ur Jagemann, Die Daraufgabe (Arrha) 1873 s. 130). Ej sällan heter det, att när en tjenare från flera håll erhållit fästepenning, det aftal skall vara gällande, på hvilket fästepenning först gafs, äfven om de öfriga träffats tidigare. Allgem. Landr. f. die Preuss. Staaten II 5 § 27, (Jemf. §§ 22—23: Skriftlig form för aftalet kan ersätta arrha), Altpreus. Gesinde Ordn. § 27, Neu vorpom. Ges. O. § 27, Rheinpreuss. G. O. § 11 m. fl. (Jagemann s. 131).

[3] Ur de hos Stobbe (Privatrecht III. 1885 s. 270 n. 10. Jemf. Reurecht s. 230), Haltaus (Glossarium Germanicum s. 744) Jagemann och Emminghaus (l.l. c.c.) m. fl. anförda källor nämna vi följande, hvilka alla innehålla, att tjenstehjonsaftalet blir perfekt och bindande, först derigenom att fästepenningen gifves och tages, hvarefter aftalet endast med båda parternas samtycke kan återgå: Münchener Stadtrecht af år 1350 art. 209; Stadtrecht v. Duderstadt § 101; Landr. v. Hadeln 1581 II. 20, Einebecker Stadtr. 1541 c. 20 art. 3, Lüneburger Reformation IX. 2; Wildenburger eller Wildenbrucher Landr. II. 6 § 22; Stralsund Verfestungsb.; Strassburger Polizei Ordn. 1628 tit. 4 art. 6; Mühlhauser Statuten II. 30 § 5; Sächs. Ges. Ordn. 1769 tit. 1 §§ 10, 12; Churbraunschw. Geheimer. ausschreiben v. 1730 u. 1732 bez. d. Dienstboten (Churbraunschw. Landes Ordnungen Th. 3. c. 4 Bd 1 s. 973, 978); Braunschw. Wolfenb. Lands Ordn. 1647 art. 91; Oesterr. Dienstboten ordn. v. 1688 § 13; Hamburger Stadtr. 1497 Th. II tit. 8; Lüb. Recht III. 6, art. 6; Statut. rural. Flensb. 1560 n. 27.

[4] Jemf. deremot, hvad tjenstehjonsaftalet angår, Gesinde ordn. f. Preussen § 25, Sachsen § 17, S. Altenburg § 17 (Emminghaus l. c. s. 241 n. 47) och beträffande *köp* enligt äldre tysk rätt, Stobbe (Reur. s. 227): „Gudspenningen inberäknas stundom i priset, stundom tillfaller den säljaren derutöfver".

Dess utgifvare måste fast mer på ett *oneröst* sätt förvärfva medkontrahentens samtycke till det föreslagna rättsärendet. Och att denna börda städse ålegat köparen eller legotagaren och icke säljaren eller legogifvaren eller parterna gemensamt, är måhända en följd deraf, att de båda förstnämnda oftast anses *taga initiativ* till de aftal, om hvilka här är fråga.

Vi hafva sökt redogöra för de fall, i hvilka fästepenningen enligt svensk rätt bidragit eller ännu bidrager till kontraktets giltighet, men vi vilja långt ifrån påstå, hvarken att icke på sedvanerättens väg bruket af fästepenning kunnat utsträckas till andra rättshandlingar än de ofvan anmärkta [1], ej heller att erläggande af nämnda afgift alltid var *absolut* nödvändig. Stundom gjorde en annan, likaledes lagbestämd form för aftalet samma verkan. Vi minnas, att enligt Stadslagen Köpm.B. 1 derstädes uppräknade kontrakt skulle „med uppslaghi ella fæstepænninge stadhgas". Fästepenningen kunde alltså i detta fall ersättas af

§ 9. Handslag.

Denna formalitet var hos Germanerne lika naturlig och allmän som stipulatio hos Romarne. De gamla *isländska* rättskällorna beteckna understundom handslaget såsom det moment, då parterna öfvergått från underhandlingar till beslut. *„En þa er korit er handsalat er"* (valet är gjordt, när handslag är gifvet) [2]. *Handsalat mal* skulle alltid hållas [3], och tillfällen saknades icke, då handsal utgjorde en nödvändig form för aftalet, såsom vid jordaköp [4] samt upplåtelse af pant i eller förköpsrätt till fast egen-

[1] Se Amira s. 331—332.

[2] Grágás Konungsb. Arfa-þáttr 122 (Finsens edition 1852 I s. 234) om öfverlåtelse af förmynderskap. Detsamma upprepas i Staðarhólsbók, Erfda-þáttr 65 (Arnæmagnæanska uppl. s. 81—82).

[3] Járnsíða (ed. arnæmagn. 1847) Kaupab. 10: „Nu skulo halldaz handsalat mal þau sem haldaz mego at logum (Rata stataque valeant pacta quæcunque *manu stipulata* nec legibus repugnantia).

[4] Grágás Konungsb. Landabr.-þáttr 174 (Finsen II s. 80): *„hand sala scal landcaup swa er sem okeypt se ella"* m. a. o. „jordaköp skall slutas med handslag eller är det som oköpt." Jemf. Staðarh.b. Landabr.-þáttr 390 (l. c. s. 418): „En ef land er eigi með vatta handsalat, þa er sem okeypt se ef þat er halfr bolstaðr eða meire lutr þes bóls er bölt se á enda scal þo huartuege þeirra hafa rift kaupet ef hygr á XII manaðom enom næstum ella er fast kaupet". Járnsíða Landabr.B. 2: Sedan köparen och säljaren öfverenskommit

dom [1], i hvilka fall någon förbindelse öfverhufvud ej torde hafva existerat, förr än handslag tillkommit. Den, som med handslag och handsalsformel träffat aftal om förköpsrätt till jord, kunde, om motparten ville rygga aftalet, yrka kontraktets uppfyllande *eller* böter, hvarvid den vanliga tremarkaboten ökades med sex öre *handsals slit*. Om någon, som medelst handsal betingat sig öfverfart å skepp, icke behörigen infann sig, kunde skepparen utkräfva ofvan anmärkta böter och tillika uttaga fraktafgiften, och om landbo, som på ifrågavarande sätt arrenderat en fastighet, icke inom viss tid öfvertog brukningen, blef bötespåföljden för honom den nyssnämnda, medan det stod jordegaren fritt att sjelf bruka eller åt annan man upplåta egendomen [2].

Hvad Norge angår, vill en af detta lands rättshistorici [3] göra gällande, att den allmänna formen för aftals definitiva ingående, *handslag i vittnens närvaro,* icke var nödvändig för kontraktets giltighet utan allenast innebar ett *bevis*, att öfverenskommelse var träffad, så att det ej lönade mödan frångå densamma. Berörda antagande vinner skenbart stöd af Frostathingslagen X. 21 och dermed lika lydande lagrum [4]: „det är veterlig gäld, som män gifva hvarandra handen på i närvaro af sex vittnen på hvardera sidan". Emellertid saknas ej stadganden, som antyda, att handslaget innebar något mera än ett blott bevismedel.

Köp och andra aftal, som skett *med handslag och vittnen*, betecknas flerestädes såsom bindande, hvilket varit öfverflödigt, om *alla* kontrakt utan afseende på formen medfört samma verkan. Enligt Gulath. L. 40 skola alla köp och handlingar hållas, som man gifvit hvarandra hand på i vittnens närvaro. Äldre Bjärköar. 153 stadgar, att hvarhelst män köpa

om gränsen „skuld þeir *i hemndr takaz* oc kaupa með vatta twa eða fleiri". „Han skal", heter det, „hanndsælia (manu data tradere) honom land. — — En ef land er eige við vatta *handsalat*, þa er sem uköypt se, en annar hvarr skal rift hava innan XII manaðe, ella er fast kaup".

[1] Se Konungsb. Landabr. þáttr 192 pr., Staðarh. b. Landabr. þáttr 401 (s. 432), som stadga, att om någon öfverlåter åt annan man land sitt, och kontrahenterna dervid vilja träffa aftal i laga form om förköpsrätt eller pant, så skola de *med handslag* grundlägga den rätt, om hvilken de äro ense.

[2] Konungsb. Landabr. þáttr 194 (Finsen II s. 105); Staðarh. b. Landabr. þáttr 402 (s. 441). Jemf. Konungsb. Festa þáttr 166 (II s. 69), Landabr. þ. 219 (II s. 136), Staðarh. b. L. þ. 434 (s. 498).

[3] Brandt, Forelæsninger over den norske Retshistorie I (1880) s. 190—191.

[4] Äldre Bjarköar. 157; Nyere Bylov Kjöbeb. 12.

samman laga köp, der skola de tagas i hand och nämna vittnen till; „det köp skall fast stånda“. Och samma lag 159 innehåller i likhet med Frosth. L. X. 28, att då män lägga sina händer samman i närvaro af sex vittnen på hvardera sidan, så skall allt som dom hållas.

Chr. IV:s Norske Lov Kjöbeb. 10 pr.: „Allesteds som mand kiöbis ved om jorder, eller gaarde, huse, skib, eller andit slig store ting: då skal det skee met handtag oc tuende mends vidne eller flere, oc skal kiöbis aff rette ejermand, som kand hiemle det hand selger. Alle andre kiöb, som selgis met handtag oc vidne er till: skulle oc holdis, om det der selgis er hans egit — —.“

Handslaget kunde ock göra tillfyllest utan vittnen och vice versa enligt följande lagrum:

Gulath.L. 36: „— — — *handsellt fe* och allt det gods, som vittnen äro till, det skall sökas med kraf“.

Nyere Bylov Kjöbeb. 4: „Nu skola alla köp hållas, som *handsalade* äro, och alla, som ingås med vittnen“.

Nyere Landslov Kjöbeb. 10: „Hvarhelst män köpa jord eller gård eller hus eller skepp eller andra ting af värde, då skall köpet ske med handslag och med vittnen, två eller flera, och med hemulsborgen. Och alla andra köp, som ske med handslag, skola hållas, och alla, då vittnen äro när — — —. Nu är köp slutet med handslag, och äro ej vittnen till, frie sig med ed sin den, som sålde, eller hålle köp deras“. Detta sistnämnda torde böra så förstås, att om köpet bevisligen var med handslag stadfästadt, ingen af parterna egde rygga kontraktet, äfven om säljaren kunde med ed fria sig från anspråk, hvilka tilläfventyrs sträckte sig öfver aftalets verkliga innehåll.

Intet af berörda stadganden skulle enligt Brandt inneburit en formföreskrift, äfven om de varit i stånd att inverka på parternas egen uppfattning af förhållandet, så att de sjelfve i regeln icke ansågo sig hafva kommit längre än till förberedande underhandlingar, så länge lagens bud icke iakttagits. För vår del anse vi oss böra taga steget fullt ut och på ofvan anförda skäl tillägga lagen den mening, som dess innehåll ostridigt bibringat dem, för hvilka han var skrifven.

De danska medeltidslagarne nämna handslaget såsom form för rättsärenden i vissa fall, såsom då det i Eriks Sællandske Lov [1] 3, 27 heter

[1] utg. af P. G. Thorsen 1852.

om *förlikning*, att „thær sculæ the wæræ satæ mæth oc læggæ hændær sammæn oc minnæs“, eller då Kjöbenhavns Stadsrätt af år 1294 c. 102 stadgar, att om någon *köper* en sak med handslag, han väl skulle ega att samma dag låta köpet gå åter vid bot två öre, „si vero eandem rem tenet per noctem, soluat precium quod promisit“ [1]. Här och hvar möter oss ordet *fæstæ* i den af Schlyter [2] anmärkta betydelsen af ett med „viss formalitet“ ingånget löfte eller aftal angående jord. Om såsom Andreas Sunesson [3] och efter honom Kolderup-Rosenvinge [4] antaga, berörda formalitet just bestod i handslaget, så visar sig detta hafva egt en vidsträcktare användning, hvarvid dock skilnaden i rättsverkningar mellan det formlösa aftalet och det med handslag befästade merendels endast bestod deruti, att, medan det förra kunde ryggas saklöst eller mot ringare böter, så medförde det senare alltid någon och relativt strängare bötespåföljd för kontraktsbrott.

Skånelagen I, 215: „Fæstær man sic til brytiæ [5] withær annar man, oc wil ey til faræ, böte siæx öræ ællær dyli mæþ siatæ manz eþ. hauir han nokat til fört j hans hærskap, ær han fæsti sic wiþær, þo at ey ær mer æn et las oc wil han ey wiþær waræ, böte þre marc ællær dyli mæþ tyltær eþ. Fæstir man sic til brytiæ i kunungs bo ællær archibiscops oc wil han þaghær wiþær skiliæs, böte þre marc hwat hældær han cumbær til ællær ey, ællær dyli mæþ tyltær eþ, for þy at þerræ þokki warþær ey minni æn til þre marc“.

Skånel. II c. 39: „Qui promissionem super venditione alicuius terre noluerit adimplere, duas horas secundum quosdam, si nudam et simplicem promissionem fecerit, et VI horas, communi judicio, si *contactu manuum roborata fuerit* — —“ [6].

---

[1] Jemf. ofvan s. 25 not 6. Liknande stadganden i Christ. af Bayern Stadsr. för Kjöbenh. III. 17 och allm. Stadsr. c. 37. Äfvenså i K. Hans' allm. Stadsr. c. 86, hvarest dock återgångspenningen är satt till fyra skillingar.

[2] Gloss. till Skånelagen.

[3] Se nedan anförda ställen ur hans latinska bearbetning af Skånelagen.

[4] Gamle Love II s. 205.

[5] Bryti = gårdsfogde i bolag med jordegaren.

[6] Jemf. Sk.L. I c. 76: „Fæstær man andrum iorth at köpæ oc wil eg haldæ wiþær, han böte hanum siax ore ællær siatæ mans eþ; mælær han til köps oc wil eg haldæ, böte tva öræ ællær þriþia manz eþ“. Stället företer likhet med Eriks Sæll. Lov. 3, 3: „Mælær

Samma lag c. 143: „Contractus igitur conductionis et locationis solo consensu contrahentium celebratur, sed impune rescinditur, donec juxta consuetudinem aprobatam, *percussione manus unius in manum alterius roboretur*“.

I den danska texten c. 225 återgifves detta sålunda: „Fæstir man bol oc wil ey til faræ, böte twa öræ ællær þriþia manz eþ“, hvilket vid jemförelse med Sk.L. II c. 144 [1] tyckes gifva vid handen, att i förevarande fall endast conductor egde återgångsrätt mot fastställda böter. Skånska Stadsrätten c. 2 stadgar lika med Skånelagen och Eriks Sæll. Lov (se ofvan) sex öres bot för den, som „fæstær *iorth* aff bonde at köpæ oc wil æy halde köp sith“, hvaremot (allt annat) „fæste köp“ kunde mot två öres bot återgå (ibid. c. 26).

I Tyskland var handslaget enligt Grimm [2] allmänt bekräftelsesätt vid fördrag, för hvilka sedvanerätten ej föreskref någon högtidligare symbolisk handling. Bruket att med ed fästa aftalet anses hafva blifvit ersatt af handslaget [3], hvilket tillika utgjorde ett surrogat för förpligtelsers ingående *per vadium* [4]. Om handslagets betydelse som kontraktsform enligt äldre tysk rätt vittna åtskilliga hos Stobbe [5], Siegel [6] och Sohm [7] anmärkta källor, af innehåll, att aftal, som på detta sätt ingåtts, skulle „inviolabiliter“ hållas, likasom sådana viljoförklaringar, hvilka afgifvits med lyftad eller utsträckt hand, „que vulgo *Sikerheit* dicitur“. I stället för handslag förekom stundom, att kontrahenterna berörde hvarandras fingerspetsar [8],

---

en man vith annær til stathz um iorthæ köp at sæliæ hanum iord a thingi oc wil han eig haldæ vith han, tha bötæ tva öræ, fæstær han with han oc vil ey haldæ vith hanum, bötæ siæx öræ“.

[1] „Si Colonus duos testes habeat super conductionis contractu percussione manuum confirmato, non licebit a conventione recedere locatori“.

[2] Rechtsalterthümer s. 138.

[3] Haltaus Gl. s. 791: „Was ein from Mann mit Hand und Munde geloben und sagen thete, das were er zu halten schüldig und so fest als wen Er desselbigen sonderlich Eyde und Pflicht gethan“. Jemf. Zoepfl, Deutsche Rechtsgeschichte III (1872) s. 312 n. 26, 27.

[4] Vadiare, wetten = att afgifva ett löfte under öfverlemnande af ett halm- eller grässtrå, festuca. Val de Lièvre, Launegild und Wadia (1877) s. 239. Jemf. Grimm l. c. s. 121 ff.

[5] Vertragsrecht s. 147.

[6] Versprechen s. 12 n. 12.

[7] Eheschliessung s. 49 n. 51.

[8] „Digito tundere“.

„quo ritu significabant antiquissimi Saxones sibi aliquid firmum, fixum, immotumque sedere animo“ [1].

Beträffande nu hithörande förhållanden hos oss i äldre tider, så har Amira (s. 292—294) med exempel ur svenskt diplomatarium visat, att handslag varit allmän landsed vid åtskilliga kontrakt såsom förlikning, compromissum, delningsfördrag, skifte af jord, pactum de emtione venditione, löfte att icke återkalla en gåfva, borgen m. fl. Huruvida aftalet i dessa fall äfven utan handslag var bindande, lemnas härmed oafgjordt, men sannolikt är, att domstolarne icke ensamt på den grund, att handslag uteblifvit, friade promittenten under andra förutsättningar än de i lag anbefalda. Och såsom lagligen fastställd kontraktsform förekom handslaget endast undantagsvis om ock någongång i icke obetydlig utsträckning. MESL Köpm.B. 1 [2], som handlar om „huru lösöra köp, fæ köp, klædhes köp skal stadgas“, förklarar, att dylika köp skulle ske „medh *upslaghi* [3] ella fæstepæninge“ vid påföljd för underlåtenhet, att köpet ej ansågs bindande.

MELL Þiuua B. 14 (Chr.L.L. s. b. 15) [4]: „Nu köpir man af aþrum fæ houat ællæ klöuat, æ (eller) huaria handa þet hælzt ær, þet skal alt meþ vin ok vitne köpa. — — — Gjort gull ok silver ok annan göran malm, skæft vapn ok skurin klæþe, læst huus ok doraþ skal man meþ vin ok vitne köpæ sum för ær sakt. *Þaghær handum ær saman takit,* vart ok vingat ær, *þa ær laghlika köpt*“. E contrario borde öfverenskommelsen *dessförinnan* varit utan verkan.

Bland landskapslagarne är Westgötalagen den enda, som tillerkänner handslaget någon särskild betydelse.

I J.B. 2 pr. „Köpe skal taka at þæs hænde ær iord sæl umfærd at varþæ, ok han twa af hændi værþi at værþæ þer allir skulu takæ i hand baþum þem, þa ær ok köpfæstum bundit. Ryvi mæþ III markum þæn ryuæ will“ [5].

Jordaköp skulle alltså företagas i närvaro af fyra personer utom kontrahenterna, två på hvardera sidan, hvilka skulle ansvara, de på ena sidan för

---

[1] Haltaus s. 68.

[2] Se ofvan s. 24.

[3] I yngre handskrifter kalladt *uppslagen hand, upswolgh* och äfven *handslagh.*

[4] Jemf. Köpm.B. 1.

[5] Ett lika stadgande i Westg.L. II J.B. 1.

en blifvande „omfärd“ och de öfriga för köpeskillingen. När dessa alla tagit köpare och säljare i hand, *då* var „köpestadfästelsen verkställd“, och aftalet, hvilket i detta fall innebar ett *löfte* af säljaren att öfverlåta eganderätt och af köparen att betala priset, kunde endast emot tremarkabot brytas. Egen domligt nog säges icke, att parterna skulle taga *hvarandra* i hand, hvilket deremot lands- och stadslagen utan tvifvel åsyfta. Ej heller heter det, att de medansvarige å hvardera sidan skulle *sinsemellan* utbyta handslag, i hvilket fall Westgötalagens ifrågavarande stadgande kunnat erbjuda en förklaring af uttrycket „mædh sampnadhe hand“ (conjuncta manu), hvilket sedermera hos oss såväl som annorstädes betecknade gemensam solidarisk ansvarighet gäldenärer emellan.

Stadslagen Radzst.B. 17: „Nu taka twe mædh sampnadhe hand nokot godz til lanz ok rymer annar vndan, taki fult aff them qwar siter“. Man jemföre härmed „Danmarks Rigens Ret“ art. 35: [1] „hvar tre, fyra eller fem män lofva ett löfte *medtt sammborgen haand*, hvilken af dem sedan först kräfves, den är pligtig att betala, ändå att de öfriga hafva lofvat detsamma“ [2]. Äfven i den tyska medeltidsrätten betydde „ene samende hant“ och liknande uttryck detsamma som *in solidum* [3], hvilket gifvit Stobbe [4] anledning till den icke osannolika förmodan, att solidariska förpligtelser ursprungligen blifvit på symboliskt sätt betecknade, derigenom att gäldenärerna togo hvarandra i hand och afgåfvo sitt löfte „gleichsam als eine in sich geschlossene Person“.

Bruket att med handslag befästa aftalet har som bekant ännu i dag bibehållit sig, men likasom 1736 års lag ingenstädes gör handslaget till vilkor för aftalets rättskraft [5], så hade redan dessförinnan den uppfatt-

[1] I Danske Magazin 3:dje Række I s. 191.

[2] Se ock dom af år 1549 (Kolderup-Rosenvinge, Udvalg af gamle danske Domme 1:sta Saml. 1842 s. 112). Den som af flere mottagit borgen *med en samlet Haand* kan söka hvem af dem han vill för det hela. Men enligt en annan dom af år 1554 kan af flere medlöftesmän „med samlet Haand“ en enskild icke sökas för hela kautionsbeloppet, med mindre han och hans medlöftesmän hafva lofvat „en för alla“ (ibid. II 1844 s. 143).

[3] Sachsensp. III 85 § 1 not b. och Gl. (Homeyer 1835 s. 262, 263 pr.). Urk. af år 1372 hos Haltaus s. v. gesammte hand.

[4] Vertragsrecht s. 148.

[5] Intet undantag bildar det numera upphäfda stadgandet i 4: 2 J.B., att i stad fastebref ej fick utgifvas, förr än säljaren sjelf eller genom fullmägtig inför Rätten *handsträckning* gjort och tillstått köpeskillingen betald vara.

ningen gjort sig gällande, att nämnda handling var ett „tecken allena“ till uppnådd enighet emellan parterna, ett bevismedel, som af andra sådana kunde ersättas. Härom gäller hufvudsakligen detsamma som ofvan (s. 26 ff.) i fråga om fästepenningen blifvit anfördt, men kanske torde böra framhållas, att ännu Abrahamsson i sin kommentar till landslagen [1] yttrar, att „när säljaren kommit öfverens med köparen att leverera honom något värdöre för en viss betingad köpeskilling, och deruppå *handslag* skett, *då* är köpet slutet“.

§ 10. Löftesmän.

Desse voro i vår äldre rätt, och för såvidt deras närvaro egde någon betydelse för aftalets form, af två slag: de, hvilkas uppgift hufvudsakligen var att ansvara för ett *löftes* behöriga uppfyllande i vissa fall, och de, hvilka i egenskap af *vin* (egentligen vän), med den ansvarighet här nedan omförmäles, skulle öfvervara vissa kontrakt, företrädesvis köp af lös egendom. Till förra slaget hörde de, hvilka omtalas i nyss anförda ställen af Westgötalagen. De voro icke blott vittnen [2] utan hade, allt efter den sida, på hvilken de uppträdde, att *varþa* köpet, „antingen köpeskilling eller omfärd klandras“. Gitte löftesmannen visa med tolfmannaed, att han ej åtagit sig någon förpligtelse, var han fri; i motsatt fall måste han böta tre mark „firi köpruf“, varande ansvarigheten för de båda löftesmännen å hvardera sidan solidarisk. Det bör tilläggas, att åtminstone en af dem, som innestodo för omfärden, skulle vara närvarande, när denna företogs [3].

Stadgandet om löftesmän med nu nämnda åligganden är en i vår rätt enstaka företeelse och torde icke ens enligt Westg.L. hafva egt tillämplighet på *allmänningsköp*, hvilka att döma af ett uttalande i nämnda lags yngre codex [4], behandlats som motsvarande kontrakt om löst gods.

Östgötalagen innehåller en rättsregel, hvilken i detta sammanhang ej bör förbigås.

---

[1] Köpm. b. 1 not a.

[2] Jemf. Nordström. Sv. Samh. förf:s historia II s. 653: „löftesmän eller vittnen“.

[3] Jemf. Otman, Äldre Westgötalagen s. 59 n. 2.

[4] Addit. 11 § 11: „— — — æn þo at hon (sc. allmänningsjorden) ær (af) meþ vin ok vitni vingæn *sum lösöre*“.

G.B. 10 § 1: „Nu giuær man lösöra at hindra dax gæf, *þöm skal borgha:* æru þer egh borghaþi, ok dör bondin barnlös: þa ma hon egh þem kræuia utan arua hans uilin.“

Häraf följer icke, att gåfvan skulle ske *i närvaro af* löftesmän, men endast under denna senare förutsättning kan enligt vår tanke vara tal om en formalitet i detta fall. Ty i och för sig har borgensaftalet, som är ett kontrakt mellan löftesmannen och borgenären, med principalförbindelsens form intet att skaffa, och detta lika litet då borgen grundar sig på frivillig öfverenskommelse som på lagens stadgande. Äfven i detta senare fall har det efterföljande borgenskontraktet ingenting gemensamt med de yttre förhållanden, under hvilka hufvudaftalet tillkommer. Vår ståndpunkt i denna sak är alltså en medlande mellan Landtmanson (loc. cit.), som utan inskränkning anser, att den kaution, hvilken icke har till sin grund, att aftalet skall blifva antagligt för den ene eller andre kontrahenten, utan fordras af lagen, måste hafva karakteren af en form, och Amira (s. 344), som i hvarje fall frånkänner kautionen en dylik betydelse. Om aftalet måste ske i närvaro af t. ex. vittnen, så anser Amira detta höra till aftalets form. Hvarför icke på samma sätt, om *löftesmän* måste tillkallas? Den omständigheten, att de tillstädesvarande personerna ena gången voro bevismedel och den andra säkerhetsmedel, synes oss i nämnda afseende icke böra verka ändring. Hufvudsaken är, att vittnena såväl som löftesmännen assisterade vid aftalets ingående, icke emedan parterna önskade det, utan „pro forma“ och endast på grund af lagens föreskrift.

Hvad nu beträffar nyss anförda ställe i Östg.L., så lemnar det oss visserligen ensamt för sig i ovisshet, huruvida borgensmannen måste vara närvarande vid morgongåfvoaftalet eller icke. Men då samma flock pr. stadgar, att morgongåfva i fast gods skulle ske „mæþ fastum ok köpum“, såvida åt hustrun skulle beredas den rätt, som ofvan i fråga om lösören omförmäles, så torde ej vara osannolikt, att den högtidliga form, med hvilken gåfvan i förra fallet utfästes, i det senare motsvarades af borgensmannens närvaro vid sjelfva gåfvoaftalet.

Amira, som (s. 351) anmärker, att morgongåfva i löst gods var i behof af borgen, derför att det skänkta stannade qvar i gifvarens vård och förvaltning, vill på enahanda grund och vid jemförelse mellan Westgöta-

lagens meraberörda stadgande i J.B. 2 pr. å ena sidan och Östgötalagen Eghna sal. 4 pr. samt „östgötiska stadsrätter“ å den andra göra gällande, att enligt Östg.L. icke blott förstnämnda kontrakt, utan äfven „Land- und Lieferungskauf“ varit på detta sätt borgensbehöfvande [1]. Anförda stället i Eghna sal. handlar om det fall, då säljare af fast gods ännu ej afträdt egendomen, för hvilken han uppburit betalning. Säljaren eger „likasom enligt Westgötalagen“ rygga aftalet genom att erlägga *uiþærlaxöre þrea markær,* hvilka här likvisst skulle utgå *firi huaria fæst* [2], och återlemna priset; men Amira medger sjelf, att något tal om borgen för säljarens skuld icke förekommer. Beträffande derefter de åberopade östgötiska stadsrätterna (se nedan), så hafva de visserligen på jordaköp i allmänhet utsträckt östgötalagens stadgande, att köp af vissa byggnader skall ske under medverkan af en *vin*, men då grunden till denna analogibildning sökes deruti, att redan dessförinnan köp af fast gods på landet var borgensbehöfvande, så är detta antagande i och för sig obestyrkt och förlorar i sannolikhet, då man besinnar, att *den* borgen, som skulle gälla „Land- und Lieferungskauf“, var väsentligen olika den med *vinen* åsyftade. Säljarens löftesmän skulle enligt Westg.L. vid köp af fast gods ansvara för umfärden, för det symboliska öfverlemnandet af egendomen; vinen åter, hvilken företrädesvis togs i anspråk vid lösöreköp, skulle enligt Schlyter [3] vara närvarande för att sedan, i händelse det köpta godset klandrades, intyga, att det blifvit köpt, och framskaffa säljaren. Förstnämnda uppgift ålägges vinen flerestädes [4], och om hans skyldighet att framskaffa säljaren saknas ej heller föreskrifter. Så t. ex. heter det i Landslagen ÞiuuaB. 18: „Nu giter han ei hemuls manne sinum fore kumit, þa skal han sin vin fore koma ok vitnum sinum; siþan a vinin salan före koma. Komber han firi, þa ær vinin saklös; giter han ei salan före komit, þa — — — gelde honum (sc. köparen) ater meþ fullum geldum sua mykit sum þet vært var han vingat hafþe“. Häraf såväl som af Schlyters ofvan

[1] S. 352 pr. jemf. s. 344 ff.

[2] Så många *fæstar* d. ä. „stadfästelser med föreskrifna formaliteter“ skulle nemligen hållas „sum tomtina æru lutskiptade (delade) i þy köpinu“.

[3] Gl. till Westg.L. s. v. *vin;* XIII samma ord.

[4] Westg.L. I ÞiuuæB. 19 § 1; II ÞiuuæB. 55; Östg.L. VinsorþaB. 6 § 3 in fine; Söderm.L ÞiufnaþaB. 8 pr. 9; MELL. ÞiuuaB. 18; Chr.L.L. s. b. 19.

anmärkta framställning af vinens betydelse skulle man vara böjd för antagandet, att denne blott häftade i *personlig* borgen, alltså endast med sitt gods innestod för, att säljaren skulle möta vid rätten, men på ett föregående ställe i Landslagen (ÞiuuaB. 14) stadgas uttryckligen, att vinen måste *„varþa æt þet ræt fangit är, sum han vingar honum;“* och hvari skulle väl denna ansvarighet bestå, om icke deruti att, ifall godset befans orättfånget, och säljaren brast åt hemul, hålla köparen, som utan ersättning måste lemna ifrån sig det klandrade, skadeslös för förlusten?[1] Stjernhöök (loc. cit. s. 230) menar, att dylika löftesmän funnit användning, ej blott „ut caverent de evictione et titulo“, utan ock *dels* „ut pretium moderaretur“, *dels* „ut in formula contractus verba præeant“. Detta sistnämnda, hvilket grundar sig på ett citat ur Westg.L.:[2] „Ty skal win tako til aldra kiöpa, at han skal ordina giöra vm all kiöp“ — är enligt Schlyter[3] felaktigt, eftersom „ordina“ rätteligen bör läsas „orþiuua“ (urtjufva), men icke heller lemna oss källorna något stöd för antagandet, att vinen skolat „moderera priset“, hvadan den af Schlyter förordade benämningen *mäklare* (proxenata) lika litet som Stjernhööks öfversättning *mediator* torde rätt återgifva vinens egentliga betydelse för de rättshandlingar, vid hvilka han förekom. Vinen, hvilkens nödvändiga egenskaper beskrifvas i MELL ÞiuuaB. 14[4], omtalas stundom på ett sätt, som låter sluta till, att hans närvaro var essentiale contractus.

1:o. Westg.L. III. 99: „af allum þem pænningum bonden a þa han dör oc eig æru wingaþer ellér fangner fyr han dör, þær scal houoþtiunþæ göræ af“.

IV. 21 § 107: „Item de omnibus que quis possidet die mortis debet decimari nisi soluta et tradita fuerint alii ante mortem pro debitis vel alio modo vel asignata alii per modum qui dicitur *winghan*, licet sint in fundo“.

Utan att med Amira (s. 346) vilja göra gällande, att de nämnda excerpterna fritagit säljaren från *förbindelse* att utlemna varan, då vinen ej

---

[1] Jemf. Östg.L. VinsorþaB. 6 § 2 in fine; Nordström II s. 692—693.

[2] I ÞiuuaB. 19 § 1; II s. b. 55.

[3] Westg.L. I s. 60 not 48.

[4] þen sum vin skal vara han skal vara bolfester man ok inlænzsker i þy landeno köpit görs i“. Jemf. Westg.L. I ÞiuuaB. 19 pr.; II ÞiuuaB. 54; Söderm.L. Köpm.B. 1 pr. som vid köp mellan „cöpstaz mæn“ och „lanzmæn“ fordrar *två* „wingana mæn, byfastir oc bolfastir“.

medverkat, måste vi dock erkänna, att berörda lagrum lägga hinder i vägen för tillkomsten af en *saklig* rätt, eganderätten, genom sjelfva köpslutet, med mindre *antingen* tredje man i egenskap af vin öfvervarit köpet *eller ock* tradition försiggått. Vinen var alltså här *relativt* nödvändig.

2:o. Östg.L. VinsorþaB. 3 pr. „Nu klandar sialuær þæn sum salde, þa skal hin uæria sum fangit hauær mæþ eþe fæmtan manna: ens þæs sum þæt uet. at iak uar at þy sum ir delin um baþi böna uin ok lagha uin: ok sua tue köpa hans at þer uissu ok uiþ uaru at han fik mæþ uin ok uitne, þæt aghu þer suæria ok tolf æftir at þer suoru baþe sant ok lagh".

Häraf ser det ut, som kunde säljaren återtaga varan, såvida ej köpet bevisligen skett med vin och vittne. Den möjligheten är emellertid ej utesluten, att intyg om bemälde personers närvaro vid köpeaftalet skolat inryckas i bevisthemat, endast på det att hvarje tvifvel om kontraktets verklighet derigenom skulle undanrödjas; hvaraf åter måste blifva en följd att, derest säljaren sjelf erkände köpets faktiska tillvaro, han icke endast på den grund, att vin och vittnen uteblifvit, förmått bryta aftalet [1]. I alla händelser var stadgandet lika litet som det ur Westg.L. här ofvan under mom. 1:o anmärkta af allmän natur. Båda tillämpades endast med afseende på objekt af särskild beskaffenhet. Sådana voro enligt Westg.L [2] „þræl ok ambut (trälinna), horss ok nöt, hoffæ ok hornfæ, skapat klæþi ok skiept vakn„ (vapen försedda med skaft eller handtag), och enligt Östg.L. VinsorþaB. 1 desamma äfvensom „giort gull ok siluer, læst hus ok doraþ" (försedt med dörrar). Härtill kommer, att vinens närvaro ansågs behöflig vid köp af *dels* allmänningsjord enligt förut (s. 40 not 4) citerade additament till Westg.L:ns yngre codex, *dels* all slags jord enligt Söderköpings Stadsrätt [3] och, som det tyckes, äfven enligt de i Lin-

[1] Jemf. Westg.L. II add. 2 § 6: „Giæld guldit fæ meþ vin oc vitni oc suær ater af hanum siþan, þet ligger oc til siu mannæ af nempdinni". M. a. o. om man med ed återfordrar det man förut lemnat i betalning med vin och vittnen, det ligger till sju män af nämnden. Häraf behöfver icke vara en följd att, såsom Amira (s. 351) antager, det betalda kunde utan vidare återfordras, då prestationen ej skett „mæþ vin oc vitni".

[2] I þiuuaB. 19 pr. § 2; II s. b. 54, 56.

[3] Handskr. s. 1 (Klemming s. 273): „Hvar som köpe jord eller säl, þa skal han vingas; nu än hon klandras fori hanum, þa tala han til vinsins och vinin til salans. Nu sigär salin negh jak badh tik aldre til vinsorz, þa haui vinin wald at witnæ til salans medh attä mannum at han war baþe laghavin ok bönavin".

köping gällande rättsgrundsatser, för såvidt de återgifvas i ett dokument af år 1347, Dipl. 4211 [1], utan att dock ur dessa källor låter sig bestämma, huruvida kontraktets giltighet var beroende af vinens närvaro eller icke.

3:o. MELL ÞiuuaB. 14 (Chr.L.L. s. b. 15); se ofvan s. 38. Här uppräknas samtliga i Östg.L. loc. cit. anmärkta föremål utom slafvar, under förklaring, att de skulle köpas med vin och vittne. „Þagher handum ær saman takit, *vart ok vingat ær,* þa ær laghlika köpt". Eget nog menar Amira (s. 349 not 4), att vinens befattning vid köp enligt ifrågavarande lagrum icke hörde till essentiale contractus, hvilket, så vidt vi förstå, är en inkonseqvens, då samme författare (s. 291) ej tvekat att göra handslaget till lagbestämd form för aftalet, och sammanhanget ej gifver någon som helst anledning till förmodan, att vinen mera än handslaget kunnat undvaras.

Söker man ett gemensamt kännetecken på de objekt, hvilkas försäljning kräfde närvaro af vin och vittnen, så torde karakteren hos ofvan uppräknade föremål gifva stöd åt Nordströms antagande (l. c. sid. 676), att i allmänhet sådana ting borde hit hänföras, *hvilka voro till något bruk förarbetade eller med visst märke försedda.* Dessa, särdeles de senare, voro lätt igenkänliga, och alltså snarast utsatta för vindikation, derest de ej lagligen åtkommits af föryttraren eller hans fångesman, hvaraf åter måste blifva en följd, att vinens medverkan här var af behofvet påkallad. De gamla *norska* lagarna, hvilka omtala vinen under benämningen heimildartak, förklara honom öfverflödig vid köp af nya och obrukade ting, *(vara öll ný ok vneyt),* då deremot brukade saker af alla slag *(gripir hafðir)* fordrade hemulsborgen. I Jydske Lov 2, 94 finna vi ofvan anmärkta förmögenhetsobjekt betecknade såsom de, hvilka „særlik mark havær å sik", varande föryttring af dylika saker kautionsbehöfvande jemväl enligt dansk rätt, som ofta nog stadgade böter, tre mark, för den, som i dylika fall köpte *wenelöst* eller *vinlöst,* men hvarken norsk eller dansk lag [2] torde

[1] „— — — pateat — me — — aream meam Lincopie sitam — — secundum jura et statuta civilia ibidem antiquitus inolita predicto N. S. prefecto et quatuor precipuis dicte civitatis rectoribus, volgariter dictis fiærdhunxyfdhingum — — legittime confirmacionis titulo *winsordh* dicto eandem sibi manutenus assignantibus irrevocabiliter vendidisse".

[2] Gulath.L. 254. Äldre BjarköR. 110, 111; Nyere Landsl. VIII. 10; IX. 4; Nyere Bylov VII. 6–8, VIII. 7; Eriks Sæll. Lov 3, 23, 40; Skånska Stadsr. c. 24—25; Kjö-

hafva betraktat vinens närvaro vid föryttringen såsom nödvändigt vilkor för dess giltighet. Väl heter det flerestädes i de danska rättskällorna, att den, som utan vin eller, som han ock kallas, fidejussor köpt varor af ofvan angifven beskaffenhet, skulle förlora „siitt Kyöb och Verdett mett“ eller mista „thet værth ær han hauær foræ giuæt“ o. s. v., men detta allt torde hafva afseende endast på det fall, att fånget såsom *eljest* olagligt måste på grund af klander frånträdas.

I Chr. IV:s Norske Lov förekommer ej längre något stadgande om heimildartak, och hvad Danmark angår, så hade vinen redan i trettonde århundradet enligt flere partikularrätter ingen annan betydelse än tillkallade vittnen i allmänhet („testes, qui *vin* dicuntur“) [1], hvilka i händelse af vindikationstalan skulle fria köparen från att ståndа tjufsrätt för förvärf i ond tro.

Hos oss ledde rättsutvecklingen till samma resultat.

Stadslagen ThiuffuaB. 1 § 2: „Thy skal then som köper howat ella klöwat. gul giorth ella silffwer etc. mædh fullum *(win och)* witnum köpa ok witi thet laghlika köpt, om thet klandas“. I normaltexten äro de kursiverade orden utelemnade. Praxis gick med afseende på landsrätten i enahanda rigtning. Icke genom någon särskild lagstiftningsakt, utan genom sedvanerätt, upphörde vinen att användas. Kontraktets giltighet ansågs oberoende af hans närvaro, för hvilken den ökade omsättningen här så väl som i våra grannländer lade allt större hinder [2], och i 1736 års lag är denna institution helt och hållet öfvergifven.

§ 11. Vittnen.

Hvad i föregående § under mom. 2 och 3 blifvit sagdt om *vinen* gäller äfven vittnena, som nämnas vid sidan om honom. Men likasom

---

benh. Stadsr. af år 1294 c. 98; Christ. af Bayern allm. Stadsr. c. 12; Slesvigs äldste Stadsr. c. 23 m. fl. Jemf. Brandt, Retshistorie I s. 201 och 330; Larsen Saml. skrifter I. 1 s. 421.

[1] Flensb. gamle stadsr. c. 31. Jemf. Jydske Lov 2, 94; Roeskilde stadsr. af år 1268 c. 13; Flensb. nyere stadsr. af år 1284 c. 120.

[2] Nehrman, Jurisprud. civil. s. 275—276: „För detta borde alla köp ske i win och wittnens närvaro, undantagandes några mindre köp. Men nu är det ej så nödvändigt — —.“ Jemf. Abrahamsson, Komment. till Landslagen s. 813 n. a., s. 535 n. a. till 15 kap. TiufwaB.

vinen stundom förekommer utan vittnen, så är förhållandet ännu oftare omvändt — vittnen utan vin. Deras uppgift var en annan än vinens och deras användning vida allmännare. Vittnenas egentliga betydelse ligger som bekant i deras egenskap af bevismedel, men härjemte är uppenbart, att en i tillkallade vittnens närvaro — och endast om testes rogati är här fråga — uttalad viljoförklaring måste mera än de flesta anses välbetänkt och allvarligt menad. Dessa båda omständigheter i förening torde förklara den förkärlek, med hvilken våra lagar städse omfattat vittnens närvaro vid kontrakt i vigtiga fall. Än tillrådes, än fordras den. *Hvilketdera,* som för hvarje gång är händelsen, torde ofta vara svårt att afgöra, en svårighet, som likväl icke gäller 1736 års lag. Då det i 9: 1 H.B. heter, att den, som försträcker annan reda penningar, eller hvad det vara må, skall göra det i tvenne vittnens närvaro eller taga bref derå, så ligger häri ostridigt endast ett råd, som längre fram upprepas i fråga om pantsättning af löst gods och depositum [1]. Denna uppfattning vinner stöd deraf, att lagen ej utsätter någon påföljd för den, som underlåter att använda vittnen eller „bref“ vid kontraktets ingående, och ej heller andra orsaker gifva vid handen, att berörda föreskrift är af absolut beskaffenhet.

En rådgifvareroll sådan som den nyssnämnda är icke heller främmande för våra äldre rättskällor, hvilka dessutom göra vittnena till ett nödvändigt bevismedel i vissa fall. Exempel erbjuda enligt vår tanke följande lagrum, hvilka bland flere torde böra framhållas, derför att Amira (s. 287 ff.) med ett *non liquet* lemnar frågan om deras verkliga natur oafgjord.

Westg.L. III. 107: „Kiærer maþer a annæn vm þæt þe waro fyr sate (försonade) vm. witi met XII mannum oc twem af þem withnum sum wiþ waro at þær sætoz“.

Upl.L. KirkiuB. 14 § 1: „Nu giwær man i lösörum kirkiu ællr præsti. þær skulu twe bolfastir mæn wiþ wæræ. þæt skulu witnæ æn þæt klandæs kan“ [2].

Samma flock § 5: „Giwær bonde præsti iorþ ællr lösöræ — — ær hanum iorþ giwin. þa skuļu þæt fastir witæ, ær þæt i lösörum. þa skulu þæt witni witæ sum fyrr ær saght“.

[1] 11: 1; 12: 1 H.B.

[2] Ett lika stadgande i Westm.L. II Kristn.B. 13 § 1. Jemf. ock Hels.L. Kyrkiu.B. 14 in fine.

Samma lag Köpm.B. 1 § 2: „Nu will man gull ællr silff giöræ latæ, þa skal han smiþi fa mæþ twæggiæ mannæ witnum. þæt skal han skiærþt utt fa ok skiærþt atær takæ. Nu sighær annær þe giærning skiæræ wæræ ok annær o skiæræ. þa næmpni twa mæn hwar þeræ. þer skulu þæt seæ ok skuþæ, hwat þæt ær skiærþt ællr æi“ [1].

Westm.L. II J.B. 2 pr. „Köpir man minna æn half örtogh. wite þæt mæþ witnom twem oc eþi tolf manna. Köpær man halfwa örtogh, binde cöp sitt mæþ þrim witnom oc attærtan manna eþe“.

Visby Stadslag IV. I. 2: „Hafva makar flera barn tillsamman än ett, och vilja de bortgifta något af dem *med bestämdt gods* (hemföljd), det skall man göra med fullt bevis af vittnen“.

Gotl.L. I. 28 pr. § 1: „Men jord är aldrig lagligen köpt utan med tingsmännens pröfning. Med samma vittnen skall man ock pantsätta jord som köpa“.

Om de anförda lagbuden icke gifva något skäl för benämningen *formföreskrifter,* så torde deremot detta vara händelsen med dem, till hvilka vi nu öfvergå.

1:o. Westg.L. II AruæB. 26: „Giuer maþer frillu barni sinu eyngh æller frenđæ æller svene. far þet barn æptir sik, þa haui þa iorþ. far eig barn, þa gange þit hun ater sum hun var vt af giuin, vtan þet se giort meþ anđrum forskælum, witnum æller brewom“ [2].

2:o. Westg.L. III. 67, som i fråga om föryttring af jord stadgar: „gitir eig sialwer eghanþe wiþ wærit, seter aþrum i hant [3] met bref eller fullum vitnum, þa ær þet gilt swa sum han sialwer wiþ waræ“.

3:o. Samma lag § 85: „Bindir maþer staþwæ [4] met manni oc leogiæ wiþer læghe [5], met witnum eller vpnum breuum, þæn sum þæt bryter gialdi vt wiþerleghet oc a III. XVI örtogher“.

4:o. Upl.L. Kiöpm.B. 5 § 3: „æ hvat kiöpörum man kiöpir hælzt aff manni. þa skulu þær köpwitni til wæræ. twe mæn bolfastir æn þæt ær minnæ

---

[1] Detsamma återfinnes i Westm.L. II Köpm.B. 1 § 2.

[2] Westg.L. III. 110 är af liknande innehåll.

[3] Sætia (umbuþ) i hand manni = uppdraga, gifva ombud.

[4] Öfverenskommelse, aftal.

[5] Sammanskott af penningar eller annan egendom till gemensamt ändamål.

æn halff mark. ær þæt meræ æn halff mark, wærin fæm mæn viþær ok standi kiöp þeræ fast ok fullt".

5:o. Samma flock § 4: „far man hæst af hirþmanni ællr aff wæghfarandæ manni mæþ kiöp ællr skipti ok mæþ kiöpwitnum þer ær ængin frestmark fore. æn þær komæ æptru fötær. sum fyrræ waru fræmbru".

6:o. Visby Stadsl. III 9 § 2: „Uppstår någon slags tvist emellan folk, om hurudana saker det vara må, det vare om ord eller hvad det vara må, varder det gifvet ur handen [1], det skall ske med fullt bevis af vittnen, och det förblifver gifvet".

7:o. Samma lag III. III. 14 pr. „Har någon ett skepp till pant eller (har han) annan pant, som han ej kan förvara i hus eller gård, det skall han hafva med fullt bevis af vittnen, eljest gäller det icke".

Vittnen kunde alltså här undvaras vid faktiskt besittningstagande, lika som deras närvaro i de under mom. 1—3 anmärkta fall endast alternativt påkallades.

Om det är tvifvelaktigt, huruvida *morgongåfva* i löst gods enligt Helsingelagen [2] för sin giltighet kräfde vittnens närvaro, så torde deremot Nordströms påstående [3], att till *jordlegoaftalets* formela fullständighet erfordrades tvenne vittnen, byggningavittnen, böra berigtigas. Intet lagrum gifver stöd åt berörda antagande [4].

Vittnens tillkallande var, som vi sett, intet regelbundet vilkor för kontraktets verksamhet.

Enligt Grågås Konungsb. II Festa þáttr 169 skulle, oaktadt vittnen ej voro tillkallade, alla köp hållas undantagandes fyra: „när man köper jord eller gode-döme eller hafsskepp eller fäster sig mö" [5]. Då jord ej var „með vatta handsalat", så var den som oköpt, om det var half bebyggd

[1] D. ä. öfverlemnadt till afgörande åt gode män.

[2] Ä.B. 4: „Gifwr bondæ husfru sinnæ hindrædagx giff — — giwr han i iorþum, þa giwi mæþ fastum ok fullum skiælum, giwr han i lözöræ, þa giwi mæþ vitnom sum lagh sighiæ".

[3] Anf. arb. II s. 661.

[4] Jemf. Wahlberg loc. cit. s. 36, Amira s. 283 n. 4.

[5] Vi begagna tillfället att anmärka, hurusom enligt vår tanke formaliteter vid trolofning ej falla under förmögenhetsrätten. Att såsom Amira s. 270, 286, 291 flytta trolofningen öfver från familjerätten till obligationsrätten synes oss mindre välbetänkt, då trolofningen till begrepp och syfte innebär en ethisk, icke en ekonomisk förening, låt vara att äfven ekonomiska rättsverkningar åtfölja densamma.

lott eller mer, och endera kontrahenten inom tolf månader brutit kontraktet [1], en regel, hvilken med någon olikhet återfinnes i ofvan (s. 33 not 4) anförda ställe ur Járnsíða Landabr.B. 2, hvarest liksom i Staðarh. b. (loc. cit.) fastställes böter för den, som underlåter att begagna vittnen vid köpet. Härjemte torde böra erinras om stadgandet i Konungsb. II. 221, att, om någon utlånar gods utan vittnen, och gäldenären ej vill betala, så erhåller kreditor inga räntor, „nema sagðar se lögleigor a“ eller, såsom Finsen [2] återger det, „med mindre man (på lagberget) förklarar, att man gör påstående om laga ränta“ [3].

Hvad Norge angår torde hufvudsakligen behöfva hänvisas till ofvan s. 34 ff. anförda lagrum, i hvilka vittnenas närvaro omtalas särskildt vid *köp* såsom en med handslaget fullt jemnbördig formalitet, än åtföljande än åter alternerande med det senare. Och äfven då aftalet parterna emellan kunde vara verksamt utan afseende på vittnen, behöfde tredje man i vissa fall icke erkänna detsamma, med mindre vittnen tillstädesvarit. Så i fråga om fullmagt och pantsättning [4].

I Danmark förekommo vittnen vid kontrakt än tillsammans med, än åter oberoende af *vinen*, med hvilken de, som vi sett, stundom sammanblandas. Men äfven om deras närvaro hade så stor betydelse för bevisningen, att till och med tyltared någon gång ansågs ur stånd att gendrifva vittnesförklaringen [5], så var dock aftalets giltighet i och för sig regulariter oberoende af deras närvaro. Undantag härifrån bilda samtliga ofvan (s. 25) anmärkta fall, i hvilka *lidköpet* utgjorde lagbestämd form för aftalet. Ty lidköpet förutsatte vittnen. Så ock i Tyskland, der vittnena i denna användning kallades *litcopiales* och gåfvo anledning till benämningen *vinum testimoniale* för den dryck, som af kontrahenterna gemensamt med dem

---

[1] Staðarh. b. Landabr. þáttr 390.

[2] Grågåsen. Öfvers. II (1870) s. 143.

[3] Detsamma i Staðarh. b. s. 218.

[4] Äldre Gulath.L. 36: „Nu kommer den icke, som skulle återtaga lånt, legt, dömdt etc. gods, då skall gäldenären likväl på bestämd tid utlemna godset, om någon finnes, som *med vittnen* är ombedd att taga det“. Jemf. ibid. 45, 47, 277; Äldre Frostath.L. XIV. 2; Nyere Landslov VI. 17, VIII. 2, 8. — Äldre Gulath.L. 50 in f.: „Nu sätter man tvem en pant, då hafve den panten, som först emottog den, *om vittnen intyga det;* och den gånge från, som sist tog“.

[5] Waldem. Sæll. Lov 1, 5; Sk.L. I. 225; II. 144; III 8; IV. 56. Jemf. Eriks Sæll. Lov 3, 40; Sk. Stadsr. 25; Chr. allm. Stadsr. 12 m. fl.

förtärdes [1]. Dessutom är det en numera allmänt antagen åsigt, att enligt äldre tysk rätt egoöfverlåtelse af fast gods kräfde vittnens närvaro. Åtskilliga af de lagrum, hvilka pläga åberopas till stöd för berörda antagande, beteckna visserligen enligt vår mening vittnena snarare såsom nyttiga, men icke nödvändiga bevismedel än som personer, hvilkas medverkan var oumbärlig för kontraktets giltighet [2]; men å andra sidan finnes exempel på, att föryttring af fastigheter äfvensom vissa lösören icke blott skulle bevisas utan äfven stadfästas „per chartam aut testes“ [3].

„Skriftligen och med tveggemanna vittnen“ är en hos oss icke ovanlig legal kontraktsform, hvilken emellertid lämpligen torde böra behandlas i sammanhang med de under § 15 här nedan utvecklade förhållanden.

Vi endast tillägga, att vittnena, äfven i egenskap af *solennitetsvittnen*, torde böra vara så qvalificerade, att de i händelse af framtida tvist kunna anses vittnesbära. Nu gällande lag yttrar sig icke i denna punkt, och i vår äldre rätt är det endast Uplandslagen [4], som härom innehåller något stadgande, i det den fastställer, att vittnena skola vara „mæn bolfastir“. Lagstiftarens afsigt skulle enligt vår tanke föga tillgodoses, om de tillkallade vittnena vore till bevismedel ovilkorligen oskickliga [5], hvaremot ett öfvergående jäfsförhållande lika litet som ett senare tillkommet torde förringa verkan af deras närvaro vid kontraktets afslutande.

---

[1] Se Grimm, Rechtsalterth. s. 191 in f. Stobbe, Reurecht s. 236 n. 73.

[2] Lex Baiuv. XV. 2: „Si quis vendiderit possessionem suam alicui, terram cultam, non cultam, prata, vel silvas, post acceptum pretium aut per chartam aut per testes comprobetur firma emptio; ille testis per aurem debet esse tractus, quia sic habet lex nostra. Duo vel tres vel amplius debent esse testes“. Edict Rotharis 172: „Si quis res suas alii thingare (donare) voluerit, non absconse, sed ante liberos homines, ipsum garathinx (donum) faciat“.

[3] Lex Baiuv. XV. 12: „Quicquid vendiderit homo aut comparaverit qualemcunque rem, omnia sint firmata aut per chartas aut per testes qui hoc probare possint, hoc est de mancipiis, de terra, casis vel silvis, ut postea non sit contentio“.

[4] Köpm.B. 5 § 3.

[5] Högsta Domstolen har dock genom dom d. 12 Apr. 1877 förklarat den omständigheten, att ett af köpevittnena vid en afhandling om fast gods var, redan då afhandlingen upprättades, på grund af svågerskapsförhållande till en af kontrahenterna jäfvigt att vittna om rättsärendets lagliga tillkomst, icke i och för sig böra föranleda köpets återgång. (Se nytt Jur. Ark. Afd. I n:o 84.)

§ 12. Fastar.

Närvaro af utsedde gode män eller s. k. fastar var en nödvändig formalitet vid åtskilliga kontrakt enligt Sveriges äldre lagar. Men deraf följer dock icke, att fastarne öfverallt, der de omtalas, hade en dylik betydelse. Så t. ex. kunna vi icke med Amira utan vidare upptaga de af honom s. 270 under momenten *h* och *i* anmärkta fall såsom hörande till ifrågavarande kategori. De äro båda hemtade ur Helsingelagen, der de återfinnas, *det ena* i J.B. 13 § 1: „Lægger man pænningæ æller aþræ inuistæ, ær þæt III mark wært. wæri twe mæn wiþ. ær þæt VI marker, wæri IIII mæn wiþ baþæ þa þæt inlægx ok wt tax. ær goz meræ inlaght. wæri þær VIII fastær wiþ baþi þa þæt inlægx ok wt tax. brænner þæt æller wald tax bæggiæ þeræ. æller stiælz. wæri ogilt. ær æy swa. þa fae hanum sit ater“ [1], och *det andra* i Manh.B. 26: „Swa skal man witæ drap sææt ok bööt mæþ atta fastum ok forskilæmannum, sigher annar wæræ sæt ok bööt ok annar æy. þa hafwi þæn wiþzorþ sum sææt wil witæ mæþ sama fastum“. Ingenting säger oss, att nu anförda lagrum fordra fastarnes närvaro som vilkor för aftalets giltighet.

Det var som bekant brukligt i äldre tider, att en jordegare i bolag med sig upptog en annan person till andel i jordens afkastning. Särskildt ingingos sådana bolag emellan barn å ena sidan och deras fader eller moder å den andra, då han eller hon trädde i nytt gifte, och barnens lott förty borde utskiftas. Härom heter det i Upl.L. ÄB. 7 § 1, hvarest stadgandet i vår nu gällande lag om afvittring (G.B. 12: 1) återfinnes: „Skiptis þæt undæn, sum þe aghu fyrr. wiliæ þön bolagh læggiæ. þa hawin þær barnin wald til ællr þeræ frændær bolagh læggiæ mæþ feþær þeræ ællr moþor mæþ bolax fastum. þer skulu tolff wæræ“.

Om på detta ställe ingenting antyder, att *fast* gods skulle å någondera sidan utgöra insats i bolaget, så torde antagas, att detta var händelsen, då det i samma lag *jordabalken* 16 pr. heter: „Læggiæ mæn bolagh

---

[1] Jemf. Amira s. 342: „Att enl. Hels.L. dep. af ett föremål öfver sex marks värde är *formbehöfvande* realkontrakt, följer af det s. 270 sub. h. anförda“. Ingenstädes upptager emellertid Amira närvaron af de „män“, hvilka i nyssnämnda lagrum omtalas, såsom formalitet vid dep. af mindre värde, ehuru lagens föreskrift konseqvent borde tolkas lika i ena fallet som i det andra, då ingen anledning gifves till motsatsen.

samæn, þæt a samæn læggiæs mæþ tolff bolax fastum. þæt skulu witæ huru þæt samæn kom ok huru længi þæt skuldi samæn liggiæ". Liknande upprepas i Hels.L. J.B. 13 pr., som dock låter fastarne vara åtta till antalet. Söderm.L. (J.B. 15 pr.) har i st. för „bolax fastum" „tolf män", och i MELL Eghn.B. 36 pr., hvarmed Chr.L.L. J.B. 33 pr. öfverensstämmer, förekomma ytterligare variationer: „Uill man bolagh læggia meþ aþrum, þær skulu siäx boande mæn viþer vara, þre af huars þera væghnæ, þa þe bolagh læggia; þe skulu ok vita huru lenge þera bolagh skal standa". Abrahamsson [1] anser i sin kommentar till detta ställe onödigt, att sex män skola vara vittnen vid aftalet. „Äre inga vittnen, utan bolagskontraktet af begge underskrifvet eller eljest af begge tillstås, så är känd sak så god som vittnad". Häraf att döma skulle alltså i nyss anmärkta fall ej varit fråga om någon formföreskrift. Men analogien med hvad som gälde kontrakt om fast gods i allmänhet och särskildt landdelning talar för motsatsen, hvad beträffar äldre rättsuppfattning.

Att enligt Upl.L. fastar förekommo vid landdelning, framgår af Ä.B. 11 § 2, der det på tal om klander af arfskifte heter: „klandær þæt nokot syzkini siþæn fore andru. þa aghu þæt syzlungær ok brollungær [2] vitæ atærtan þer sum boskiptis fastær waru, hwat a hwars þeræ lot kom". Man jemföre härmed Hels.L. Ä.B. 7 § 2, hvarest ofvan anmärkta bolagsfastar sägas skola „wiþ wæræ baþæ þa þæt saman læghs ok swa þa þæt skifwtis".

Uttryckligen betecknas boskiftesfastarnes närvaro såsom formalitet enligt följande lagrum.

1:o. Westm.L. I B.B. 11: „Skipta twe bröþir twem bolstaþum — — — sæmbir þem wm. hawin till fasta oc full skiæl. wil siþan quællia. hawi ængun wizord till", samt

2:o. Östg.L. Ä.B. 10 § 3: „Nu uilia þer skiptas uiþær firi nauista skyld. [3] þa skulu þer skipta mæþ fæstum ok köpum: siþan huar þerra ær a köp sit kumin, þa a han uitzorþ uita mæþ fiughurtan manna eþe,

[1] loc. cit. s. 417 not a. Jemf. ock Nehrman anf. st. s. 223.

[2] Att dessa framför andra skulle vara skiftesfastar, torde berott derpå, att de såsom lika nära slägt med arfvingarne — hvilka här förutsättas vara syskon — troddes skola opartiskt bevaka allas rätt.

[3] = i anseende till jordens närmare eller beqvämligare belägenhet.

at han fik *mæþ fæstum ok köpum*". Detta senare vill enligt Schlyter (v. fæst) säga „med lagligen stadfästadt kontrakt", hvilket i analogi med förhållandet vid jordaköp torde innebära kontraktets afslutande i närvaro af den „fästamaþer" och de två vittnen, som i sistnämnda fall förekommo.

Det heter neml., att säljaren icke utan böter, „þrea markær firi huariu fæst" [1], kunde bryta aftalet, derest köparen styrkte sin rätt med ed af ej mindre än femton personer, af hvilka en skulle svära, „at han ælla hans arve [2] skildi firi fæst þæs köps" [3], tvenne åter „at þer ælla þera arva varu nær þa þæt köp giorþis", och de öfriga, „at han (sc. köparen) fik þa iorþ mæþ fæstum ok lagha fangum" [4]. Äfven om ordalydelsen gifver vid handen, att redan på detta stadium afsetts omedelbar upplåtelse af eganderätt till kontraktets föremål, så är det dock föga sannolikt, att köpeaftalet såsom obligatoriskt kontrakt egt giltighet utan afseende på formen. För att köpet skulle anses *köpfæstum bundit*, så att tremarkabot för kontraktsbrott kunde utkräfvas, fordrade Westg.L. närvaro af löftesmän m. m., på sätt nedan skall visas, och detta torde i sin mån berättiga till antagandet, att motsvarande vilkor för samma böters erhållande enligt Östg.L., d. v. s. medverkan af en fæstamaþer och tvenne vittnen, borde vara uppfyldt, såvida enligt denna lag någon *förbindelse* att fullborda aftalet skulle anses föreligga. Det må medgifvas, att Östg.Lagen icke gör någon tydligare åtskilnad mellan köpet som obligatoriskt och köpet som sakligt kontrakt. En följd häraf är bland annat svårigheten att afgöra frågan, huruvida säljaren, som inrymt besittning åt köparen, kunde yrka handelns återgång, derför att fæstamaþer etc. ej varit vid köpet tillstädes. Visserligen tyckes femte fl. Eghna sal. vid första påseendet med-

---

[1] d. ä. för hvar med särskild *fäst* eller högtidlig stadfästelse försåld hemmansdel, som var inbegripen i det ryggade köpet.

[2] här arfläture.

[3] Att denne kallades *fæstamaþer* ses af Eghna sal. 13 § 1; 16 § 2 o. s. v.

[4] Eghna sal 4—5. Jemf. ibid. 23: „Nu bor fostre i bo, þa will bonde uan sina sælia. þa skal fostra mæþ fæstum köpa". (fostre = hemmafödd träl; *van* = eganderätt till fostre, så kallad troligen i anseende till det hopp om arf eller annan vinst, som tillkom egaren). Schlyter (Gl. till ÖGL. s. v. fæst in f.) ser häri ett fall, då nyssnämnda högtidlighet vid köp måste användas, oaktadt det ej angick jord. Amira deremot (s. 270 not 10) menar, att *fæst* här vore erforderlig, icke för den ofries skull, utan för landets, *peculiets*, som med honom föryttras. Men hvarför behöfde han då framför andra pertinenser särskildt framhållas?

gifva detta, men ifrågavarande lagrum torde icke hafva förutsatt annat förhållande, än att förre egaren ville påstå, att innehafvaren *mot hans vilja* kommit i besittning af egendomen, hvarvid den, som säger sig hafva köpt fastigheten, hänvisas att styrka, *dels* att han erlagt betalning (viþær giald), *dels* att han ostördt haft jorden i besittning (hæft), och *dels* att allt detta skett på grund af ett mellan parterna i laga form ingånget köpeaftal.

Amira [1] anser fastarne oumbärliga för uppkomsten af en obligation vid jordaköp enligt Westg.L. I J.B. 2 pr., hvilket lagrum i öfversättning lyder sålunda [2]: „Köpare skall taga två män af den, som jord säljer, för omfärd att ansvara, och han två af den andre, för köpeskilling att ansvara. De alle skola taga dem båda i hand. Då är ock köpestadfästelse verkställd. Bryte med tre mark, den som bryta vill. Man får ej köp bryta, sedan omfaret är. Då eger man sjudygnsstämma utsätta för den, som för omfärd ansvarar, och för alla dem, som jord ega i byn. Man skall gå omkring åkrar och ängar och så åter å tomt sedan. Klandras det då någonstädes, då skall den värja, som jord säljer, om det förr klandras än omfärd åkommer. Klandras det sedan, då skall den ansvara, som köper. Åtta skola odalfastar vara, den nionde styresfast“ [3].

Vi hafva redan förut uppehållit oss vid detta ställe, då fråga var om tillkallande af löftesmän. Återstår att säga, om fastarnes närvaro erfordrades *jemte* löftesmännens, för att kontraktet skulle vara „köpfæstum bundet“. Humbla (loc. cit. s. 39) uttalar den förmodan, att fastarne skulle vara tillstädes både vid köpslutet och umfärden, hvaremot en annan författare [4], från hvilken ofvanstående öfversättning är hemtad, tyckes inskränka deras närvaro endast till umfärden. Denna senare åsigt motsäges åtminstone ej af satssammanhanget och motiveras af umfärdens betydelse såsom den egentliga öfverlåtelseakten.

För att öfvergå till Svealagarne och bland dem i första rummet Upl.L., så torde följande vara egnadt att visa, i hvad mån denna lag be-

---

[1] s. 270 not 2.

[2] Detsamma i Westg.L. II J.B. 1.

[3] Oþolfastir = jordegande fastar; styrifaster = den som i egenskap af ordförande ledde förhandlingarna.

[4] Otman, Äldre Westgötalagen (1883) s. 60 not 6.

traktade fastarnes närvaro som en för kontraktets giltighet nödvändig formalitet vid köp af fast gods.

1:o. J.B. 3 pr. „Giptis son fra fæþær sinum, hanum kunnu pænningær wæxæ, fæþær kunnu pænningær færæs (förminskas); þa a han wald ok witzorþ fram fore all annur siskini sin kiöpæ aff fæþær sinum til þriggiæ markæ ok æi meræ utæn all siskini hans wiliæ. *þær skulu fastær at wæræ,* syzlungær ok bröllungær, *ok þa dömis þæt fast ok fullt*“. Jemf. ibid. § 1.

2:o. J.B. 7 pr., hvilket ställe upplyser, att vid tvist om återköp af jord tolf män skulle höras som vittnen. „Swæriæ þe tolff swa at aldrigh waru atærkiöps fastær a þingi giffnir ællr at kirkiu, þa böte þre markær fore wiþærkiænnunæ [1]. Vittnesbördet gick icke ut på, om återköp skett eller ej, utan om *återköpsfastar* varit gifna eller icke.

3:o. Samma balk 15 pr. „Kræwær eghandin affræþ aff iorþ sinni, þa swarær landboin ok sighær at han hawær *mæþ fastum ok fullum skiælum* aff eghandænum fangit, þa skal han til þinx faræ mæþ fastum sinum“. Landbon säger icke blott, att han „fangit“, utan att han fått „mæd fastum och fullum skiælum“.

Efter allt detta torde vara otvifvelaktigt, att fastarnes närvaro hörde till formalia, då det i J.B. 4 pr. läses: „Kiöpir man eghu aff manni, ær þæt markæ kiöp ællr minnæ. þær skulu tolff fastær at wæræ. kiöpir man meræ æn markæ kiöp ok minnæ æn twæggiæ, þær skulu sæxtan fastær at wæræ. kiöpir man til þriggiæ markæ iorþ ællr meræ. þær skulu fiuri fastær ok tiughu at wæræ. allt þæt man kiöpir iorþ aff andrum. þa skulu fastær giwæs a hundæris þingi ællr a folklanz þingi ællr at kirkiu fore soknæmannum ællr at affkiænnu þingi“ [2]. Jemf. samma balk 5 § 1; 6 pr.

Enligt Söderm.L. J.B. 12 § 1 skulle vid köp eller skifte wara tolf fastar och två „wiþærwaru men“, hvilka skulle „a þingi eller firi kirkiu sokn takas“, och att detta var ett oeftergifligt vilkor för ifrågavarande aftals giltighet, torde följa *dels* ur analogi med Upl.L. *dels* ur följande regel i Söderm.L. J.B. 4 pr. „Delæ bröþer vm egn eller byrð-

[1] Viþerkænna = försök att tillegna sig, påstående att man är egare.

[2] Affkiænnu þ. = ett ting, som ej hölls på vanligt ställe och vanlig tid; troligen det, som hölls hemma hos den, som ej ville inställa sig vid det allmänna tinget, eller af hvilken böter m. m. skulle uttagas.

þamen — —. Fölghiæ [1] þær fuller fastar. þa stande swa skyldræ manna cöp sum oskyldræ".

Såväl äldre som yngre Westm.L. tyckas förutsätta, att jordaköp skulle ske „meþ fastum oc fullum skiællum" [2], och då man vet, att Upl.L. utgör en hufvudkälla till Westmannalagarna, särskildt den yngre af dem, så torde kunna presumeras, att Upl.Lagens grundsatser rörande denna punkt här blifvit upptagna.

Att enligt Helsingelagen köp af fast gods var till sin giltighet helt och hållet beroende af ifrågavarande formalitet, derom vittnar J.B. 4, så lydande: „Swa skæl man lagha köp göri. mæþ. VIII. fastum. ok siæx skyldæstæ mannæ witnum. þæssær fastær skulu gildir wæræ at allum iorþæ köpum. sum gifwas ok takas. foræ kyrkiu sokn. æller a þingi. *göörs æy swa. þa ær æy laghlikæ köpt"*; och i öfverensstämmelse härmed stadgar samma lag Þingm.B. 8 § 1: „ær annar döþer af þem sum wiþer köptæs. witi köp sit æller guldit mæþ II mannum. ok XIIII. manna eþæ þa a han swa swæriæ. at þættæ fik iak mæþ. VIII. fastum. æller galt. ok witnis mæn wiþ waræ. Uitni ægha swa swæriæ. at þer wiþ waru. VIII. fastær gifnir wara. æller taknir.", hvarförutom J.B. 7 innehåller en med motsvarande ställe i Upl.L. [3] hufvudsakligen öfverensstämmande grundsats rörande bevisningen vid tvist om återköp af jord. Om med stöd af det föregående får anses otvifvelaktigt, att närvaron af fastar utgjorde en nödvändig formalitet vid köp af fast gods enligt svealagarne, så återstår dock att afgöra, huruvida ett i närvaro af fastar offentligen afslutadt köp endast verkade *obligatoriskt* utan att bereda köparen *eganderätt* till det köpta, eller om, såsom Humbla [4] påpekar, den omständigheten, att köpet slöts på ting eller annat offentligt ställe i närvaro af fastar, måste anses som ett både *nödvändigt* och på samma gång *tillräckligt* vilkor för eganderättens öfvergång enligt dessa lagar. Vissa af dem innehålla stadganden, som, sedda ensamt för sig, tyckas jäfva sistnämnda mening.

Upl.L. J.B. 6 § 1: „æn bindæ twe fang a en. bor hwarghin a. hawær ok hwarghin hæfþ a iorþo. hawi þa þæn iorþ sum fangæman mæþ standær.

[1] Fölghia = finnas, vara till.
[2] I B.B. 1, 3; II J.B. 12.
[3] Se ofvan s. 56.
[4] Anf. arb. s. 43.

ok hin bindi fastæ æptir wærþi sinu [1]. ok þæn böte þre markær sum twem ett sældi fore giærsalu sinæ“ [2].

Samma fl. § 2: „æn bindæ twer fang a en. ok hawær hwarghin hæfþ a. ok fangæ man. dyl bæggiæ þeræ kiöp. þa bindin fastæ a rættæn eghandæ. ok raþi halfwi iorþ hwar. ok halfw wærþi hwar. ok halfwæ bot hwar þeræ. æru þer flere sum fastæ bindæ. wæri lagh samu“.

Söderm.L. J.B. 6 pr. § 1 upprepar i hufvudsak dessa bestämmelser, af hvilka den förstnämnda än mera förtydligas genom följande rättsregel: „Hawer en þeræ hætþet vndir sic. takit af gipt oc afraþ. aghi þa þen meþ fullu cöpe“. Utan tradition ingen eganderätt — sådan är den nära till hands liggande konseqvensen af denna sats, som emellertid föregås af en annan med rakt motsatt innehåll: „Kunnu twe eller þri köp eller skipti a en gripæ. sighiæ iorþ af hanum fangit hawa. Fölghir þem allum fullar fasta rætter. *hawi þa þen wizorþ sum fyrræ cöpti.* oc þen cræwi wærþ sit ater senær cöpti. oc III. marker meþ fore þet at hanum war ohemult salt. XII. men witin þet hulikin þeræ fyrræ cöpti.“

Möjligheten, att denna förklaring, som upprepas i Upl.L. J.B. 6 pr., skulle förhålla sig till den nyss förut anmärkta såsom regel till undantag, så att den vore tillämplig i alla de fall, då den, som sist köpte, ännu icke kommit i besittning af godset, försvinner, då man erfar, att, om ingendera köparen blifvit införd i egendomen, säljaren kunde bestämma, hvilken af dem, som skulle blifva egare, samt att, om säljaren utan skäl nekade till alla köpen, jorden skulle mellan de resp. köparne fördelas efter hufvudtalet. Motsägelsen är alltså uppenbar. Amira, som (s. 567) fasthåller, att vid tvesalu af en och samma fastighet säljaren eger valfrihet att, så länge han ännu är i besittning af jorden, lemna eganderätten dertill åt hvilken som helst bland köparne, vill icke desto mindre (s. 555) göra gällande, att säljarens *förbindelse* att öfverlemna egendomen till förste köparen *öfvergår på tredje man,* hvilken af „köparen“ (skall vara: säljaren) fått egendomen i besittning. „Hat er (sc. der Verkäufer) den zweiten Käufer in ihren Besitz kommen lassen, so kann der erste vom zweiten ihre Herausgabe verlangen“. Alltså: den, som sålt twem

[1] bindi fastæ etc. = bevise köpet med fastar för att återfå köpeskillingen.

[2] = för sin ogiltiga försäljning (Schlyter). Jemf. Amira s. 555 n. 6: „Gærsala ist unerfüllter (nicht ungiltiger) Verkauf“.

ett, skulle, så länge han ännu var i besittning af fastigheten, ega full frihet att medelst tradition upplåta eganderätten åt den ene eller den andre, men hade han väl begagnat sig af berörda befogenhet, och valet fallit på den, som sist köpte, skulle förste köparen varit oförhindrad att sätta sig i besittning af egendomen. Att frågan icke låter afgöra sig på *detta* sätt, torde vara temligen tydligt.

En annan lösning föreslås af Humbla (loc. cit. s. 45), som påpekar, att, då Svea landskapens lagar i allmänhet gillade grundsatsen, att ett jordaköp, som blifvit afslutadt med ofvan beskrifna formaliteter, borde vara oryggeligt, så att det icke af någondera kontrahenten kunde ensidigt brytas, om ock köparen ännu icke tagit jorden i besittning, så vore det sannolikt, att samma förhållande äfven i Upland och Södermanland varit det *ursprungliga,* men att med tiden dessa landskaps lagar börjat hylla den götiska grundsatsen, att eganderätten först öfverflyttades genom besittningstagandet, så att den af pretendenterna, som först fått jorden i besittning, borde såsom rätt egare få behålla den utan afseende derpå, om det var hans eller en annans kontrakt, som först afslutats. Mot detta antagande talar likvisst en och annan omständighet. Sålunda torde det vara uppenbart, att traditionsformens åsidosättande och öfverlåtelsens fullgiltiga företagande å annan ort än den, der egendomen är belägen, betecknar en långt mera framskriden ståndpunkt än den, som gör besittningstagandet, verkligt eller symboliskt, till vilkor för aftalets rättskraft. Också finna vi, att, medan vårt lands *äldsta* lagar ännu omfatta denna senare grundsats, så hafva redan åtminstone de yngre bland svealagarne hyllat den först anmärkta, som sedermera blifvit allena rådande. Är det då sannolikt, att Uplands och Södermanlands lagar, efter att en gång hafva uppnått detta framsteg, skulle gått tillbaka till ett äldre åskådningssätt? Och om så likväl var förhållandet, huru förklara, att icke yngre Westm.Lagen, som, på sätt ofvan är anfördt, tagit Upl. Lagen till hufvudkälla, icke accepterat traditionsformen utan fast mer ordagrant återgifvit J.B. 6 pr., sådant detta ställe i sistnämnda lag förekommer. Yngre Westm.Lagen var nära nog samtidig med Landslagen, och *dessförinnan* skulle väl den götiska grundsatsen om tradition såsom nödvändigt vilkor för eganderättens öfvergång hunnit vinna burskap i Uplandslagen, så vida eljest principens tillämpning i denna lag var af nyare datum.

Lägg härtill, att sjette fl. J.B. eger ett additament eller *senare tillägg* (n:o 11) af följande innehåll: „e. hwar annær hawær hæfþinæ. ok annær six hawæ fyrræ fangit. witi þæt. XII. mæn. *ok þæn hawi iorþ þe mæþ standæ.*“, så torde det ej vara för djerft att framkasta den meningen, att traditionsformen i Upland och Södermanland varit den *äldre,* deraf antiqverade reminiscenser ännu förekommo, sedan den i de yngre svealagarne tillämpade principen blifvit allmänt omfattad.

Måhända är denna hypothes att föredraga äfven framför den af Nordling [1] uppstälda, enligt hvilken de i §§ 1 och 2 af meraberörda lagrum nämnda omständigheter skulle vara afgörande, blott då den först anmärkta (tiden för köpen) icke kunde utrönas. Detta torde neml. sällan eller aldrig inträffat, i betraktande af de många personer, som vid köpet skulle närvara, och af hvilka alltid några vittnesmål i det af lagen afsedda fall torde varit att tillgå.

Vi hafva sökt visa, att enligt svealagarne vid handel om fast gods det offentliga med fastar afslutade köpet var eller blef tillräckligt att förmedla omedelbar upplåtelse af eganderätt till kontraktets föremål, äfvensom att den angifna formen var i berörda afseende icke blott tillräcklig utan ock nödvändig. Men om nu köpet var af uteslutande *obligatorisk* natur, om säljaren alltså förklarade, icke att han öfverlät egendomen åt köparen, utan att han *förband* sig att göra det, så uppstår frågan, om handlingen äfven i *detta* fall måste företagas i närvaro af fastar „at kirkiu ella a þingi“.

Att lagstiftaren närmast haft öfverlåtelsen och icke löftet derom för ögonen, visar sig vid jemförelse med följande ställe i landslagarne, hvilka synbarligen från svealagarne upptagit och ytterligare utvecklat den form för fastighetsköp, som nämnda lagar föreskrifvit.

MELL Eghno B. 12, hvarmed Chr.L.L. J.B. 10 i hufvudsak öfverensstämmer: „Alla staþa þer man skal sik laghlika iorþ af hænda meþ köpe ællæ skipte, þer skulu tolf bolfaste mæn fasta aat vara, af þy sama hæræþe sum iorþin ligger i, ok hærædzhöfþonge skal firi skilia [2] ok nämna

[1] De nye Lagfarts och Inteckningslagarne (1877) s. 5 not 1.

[2] i. e. actui illi præesse et verba facere secundum formulam in mox sequentibus expressam.

þen man sum sik iorþena af hænde [1], ok sua sighia: þenne man afhænde sik iorþ sina sua mykla ok i þem by, nær by ok fiærran, ok meþ allo þy þer til ligger innan garz ok vtan, afhændir sik ok sinum aruum vndir han ok hans arua, ok fore sua manga pæninga, ok þer æru þessę tolf fastæ aat, ok vi ærum alle til vitne æt þet ær a þinge laghlika giort" [2].

Den stadgade procedurens beskaffenhet och betydelse för jordaköpet var här sannolikt densamma, som utmärkte motsvarande formalitet enligt svealagarne med undantag deraf, att, medan landslagen uppdrager åt domaren att „firi skilia", någon dylik funktion enligt svealagarne åtminstone ej åligger *honom,* äfven om det är antagligt, att hans roll i berörda afseende utförts af någon bland fastarne. Dessas närvaro afsåg omedelbart sjelfva afhändandet. Frågan om nödvändigheten af deras uppträdande vid det *obligatoriska* köpeaftalet måste alltså afgöras i öfverensstämmelse med de ledande grundsatser, för hvilka vi ofvan (Del II s. 4—5) redogjort. Och då kontraktets afslutande på tinget i närvaro af fastar utan tvifvel föreskrifvits lika mycket för kontrahenternas egen som för tredje mans skull, lika mycket för att väcka parternas eftertanke som för att bereda nödig publicitet åt handlingen, så borde icke heller det rent obligatoriska köpeaftalet kunnat undvara fastarne.

Sannolikt hafva emellertid dylika aftal varit ganska sällsynta, och det torde med fog kunna antagas, att säljaren, der han ej uttryckligen angaf rättshandlingens karakter såsom varande blott obligatorisk, presumerades hafva velat upplåta eganderätt i och med sjelfva köpslutet. Nyss anförda ställen i landslagarne gifva stöd åt detta antagande.

Det har säkerligen ej undgått läsaren, att hvad som i ofvan åberopade lagrum blifvit sagdt om *köp,* äfven i de flesta fall omfattar *skifte.* Vi behöfva alltså ej återupprepa det, som för öfrigt likheten de båda kontrakten emellan gör temligen sjelfklart, utan inskränka oss till att återgifva tvenne ej ofvan anmärkta ställen ur svealagarne, nemligen:

Westm.L. II J.B. 3 § 1: „Skiffta mæn eghnom hafwær til fasta oc fullskiel. stande skiffte þera"; och

[1] I Chr.L.L. såväl som i åtskilliga handskrifter af MELL står *afhender.*

[2] I det *fastebref,* som af häradshöfdingen borde utfärdas, skulle nämnas „alla þem þer (sc. vid köpet eller skiftet) varo fastæ aat". MELL Eghno B. 20.

Hels.L. J.B. 8 pr. „Skiptær man iorþ. — — — standæ þæt fast ok fult. æn þæt ær mæþ fastum giort".

Fastarnes betydelse för kontraktets giltighet var emellertid ej inskränkt allenast till nu nämnda rättsärenden. Äfven *gåfva* och upplåtelse af *pant* i fast gods voro af deras närvaro i lika mån beroende. Detta framgår, hvad gåfva beträffar, tydligast af det fall, som omtalas i Upl.L. Kirkiu B. 14 pr. (Westm.L. II Kristno B. 13 pr.): „Nu will man eghu sinæ til klostærs ællr kirkiu giwæ. — — swa mangi fastær aghu wiþ giæff wæræ. sum wiþ kiöp. hwariæ giæff æptir þy hun ær til. giwær man egu fore siæl sinæ. kirkium. ællr klostrum. ær wiþær rættær ærwingi. ok ær han til wiz komin. sighiæ baþir ia. wiþ *æru til fastær ok full skiæl. standi þæt fast oc fult æ huru mykit han giwær.*", och längre fram heter det: „giwær man giæff mæþ rætz ærfvingiæ wiliæ. — — hawi æn-gin wald fram aleþ þa giæff atær brytæ. *æn þæt ær giort mæþ fastum ok fullum skiælum*".

Äfven Hels.L. [1] förklarar, att vid själagåfvor till högre belopp än „lagha giæff" [2] skulle fastar när vara „som wiþ köp annat", och Östg.L. Ä.B. 4 förklarar, att hvar, som gaf undan rätt arfvinge, skulle „halda sialuer a fæstum ok köpum" eller, såsom Schlyter öfversätter det, „sjelf fullborda gåfvan genom stadfästelse med föreskrifna formaliteter" [3], det vill i förevarande fall, och, derest en analogi får hemtas från köpekontraktet, säga med fæstamaþer och två vittnen.

Mindre tydliga äro lagarne i fråga om nödvändigheten af fastars närvaro vid *morgongåfva* i fast gods. Upl.L. Ä.B. 4 pr. samt motsvarande ställen i Helsinge- och yngre Westm.Lagarne förklara visserligen, att så-

---

[1] Kyrkiu B. 14.

[2] Härunder föll: 1:o allt aflinge, och 2:o af „gamblæ byrþ" till ett värde af 16 öre. Amira, som (s. 271 pr.), efter hvad det tyckes, rätt uppfattat detta, gör dock (s. 267 pr., s. 287) ingen skilnad mellan arf- och aflingegods i fråga om nyssnämnda värdegräns, ehuru denna synbarligen endast gäller det förra.

[3] På samma ställe heter det: „Nu a egh frillu barn arf taka: will man giua sinu frillu barne nakuat. þa a han fara til lionga þingxs ælla firi kunung þa han ær i landinu ok sina arua mæþ sik taka ok mæþ þerra uilia giua *ok halda þær fæst at* firi kununge ælla laghmanne. ok þær bref ok preuilegium til taka. siþan a þæt frillu barn agha ok taki aldrigh mera arf *siþan mughu þer egh attær taka* æn þæt uar mæþ þerra uilia giort". Ingenstädes i denna flock göres skilnad mellan fast och löst gods.

dan gåfva skall ske „mæþ fastum ok fullum skiælum“ men utan att stadga någon påföljd för underlåtenhet. Enahanda är förhållandet med landslagarne, då det i G.B. 10 § 3 heter: „Tolf mæn skulu fastæmæn viþer morghongauo vara, ok þrættande þen sum före skil“, och Söderm.L. säger endast: „Giwer i engnum. witin þet fastar oc forskialamæn“. Måhända var verkan af underlåtenhet i dessa fall densamma, hvarom Östg.L. [1] talar, och som bestod deruti, att hustrun ej kom i åtnjutande af den henne tilldelade fastigheten utan samtycke af mannens arfvingar. Härmed må vara huru som helst, säkert är, att om icke förr, så åtminstone i början af 1700-talet inga andra „ceremonier“ användes vid morgongåfva, än att denna *„för bättre bevijs skull“* utfästes i vittnens närvaro [2].

De gamla lagarnes uppfattning af *pantkontraktet* såsom en försäljning med återköpsrätt [3] torde i sin mån tillåta oss att på pantsättningen tillämpa de regler med afseende på fastarnes betydelse för kontraktets verksamhet, som nyss i fråga om köp blifvit framstälda, helst analogien i detta fall vinner stöd af åtskilliga bestämmelser, hvilka, om de än icke direkt förklara kontraktet ogiltigt, derest fastar uteblifvit, likväl synbarligen utgå från förutsättningen, att köp och pantaftal i detta afseende voro likstälda.

Westg.L. II J.B. 14: „Maþer vil iorþ at væþium taka. þa skal *fæst* til reþæ. atta oþolfastæ oc niundæ styrifasten skiliæ hanum swa iorþ til væþiæ [4] sum lagh sighiæ“.

Östg.L. Eghna sal. 16 pr. § 2: „Nu takær man pænninga at lane af andrum ok sætær iorþ sina at *uæþia fæst* [5] — — Nu skil þem a um daghin. annar sighær uara förra ok annar egh þa star þæt a *fæsta mansins* uitnum“.

---

[1] G.B. 10 pr.

[2] Abrahamsson, loc. cit. s. 291 not f.

[3] Äfven om uttryck sådana som wæþ, wæþsætning ja t. o. m. pant redan tidigt vittna om, att man i pantsättningen börjat se ett från öfverlåtelse af eganderätt skildt förhållande, så antog dock pantkontraktet i det hela egenskap af köp, hvars bestånd fick bero på utöfvandet eller icke-utöfvandet af en gäldenären förbehållen återlösnings- eller som den ock kallas återköpsrätt.

[4] = lemne honom så jord till pant.

[5] uæþia f. = stadfästelse af jords förpantning med föreskrifna formaliteter.

Upl.L. J.B. 9 § 1: „allær þe iorþir utsættiæs. þa aghu a þingi ællr at kirkiu fore soknæmannum ut sættiæs. ok þær atærlösæs. *mæþ fastum.* swa sum hun utsættis [1]. Nu sighær hin sik mæþ fastum hawæ atærlöst. þæt skulu tolff mæn witæ. hwat hældær þæt war mæþ fastum atærlöst. ællr æi. swæriæ þer at þæt war mæþ fastum atærlöst þa wæri atærkiöps fastær gildir".

Samma fl. § 2: „Nu gripær annær til aþælkiöps fastæ. ok hin sighær hawæ utgiwit wæþiæ fastæ. þa aghu tolff mæn þæt witæ. hwat þæt hældær waru wæþiæ fastær. ællr aþælkiöps fastær".

Westm.L. I B.B. 14, hvartill Hels.L. J.B. 9 och Söderm.L. J.B. 7 pr. ansluta sig [2]. „Sætir man æghu at wæþium. sæti niþer meþ fastum. þæt kalla wæþia fasta. — — taki attir a stæmpnodaghi meþ samu fastum".

Äfven landslagarne, hos hvilka pantkontraktets ofvan anmärkta karakter af köp icke kan anses bibehållen, stadga, att væþsättning af jord skall ske å tinget, samt att dervid jemte häradshöfdingen skall vara tillstädes fyra af honom utsedde bofaste män, två å hvardera sidan, att värdera jorden och intyga, huru mycket eller hvad som pantsattes. „Meþ fastum skal ok iorþ ater löses" [3].

Ur ofvanstående inhemtas bland annat:

att fastarnes utsago skiljes från vittnenas;

att redan vid sjelfva fördragsslutet fastar icke sammanblandas med blotta viþervarumæn eller vittnen; samt

att i vissa fall vittnena skulle beediga dels deras egen och dels fastarnes närvaro vid kontraktets ingående.

Det är vidare ådagalagdt:

att fastarnes antal var större än de i lag anbefalda vittnenas;

att — hvad som veterligen ej gält om vittnena — aktivitet måste utöfvas af fastarne eller någon af dem (forskialamaþer, styrifaster, fæstamaþer);

att den formel, som af forskialamaþer uttalades, enligt MELL slöt med följande ord: „vi ærum alle til vitne, æt þet ær a þinge laghlika gjort.";

[1] Ett lika stadgande i Westm.L. II J.B. 10 § 1.

[2] Jemf. ock Söderm.L. J.B. 9 pr. § 1.

[3] MELL Eghn.B. 7; Chr.L.L. J.B. 7.

att fastarne regulariter skulle vara medlemmar af tingsförsamlingen, bland hvilken de „gåfvos“ och „togos“, samt slutligen

att forskialamaþers funktion enligt landslagen öfvertagits af häradshöfdingen d. v. s. domaren.

Allt detta gifver Amira anledning att betrakta fastarnes betydelse och ändamål från en af andra författare, så vidt vi veta, ej förut framhållen synpunkt. Stiernhöök [1] menar visserligen, att fastarne fått sitt namn deraf, att kontraktet genom dem befästades, innan de urartade till blotta bevismedel, men nämner ingenting om grunden till deras ursprungliga befogenhet. Nordström [2] kallar dem gode män, som skulle närvara vid öfverlåtelse af fast gods, och Schlyter ger dem i Gl. till Upl.L. v. *Fastar* samma benämning och hufvudsakligen samma uppgift, medan han i ett tidigare arbete [3] låter dem vara ett slags hemuls- eller löftesmän [4]. Konrad Maurer [5] anser, att fastarnes närvaro beredde rättsärendet den *offentlighet*, hvarförutan i de flesta fall intet giltigt kontrakt förelåge. Nordling [6] identifierar dem med vittnen, och Humbla påpekar, att fastarne väl vore ett slags vittnen (testes), men att deras talrikhet tillika antyder, att man med dem afsåg en viss högtidlighet, som borde bidraga till att kraftigt väcka uppmärksamheten på det rättsärende, man hade för händer, så att man kunde vara viss derom, att både kontrahenterne sjelfve handlade med fullt allvar, och att de öfrige närvarande desto mera vinlade sig om att akta på och minnas det, som vid tillfället förhandlades. Amira åter har med stöd af ofvan åberopade förhållanden kommit till ett särskildt resultat, i det han (s. 275 ff.) antager, att fastarne voro representanter för tingsförsamlingen, att „firi skilia“, hvarmed fastarne genom sin ordförande taga befattning, innebär en *„Gerichtsurtheil“*, ett verkligt *sententiare, en dom* öfver det skeddas *subsumtion under rättssatser*, hvarigenom

[1] anf. arb. s. 237.

[2] II s. 654.

[3] Tentamina ad illustrandam Historiam juris scandinavici Fasc. I (1819) s. 15.

[4] „Cum contractus de bonis immobilibus inirentur, oportebat certum numerum firmatorum, sueth. *fastar*, præsentem esse, qui quasi venditoris, donatoris etc. nomine certiorem facerent emtorem etc. de quieta possessione“.

[5] I Krit. Ueberschau der deutschen Gesetzgebung und Rechtswissenschaft Band 5 (1857) s. 190.

[6] Lagf. och Int. Lagarne s. 1.

fastställes, att kontrahenterna företagit allt, som till det konkreta köpet, bytet o. s. v. finnes erforderligt. I öfverensstämmelse härmed uppkastar han slutligen (s. 278) den frågan, om icke fastarne i viss mening *utgjorde sjelfva tingsförsamlingen*. Förutsatt nemligen, att till hvarje ting hörde ett visst antal personer, kunde fastarne framställa den minsta församling, som enligt lag vore i berörda afseende tillräcklig.

Äfven om denna sistnämnda hypothes tyckes få ett stöd i Westmannalagens yngre codex [1], som säger, att „þing ær þær som tolf mæn æro. vtan domarar oc lænsman", så följer ej häraf, att fastarne skulle bedöma lagligheten af det, som försiggick, ty detta tillkom domaren, icke menigheten. Och för öfrigt jäfvas Amiras antagande af Upl. och Söderm.-Lagarne, hvilka båda föreskrifva, att utom domare och länsman *sexton* bönder (från häradet) borde vara tillstädes, såvida någon tingsförsamling skulle anses förhanden, hvaremot samma lagar bestämma fastarnes antal, den förra allt efter omständigheterna till flera eller färre än sexton och den senare alltid till tolf [2]. Att någon „Gerichtsurtheil" åtminstone på landslagarnes tid icke fäldes vid köpslutet, bevisas äfven derutaf, att i händelse af klander, och sedan köparen styrkt sig hafva i behörig ordning förvärfvat det omstämda godset, häradshöfdingen skulle „þet köp staþukt döma" [3]. Icke hade ett vädjande till domaren varit behöfligt, derest denne redan förut i eget och fastarnes namn afkunnat utslag i ärendet. Den omständigheten, att forskialamaþers roll öfvertagits af häradshöfdingen, och denne senares yttrande: „vi ærum alle til vitne, æt þet ær a þinge laghlika giort", talar icke odeladt för Amiras mening.

Å ena sidan påstår sig väl domaren jemte fastarne konstatera *lagligheten* af den skedda föryttringen, men å andra sidan betecknar han sig sjelf och fastarne som *vittnen*. Dessa skulle säga „hvat þær var *sant* um" och ingenting annat. „Hvat þær var *lagh* um" blef domstolens sak att afgöra. Just motsägelsen i det anförda uttrycket leder emellertid tanken på möjligheten, att det funnits en tid, då fastarne verkligen egde befogenhet att afgöra, huruvida en handling var „lagliga gjord" eller icke. Och detta är så mycket sannolikare, som i äldsta tider folket inom ett

[1] þingm.B. 6.
[2] Upl.L. þingm.B. 1 § 1, J.B. 4 pr.; Söderm.L. þingm.B. 2 pr., J.B. 12 § 1.
[3] Landsl. Eghno B. 12.

visst distrikt tvifvelsutan sjelf och omedelbart utöfvade dömande myndighet. Måhända hade en del af denna folkets omedelbara befogenhet blifvit lagd i fastarnes hand, och kanske fins det en erinran härom i de af Amira åberopade förhållanden, hvilka dock icke förmå bevisa, att någon exceptionel befogenhet skulle tillkommit fastarne på en tid, då folket längesedan åt domaren öfverlåtit att säga lag om hvart mål, äfven om det rättsliga ofta nog med fullständig klarhet framgick ur det faktiska, så snart detta var ådagalagdt. Deras uppgift kan då icke gerna hafva varit annan än den att *dels* genom sin närvaro s. a. s. gifva större helgd åt aftalet, hvilket, då det träffades i närvaro af särskildt tillkallade personer, icke kunde gälla som ett löst tal utan måste anses uttrycka parternas allvarliga mening, *dels* förebygga tvifvel om aftalets innehåll, då detta genom forskialamaþer eller häradshöfdingen preciserades, *dels ock* i händelse af behof kunna inför Rätten intyga hvad som försiggått. Detta tredubbla ändamål torde tillräckligt förklara lagstiftarens åtgärd att i vigtigare fall låta fastarnes närvaro utgöra ett nödvändigt vilkor för aftalets rättskraft. Emellertid utplånade sedvanerätten så småningom betydelsen af ifrågavarande formföreskrift, hvilken, mestadels förenad med den i nästföljande § omförmälda, delade dess öde.

§ 13. Offentlighet.

Att kontrakt måste offentligen afslutas, kan hafva sin grund i den presumtion för tillvaron af en allvarlig fördragsvilja, den veterlighet och lätta tillgång till bevis, som derigenom åstadkommes. I den äldre germanska rätten yttrar sig dessutom en viss ovilja mot s. k. bänkaköp och andra mellan fyra väggar afslutade rättshandlingar. Dessa ansågos bristfälliga, enär de handlande personerna troddes hafva sina skäl att undfly offentlighet [1]. Stundom stadgades derför, att det emellan kontrahenterna enskildt träffade aftalet skulle genom *lysning* gifvas tillkänna på tinget [2],

[1] Jemf. Maurer loc. cit. s. 190.

[2] Så t. ex. i Danmark vid s. k. fælaghskontrakt, hvilka bestämde förmögenhetsförhållandet emellan föräldrar å ena sidan och barn, som ingingo äktenskap, men sutto i bo samman med föräldrarne, å den andra (Eriks Sæll. Lov 1, 11); så ock på Island, då någon förbehållit sig pant i eller förköpsrätt till fast egendom. (Konungsb. II 192; Staðarhólsb.

stundom åter, att sjelfva kontraktet skulle försiggå offentligt [1]. Någon gång egde valfrihet rum emellan dessa båda utvägar, af hvilka dock endast den senare har något att skaffa med aftalets form, enär den förra förutsätter ett redan befintligt kontrakt, som kungöres. En efterföljande kungörelse är intet kontrakt, icke heller någon form för ett sådant, och det är endast för såvidt det offentliga meddelandet helt och hållet sammanfaller med den ömsesidiga viljoförklaringen, som man kan tala om publicitet såsom form för öfverenskommelsen.

Gulath.Lagen 292 yttrar om jordaköp: „Nu kaupir madr iord i *fiolda manna*, þa eigu þingmenn at skeyta hanom iord". Alltså — tingmännens stadfästelse förutsatte, att köpet skett „i fiolda manna", d. ä. hvarest många män voro församlade. Samma lag föreskrifver, att bortskänkande af arf, s. k. *giaf ærfd*, skulle ske på tinget, och härmed öfverensstämma Frostath.L. och Járnsída, hvilka dock låta nämnda handling med giltighet företagas jemväl vid andra tillfällen, der mycket folk var tillstädes, såsom vid gudstjenst eller gästabud [2].

I Danmark voro likaledes vissa kontrakt till sin verkan beroende deraf, att de slötos på tinget. Hit hör den s. k. flætföringen eller det kontrakt, hvarigenom en person, som af någon anledning ej kunde vårda sig och gods sitt sjelf, öfverlät hela sin förmögenhet till en annan, mot

---

401). Öfver gåfvor till kyrkor skulle upprättas en förteckning, som borde lysas på tinget och vid kyrkan. (Konungsb. I. 4 s. 15; Staðarh. b. 13; Skálholtsbók 5).

[1] Stjernhöök, De jure Sveonum s. 239: „Publicatio autem contractus in judiciis facta est duplicem ob causam, *primo* ut omnibus constaret de hoc contractu quod esset justus et legitimus, ad differentiam eorum, qui privatim, sive ut nostrates loqvuntur, ad scamnum fiebant, *Bänckekiöp*, qvare etiam fundi adventitii (aflinge) publice etiam in judiciis proclamantur ad emptionem, non quod iis faciendi quidqvid velint dominis non sit libera potestas, sed ut plane constet de voluntate contrahentium, omnisq. doli et fraudis suspicio absit. *Deinde* etiam ne cuiqvam præjudicium fieret in jure protimiseos sive retractus".

Vi låta denna förklaring tala för sig sjelf och anmärka endast, att jus protimiseos eller förköpsrätten icke på något sätt främjades derigenom, att föryttringen skedde på tinget. Det var *uppbudet*, icke det offentliga föryttringskontraktet, som i detta afseende kom den berättigade till godo.

[2] Gulath.L. 107; Frostath.L. IX. 4; Járnsída, Erfdatal cap. 17. I sammanhang härmed kan nämnas, hurusom enligt nu gällande rätt (Arvelov 31 Juli 1854 § 74) försäljning af arf, som tillfallit säljaren, måste afslutas i närvaro af „Skifteretten".

det att denne förband sig att sörja för hans uppehälle [1]. På samma sätt kunde den, som hade både „athulkunu börn“ och „slökifrith börn“ (frillobarn), gifva det senare något endast *fore thingmannum*, såvida handlingen skulle anses lagligen tillkommen [2], och att upplåtelse inter vivos af pant eller eganderätt till fast gods regulariter måste ske på tinget, var en i nämnda land allmänt omfattad grundsats [3], hvilken, hvad stadsfastighet angår, af lagstiftaren upprätthölls ännu i slutet af sextonde århundradet, såsom synes af en förordning från år 1553 [4], förnyad år 1580, och som innehöll, att, enär klagomål ingått deröfver, att samma fastighet ofta befunnits vara af egaren svikligen såld eller förpantad till flera personer efter hvarandra, så stadgades, att när någon ville sälja, förpanta eller på annat sätt, till låns eller gåfva, afhända något köpstadsgods, föryttringen skulle ske på „bytinget“ eller rådhuset inför borgmästare och råd och till efterrättelse intecknas i stadsboken. „Fördristar sig någon att hädanefter annorledes köpa, panta etc., då skall den *forwaring* alldeles ingen magt hafva“.

Kontraktets offentliga afslutande inför vederbörlig myndighet är en för de tyska medeltidslagarne ej okänd anordning. Arfsföreningar, ränteköp och gåfva af lifgeding voro sålunda enligt vissa lagar till sin giltighet beroende af nämnda forms iakttagande [5], men i all synnerhet gäller detta om upplåtelse af eganderätt eller annan saklig befogenhet till fast gods medelst s. k. *Auflassung* [6]. Denna, som till en början endast innebar ett moment i den s. k. investiturakten, bestående deruti, att aflåtaren utrymde besittningen till förmån för adqvirenten, betecknade sedermera

[1] Jydske L. 1, 32. Jemf. Eriks Sæll.L. 1, 38—39.

[2] Sk.L. I. 58; Valdem. Sæll.L. 2, 44.

[3] Se nästföljande §.

[4] Cit. hos Kolderup—Rosenvinge, Retshistorie s. 163 not h.

[5] Stobbe, Die Auflassung d. deutschen Rechts, i Jherings Jahrbücher B. 12 s. 169, s. 229 ff.

[6] Närmare upplysningar om detta institut, särskildt beträffande de områden, i hvilka härstädes anmärkta partikularrättsliga bestämmelser äro eller varit iakttagna, inhemtas hos bland andra följande författare, hvilkas arbeten legat till grund för förevarande framställning i ämnet: Laband, Die Vermögensrechtliche Klagen nach d. sächs. Rechtsquellen d. Mittelalters (1869) s. 235 ff.; Sohm, zur Geschichte d. Auflassung (1879) s. 86; Stobbe, Die Auflassung s. 137 ff. Privatrecht 2:dra uppl. 1883 s. 184 ff.; Brunner i Holzendorffs Encyklopädie d. Rechtswissenschaft. I (1882) s. 249—250.

hela den handling, hvarigenom föryttringen försiggick. På rättsböckernas tid d. v. s. från midten af trettonde århundradet blef „gerichtliche Auflassung“ flerestädes ett vilkor för giltigheten af hvarje kontrakt, som afsåg upplåtelse och förvärf af eganderätt till fast gods. Ursprungligen tillgick härvid så, att adqvirenten efter en skenprocess, som påminner om Romarnes in jure cessio, fick egendomen af Rätten sig tillerkänd. Sedermera lemnades den fingerade rättegången å sido, och parterna inskränkte sig till att på „das echte Ding“ med hand och mun uttala sin vilja, som Rätten med kraft af dom stadfäste. Emellertid tillgodosågs publicitetsprincipen i städerna ej sällan på det sätt, att kontraktet slöts inför Rådet, och här uppstod snart bruket att i särskilda fastighetsböcker anteckna den skedda föryttringen. Under receptionstiden gjorde sig på vissa håll den meningen gällande, att sjelfva det obligatoriska aftal, som låg till grund för öfverlåtelsen, skulle för att vara bindande af kontrahenterna upprepas inför domaren, på det fördragsviljans allvar och frihet måtte af honom pröfvas, samtidigt med det han tillsåg, att inga olägenheter för staten eller de enskilde genom kontraktet föranleddes. Inskrifningsinstitutet blef under denna tid allt vigtigare, så att insinuation eller *Eintragung* ofta nog ansågs som den handling, med hvilken adqvirentens fulla rätt tog sin början. Dessförinnan kunde han väl enligt vissa partikularrätter genom tradition erhålla ett s. k. dominium naturale, innefattande utom möjlighet att vinna häfd å egendomen äfven actio Publiciana och negatoria samt exceptio rei venditæ et traditæ, men deremot ingen rätt att medelst insinuation föryttra, hypothisera eller annorledes förfoga öfver egendomen. För att undvika denna „egendomsdualism“ hafva talrika nyare lagstiftningar upphäft skilnaden mellan dominium civile och naturale, så att ingen eganderätt till fast gods kan medelst frivillig föryttring åstadkommas, med mindre insinuation eger rum på grund af den insinuerade egarens och adqvirentens sammanstämmande förklaring. Preussen har i detta afseende en lag af den 5 Maj 1872 „über den Eigenthumserwerb und die dingliche Belastung der Grundstücke“, till hvilken lagstiftningen i andra tyska stater anslutit sig, och hvarest följande regel uppställes:

„Im Fall einer freiwilligen Veräusserung wird das Eigenthum an einem Grundstück nur durch die auf Grund einer Auflassung erfolgte Eintragung

des Eigenthumsüberganges im Grundbuch erworben. Die Auflassung eines Grundstücks erfolgt durch die mündlich und gleichzeitig vor dem zuständigen Grundbuchamt abzugebenden Erklärungen des eingetragenen Eigenthümers, dass er die Eintragung des neuen Erwerbers bewillige und des Letzteren, dass er diese Eintragung beantrage".

Sjelfva öfverlåtelsekontraktet har alltså *ingen* verkan, med mindre det ingås mundtligen medelst samtidig förklaring inför vederbörlig myndighet, men det *obligatoriska* kontrakt, på hvilket t. ex. en köpare grundar sin fordran att förvärfva eganderätt till fastigheten, kräfver icke denna form för sin giltighet. Vägrar säljaren att i laga ordning fullgöra kontraktet medelst Auflassung, så kan domstolen undanrödja denna brist genom att medgifva insinuation utan hans samtycke. För vinnande af *panträtt* i fast gods ex contractu fordras *Eintragung,* utan att dock såsom enligt äldre lag [1] båda parterna behöfva uppträda inför Rätta och der gifva sin vilja tillkänna; men om fastighetsegaren ej tillstädeskommer, måste hans skriftliga medgifvande företes, „gerichtlich oder notariell aufgenommen oder beglaubigt". Kontraktets offentliga afslutande inför domstolen („gerichtliche Errichtung") är enligt preussiska landsrätten ännu i dag erforderligt vid:

fördrag om egendomsgemenskap mellan äkta makar (II. 1 § 356);

löfte om gåfva, „Schenkungsverträge" (I. 11 § 1063);

aftal, hvarigenom gift qvinna förpligtar sig gent emot mannen eller till hans fördel utöfver det mått, lagen ålägger henne (II. 1 § 198);

kontrakt, enligt hvilka skuldebref utfärdas öfver innestående räntebelopp och ränta *derå* beräknas (I. 11 § 820);

kontrakt, hvarigenom den oskyldiga makan vid skilsmessa afsäger sig det henne i lag tillerkända belopp, *Abfindung* (II. 1 § 824);

arrendeaftal, då den årliga arrendesumman öfverstiger 200 thaler [2] (I. 21 § 403);

societas omnium, quæ ex quæstu veniunt, eller, som det ock kallas, allgemeine Erwerbsgesellschaft (I. 17 § 178);

fullmagt i vissa fall, såvida den utåt skall hafva tillbörlig verkan (I. 12 § 571); samt

[1] Se Stobbe, Privatr. II s. 304, 306, 313, 321, 353, 355 not 7.

[2] 600 mark. I detta fall kan dock kontraktet upprättas äfven inför en notarie (justiz-commissarius).

— regulariter — arfsföreningar (I. 12 § 621).

„Gerichtliche Errichtung“ ersättes stundom af „gerichtliche Verlautbarung“, hvarigenom ett privat ingånget kontrakt kommer till domstolens kännedom. Så är förhållandet vid kontrakt, som afse upphäfvande af förmögenhetsgemenskap äkta makar emellan, eller som innebära en på förhand gjord afsägelse af preskriptionsrätten eller förändring af preskriptionstiden. (II. 1 § 422; I. 9 § 566).

Hvad nu angår vårt eget lands rätt, så vilja vi till en början påpeka, att i de fall, då svea- och landslagarne fordra *fastars* närvaro vid kontrakt om fast gods, merendels ock förutsättes, att kontraktet skall ske på *tinget* eller vid *kyrkan* i församlingens närvaro. Se ofvan s. 56 ff. Detta gäller äfven *gåfva* af immobilier. Att Upl.L. fordrar publicitet i detta fall, framgår redan af den för samma lag gällande allmänna grundsatsen: „allir fastæ til iorþ skulu giwæs. þer kiöp fastær æru. þer skulu a. þingi. ællr at kirkiu giwæs ok takæs“ (J.B. 5 § 1); hvartill kommer följande additament till Kirkiu B., 14:de flocken: „allæ þe iorþ man giwær fore sial sinæ þe skulu giwæs a þingi ællr fore kirkiu sokn æn han ær hell ok o siukær“. Öfriga svealagarne och landslagarne innehålla inga motsvarande bestämmelser, men sannolikt är, att ifrågavarande förytt-ringskontrakt icke med afseende på formen skilde sig från de öfriga, hvilka samtliga måste på nämnda sätt afslutas.

Från regeln, att gåfva af fast gods skulle ske på ting eller vid kyrka, upptaga landskaps- och landslagarne följande undantag:

1. *Morgongåfva.* Denna skulle i bröllopsgästernas närvaro gifvas „a hindradagh“ [1].

2. *Hemföljd.* Öfverlåtelse häraf skulle ske å fästningastämman [2] eller „a gipta quælde“, sedan den blifvit *mäld* å fästningastämman [3]; samt

3. *Själagåfvor,* hvilka enligt Upl.L. addit. 1 kunde enskildt upplåtas, då gifvaren hade laga förfall, och enligt Hels.L. (Kyrkiu B. 14) voro från all offentlighet fritagna, för såvidt de ej utgjorde mer än „lagha giæff“.

[1] Upl.L. Ä.B. 4; Söderm.L. G.B. 3 § 2; Westm.L. II Ä.B. 4; MELL G.B. 6 § 1, 9, 10 § 3; Chr.L.L. ibid. Med *hindradagh* förstods dagen näst efter giftarqvällen, eller den afton, då äktenskapet fullbordades genom gift (egentl. gåfva).

[2] = sammankomst till trolofnings förrättande.

[3] Söderm.L. G.B. 5 pr.; Westm.L. II. Ä.B. 9 pr.; Hels.L. Ä.B. 1 § 1; MELL G.B. 14; Chr.L.L. ibid.

Göta landskaps lagar hade i fråga om publicitet vid kontrakt om fast gods regulariter andra grundsatser än de ofvan anmärkta. Gotlandslagen (I 28 pr.) stadgar visserligen, att jord är aldrig lagligen köpt utan med tingsmännens pröfning (scynian) [1], och, heter det i fortsättningen (§ 2), „scipta menn aignum. þa *lysin* a þingi scipti sinu", men detta innebär snarast, att sjelfva kontraktet *icke* behöfde slutas offentligt, äfven om det efteråt måste gifvas tillkänna på tinget och der granskas at tingmännen. Icke heller eger Amiras påstående (s. 219): „wo *fæst* nothwendig ist, da auch Öffentlichkeit" utan inskränkning tillämplighet på götalagarne. Vi medgifva, att Westgötalagens „fæst ok umfærþ" vid jordaköp företogs öppet i närvaro af jordegande byamän, men Östg.L. kräfde *icke* offentlighet i de fall, om hvilka här är fråga. Ett undantag låter knappast deducera sig ur Eghna sal 1 § 2: „Nu uill kunungær almænning sælia þa skal stallare hans uaþa riþa [2]: bonde skal hanum þry borþ uppe halda [3]: ok fæst at eghn taka: ok skal han bref taka: nu klandas siþan: þa hauer bondin uitz orþ".

Utan att söka afgöra, huruvida med *þry borþ* menas tre efter hvarandra följande måltider eller tre samtidigt dukade bord [4], vilja vi endast påpeka, att, äfven om det gästabud, som här omtalas, och som sannolikt skulle beteckna, att adqvirenten med värdskapet öfvertog herraväldet på platsen, förutsatt tillstädesvaron af många personer, köpet dock ej kunde anses offentligt i samma mening som ett på ting afslutadt rättsärende [5]. En handling kan som bekant företagas i flera vittnens närvaro, utan att derför vara offentlig.

Beträffande särskildt *landgåfva* menar Amira (s. 265—266), att den för svealagarne gemensamma offentlighetsprincipen äfven vore att antaga såsom gällande i westgötisk (hvarför icke östgötisk?) rätt. Såsom stöd för denna förmodan anföres, att enligt *Svea* landskaps lagar landgåfva

[1] I Gotl.L. II. 38 pr. återgifves detta ord med *beschowunge*.

[2] d. ä. rida längs gränsen emellan egorna i rät linie emellan de vid råmärkena uppställda stänger.

[3] Jemf. Lex Salica (edit. Heroldi) tit. 49: „Postea ipse, in cujus laisam (= sinum) fistucam jactavit, in casa ipsius manere debet *et hospites tres suscipere* — — —".

[4] Jemf. härom Amira s. 266 not 5.

[5] Fastmer låter Amira s. 266 „Almend*verkauf*" utgöra exempel på, att vissa land*gåfvor* (!) voro i någon mån *fria* från offentlighet.

måste ske å ting eller vid kyrkan, *utom* då fråga vore om morgongåfva, hvilken i de församlade bröllopsgästernas närvåro gafs „a hindradagh". Amira vill följaktligen säga, att, eftersom morgongåfva enligt Westg.L. (II G.B. 2; III. 67) måste „lysas a giptær quelde", så borde all annan gåfva enligt denna lag ske „at kirkiu ella a þingi". Slutsatsen, i sig sjelf ohållbar, försvaras dermed, att då hindradagsgæf just vore den gåfva, som enligt sakens natur icke alltid kunde ega rum på ting eller vid kyrkan, så vore det antagligt, att offentligheten „a giptær quelde" blott utgjorde surrogat för publiciteten vid tinget. Men betänker man, att ändamålet med morgongåfva enligt lagens uttryckliga ord var att *hedra* hustrun, att denna gåfva, såsom Schlyter [1] anmärker, innefattade ett högtidligt förklarande af brudgummen, att bruden hade såsom ogift bevarat sin qvinliga ära, så förefaller det helt naturligt, att, äfven om gåfvor i allmänhet enligt Westg.L. ej kräfde offentlighet, morgongåfvan dock borde ske vid det tillfälle, då ofvan nämnda ändamål bäst kunde vinnas, vid *bröllopet* [2] eller „a giptarquelde" och i närvaro af alla dem, som dervid tillstädeskommit. På samma sätt kunna vi icke betrakta Östg.Lagens föreskrifter [3], att morgongåfva borde gifvas „a hindradagh" och hemföljd „a fæstnaþa stæmnu ok sua a gipta kuælde" såsom undantag från någon regel om kontraktets afslutande i folkförsamlingen, lika litet som ett dylikt undantag förelåg i Eghna sal 1 § 1: „Nu uill kunungær eghn sköta: þa skal þæn sum eghnina far. kununge þry borþ uppe halda". Väl erbjuda gamla urkunder enstaka exempel på, att landgåfva i Westergötland skett „in presencia tocius parochie", och i Östergötland inför „cognati et vicini et provinciales universi", hvilka såsom *testes* tillstädesvarit [4], men häraf kan på sin höjd dragas den slutsatsen, att det varit *vanligt* att i många personers närvaro afsluta rättsärendet, icke att dettas *giltighet* varit af nämnda åtgärd beroende.

Stadslagarne fordrade deremot publicitet vid jordafång ex contractu. MESL J.B. 6 pr. „Alla stadha ther man gör medh gardhe sinom eller

[1] Afhandl. I. s. 202.

[2] = gästabud, som anställdes af brudgummen på den dagen, då bruden flyttade hem till honom.

[3] G.B. 10 pr.; 11 pr. § 1; Drapa B. 5 pr.

[4] Dipl. sv. 447 (a. 1258); 847 (a. 1250—1266).

tompt sinne köp eller skipte, thet ær fast ok the tompt eller gardh mogho eig byrdhamen aterlösa; ok thet skal göras openbarlika inne a radhstuw fore foghatenom, borghamæstarom ok radhmannom, ok ther skulu the — — — medh fullom stadzbrefwm — — — stadhghas", och att publicitetsformen enligt denna lag varit utsträckt jemväl till *gåfva* af fast egendom motsäges ej af fortsättningen (§ 1): „thet annar andrum giffuer, skulu samuledhis stadhgas som nu ær sakt medh stadzens brefuum, ok annars eig".

Wisby Stadslag III. 1. 5: „Hvilken som säljer fastighet, eller gifver såsom hemgift åt sitt barn eller sin frände, han skall öfverlåta den inför rådet".

Beträffande pant i fast gods, så hette det uttryckligen i 9: 1 J.B. St.L. „Alla gardha ok tompta skal man pantsætia a radzstufwone ok eig annarstadz".

Bjärköarätten nämner intet om publicitet i ofvanberörda fall, men sannolikt har den i öfriga stadsrätter gällande grundsatsen äfven här varit tillämplig. Att den föreskrifna formens iakttagande utgjorde vilkor för kontraktets giltighet, är visserligen icke uttryckligen stadgadt, hvarken i Wisby Stadslag eller allmänna stadslagen, men kan så mycket hellre anses otvifvelaktigt, som detta öfverensstämmer ej blott med svealagarne och MELL utan ock med den utländska rätt, af hvilken stadslagarne ej gerna kunnat undgå att i flera afseenden röna intryck.

Åtskilliga kontrakt måste *i vissa fall* offentligen afslutas. Hit räkna vi

a) *Gåfva af lösören.*

Östg.L. Ä.B. 4 föreskrifver, att den, som vill gifva sitt frillobarn något, skall utan afseende på godsets beskaffenhet göra det inför konungen eller på tinget inför lagmannen [1], och meraberörda addit. 1 till Upl.L. förordnar, att derest gifvaren är sjuk, så måste han till och med i fråga om gåfva af aflingejord och lösören inhemta arfvingarnes samtycke, såvida icke gåfvan *antingen* gafs „fore sial hans" *eller ock* skedde inför kyrko- eller tingsförsamlingen; „þæt a gilt wæræ sum þær giörs".

[1] Enligt Amira (s. 267) skulle Gotl.L. I. 20 § 14 mom. 4 innehålla ett liknande stadgande: „all oäkta barns rätt skall man utgifva med soknemännens vittnesbörd." Men här är, såvidt vi kunna finna, fråga icke om en frivillig öfverenskommelse, ett gåfvokontrakt, utan om en laglig rätt, som barnet egde oberoende af fadrens samtycke.

b) *Förlikningsaftal.*

Hels.L. Manh.B. 26: „Swa skal man witæ drap sææt ok bööt. mæþ atta fastum ok forskilæ mannum. — — — þæn sææt scal wæræ gör ath kyrkiu. æller a þingi æn hun skal staþugh hetæ".

Sannolikt är, att Helsingelagens bestämda förklaring, hvilken motiveras af det allmännas intresse i, att saken icke hemlighölls, eftersom målsegaren väl kunde efterskänka sin egen, men ej häradets eller konungens del i böterna, varit uttryck för en allmännare, om också ingenstädes med samma tydlighet uttalad regel [1].

c) *Fullmagt.*

Lydekini excerpt n:r 68: „Wil maþer aþrum vmbuþ i hant sætiæ dagh at giuæ [2] af sinæ wæcnæ .i. lagmalum swa sum ær drap eller saræ mall. þat scal han göre a lanzþingh hæræzþingh fiarþiunxþing *eller* met vpnum brewum skiallicræ mannæ. [3] eller ær þæt eig laghgilt".

Här hade hufvudmannen *två* utvägar att åt fullmagten bereda erforderlig verkan, hvadan alltså kontraktets afslutande å tinget endast var *relativt* nödvändigt. Någon valfrihet egde deremot ej rum enligt Westmannalagarne (Þingm.B. 11): „Sætir man andrum talu sina .i. hændir. sæti a þingi. wari þæt gilt han gior"; och på samma sätt tyckes Östg.L. [4] anse rättegångsfullmagt utan verkan, derest ej ombudsmannaskapet blifvit inför Rätta upplåtet.

Bland obligatoriska aftal, hvilka för att vara giltiga måste ingås offentligen, nämner Amira (s. 264, 268) äfven *frigifning* och *kontrakt om nyttjanderätt till härads- eller landsallmänning.* Frigifning inter vivos vore enligt gammalsvensk rätt en „gåfva", alltså ett obligatoriskt fördrag, hvil-

---

[1] Jemf. Westg.L. I Retl. B. 3 § 2 (II s. b. 3): „þæt hetir. e aldragötæ þing ær laghmaþer ær .a. þær ma folk. ætleþæ. ok sættum lysæ"; Upl.L. Þingm.B. 9 § 2 (Westm.L II s. b. 18 § 2): „Nu kiænnis man wiþ brut sin. han skal fæstæ bot a hundaris þingi .i. allæ þre þriþiungæ." Söderm.L. Manh.B. 25 § 1: „Nu scal þen biuþa drap hawer giort. bot epti brutum. oc giæld eptir döþan. han agher tilbiuþæ a griptær backa. firi sokn. oc a hundaris þingum þrim. Will malsæghande wiþ botum taka. þa fæstins böter a þingi. oc giældins æpte".

[2] = lemna anstånd, någon gång möjl. = *gifva lejd.*

[3] = förståndiga, trovärdiga män.

[4] Ræfsta B. 14 § 1: „Stæmni sialuær första þing. a þinginu sæghi sin forfall. ok sæti andrum malit i hændær".

ket åtminstone enligt Söderm.L. [1] kunde återkallas, så länge det ej skett „firi sokn æller þingi“. Detta senare är enligt lagens ord ganska otvifvelaktigt, men att frigifningen skulle vara ett *obligatoriskt* fördrag kunna vi ej finna, eftersom nämnda handling hvarken grundlade eller afsåg att grundlägga en fordran, utan fast hellre en förändring i den frigifnes sociala tillstånd.

Hvad beträffar nyttjanderätt till härads- eller lands-allmänning, så säger det sig sjelf, att aftal härom måste träffas med representanterna för häradet eller landskapet d. v. s. de resp. samhällenas till tings församlade röstberättigade medlemmar. Det torde alltså knappast kunna anses som en formföreskrift, då det i Upl.L. Wiþærb. B. 20 § 3 (Westm.L. II. B.B. 20 § 1) heter: „Hwa sum almæning will faræ. [2] han skal a hundæris þingi loff til takæ“. Stadgandet är helt enkelt en följd af kontraktets natur och af det förhållande, att häradet ej annorledes än på tinget var representeradt. Det var en nödvändighet, att sökanden begaf sig dit, eftersom „engin ma nocot takæ ellder vt giuæ af hæraz almenning vtan als hæraz sæmiu oc hærazhöfdingæ“ [3].

Lands- och Stadslagarnes stadgande om publicitet vid åtskilliga kontrakt om fast gods blefvo af en snart allherskande sedvanerätt satta å sido. Den af Hertig Carl med Ständernas råd och betänkande författade stadga om rättegångar den 25 Febr. 1598 [4], som klagar öfver „the olaglige jordakiöp, wad och pantsättningar, som i Rijket allmänt hemligen och i Öhlstufwor drifwas“, förordnar icke, att hvar, som ville något jordagods föryttra eller pantsätta, skulle göra detta offentligt, utan endast, att vetskap om rättsärendet skulle på det sätt åstadkommas, att, sedan uppbud vid häradstinget lagligen skett, afhandlingen måste af båda kontrahenterna samtidigt gifvas „Rikets Sekreterare“ tillkänna och i „Rikets tänkebok“ införas. Då för öfrigt ifrågavarande stadga aldrig torde kommit till verkställighet [5], så främjades genom henne publicitetsprincipen i denna nya form lika litet som i den förut befintliga, hvilken,

[1] Köpm. B. 3 § 1.

[2] = sätta sig ned der och odla.

[3] Westg.L. III. 144; Jemf. MELL B.B. 24 § 3.

[4] Schmedeman s. 112 ff.

[5] Jemf. Posse, Bidrag till svenska lagstiftningens historia (1850) s. 10.

på sätt ingressen till samma förordning nogsamt angifver, icke längre iakttogs.

Carl IX:s lagförslag J.B. 11, hvarmed Rosengrenska förslaget J.B. 10 i hufvudsak öfverensstämmer, återgifver nästan ordagrant den i landslagarne fastställda procedur vid föryttring af fast gods, med tillämplighet jemväl på pantsättning, men Rosengrenska förslaget innehåller tillika ett stadgande, som tyder på erkännande af en antagen praxis, enligt hvilken åtminstone försäljning af fast egendom plägade försiggå enskildt och stadfästas genom ett af säljaren utfärdadt köpebref, med stöd hvaraf köparen *derefter* kunde å tinget erhålla fasta [1].

J.B. cap. 14: „Ingen Befallningzman hafwer wold att sälia sin Herres eller Husbondes iord, utan han haffwer ther uppå sin Herres eller Husbondes breff och fulmacht sådant till at giöra; sedhan äger then som iorden kiöper sökia then, som rätte Herre och husbonde hafwer warit till iordenne, om breff och stadfästelse uppå samma iord, at hon är honom lagliga heemulat, och sökie sedhan fulla fast uppå wid Tinge medh Häradzhöfdinge eller Lagmans breff, att samma kiöp eller skiffte så lagfarit åhr som för är sagdt".

Hvad beträffar den i landslagen anbefalda offentlighet, hvilken vid *vädsättning* af fast gods måste, hufvudsakligen för värderingens skull, iakttagas, så gjordes deraf i berörda afseende intet behof, sedan vid slutet af 1600-talet sådan värdering förklarats obehöflig [2]. Och sedan *underpant* börjat användas, tillgodosågs behofvet af publicitet i detta fall genom inprotokollering efteråt af det hypotek, som gäldenären enskildt och utan alla ceremonier medgifvit [3].

---

[1] Jemf. Trygger, Om fullmagt såsom civilrättsligt institut (1884) s. 86. Orsaken till att offentligheten vid jordaköp mer och mer kom ur bruk, bör, såsom Humbla (loc. cit. s. 51) anmärker, utan tvifvel sökas i de stora olägenheter, som för dem, hvilka önskade sluta köp om jord med hvarandra, uppstodo derigenom, att lagfartstiden, hvars tilländagående måste afbidas, innan köp fick slutas, efter hand blifvit så lång, att nära två år förflöto från första uppbudet, till dess jorden blifvit lagstånden.

[2] K. Resol. d. 28 Jan. 1685 § 5; K.Br. till Landshöfd. d. 29 Jan. s. å. (cit. hos Abrahamsson s. 358 pr.)

[3] K. Resol. d. 12 Jan. 1688 (Schmedeman s. 1191): „the Creditores Hypothecarii, hvilka för åhr 1680 på vederbörlig ort och domställe, som Förordningen af then II Maji 1665 föreskrifver, sin Panträttighet hafva bevakat och thensamma inprotocollera och uptekna

I nyare tid har hos oss publicitetsprincipen uppnått den största betydelse, särskildt i fråga om sättet för betryggande af egande- pant- och nyttjanderätt m. m. till fast egendom, men det är icke längre den akt, hvarigenom nämnda rättigheter upplåtas, som måste vara offentlig. Och äfven på andra områden är det endast sällan, som verkan af en viljoförklaring kan sägas vara beroende deraf, att den offentligen afgifvits. Absolut nödvändig är en dylik åtgärd oss veterligen aldrig, men såsom relativt eller alternativt erforderlig visar den sig enligt nu gällande lag i följande fall:

a) 11: 1 G.B. „Mannen hafve ej magt hustruns fasta gods å landet eller jord och hus i staden att bortskifta, förpanta eller sälja, ehvad de hafva barn sammans eller ej, utan att han dertill hafver hennes frivilliga ja och underskrift, i tvenne gode mäns närvaro, eller hon för Rätten det muntligen tillstår;“ [1] samt

b) 15: 4 R.B. „Ej må någon kära eller svara för annan, innan han antingen muntligen inför Rätten af sakegaren dertill förordnad är, eller visar hans öppna bref derom med insegel“.

§ 14. Besittningsöfverlåtelse, Umfärd och Skötning.

I förra hufvudafdelningen af detta arbete (s. 54) är anmärkt, hurusom tradition af fastighet enligt romersk rätt plägade försiggå på det sätt, att aflåtaren lät förvärfvaren färdas öfver eller omkring egorna eller förde honom in i det hus eller ut på den åker etc., hvarom fråga var, eller ock endast utpekade egendomens läge för adqvirenten, sedan denne satts i tillfälle att efter behag taga godset om händer. Besittningsöfverlåtelse

låtit, skole wid slike förefallande måls uhrskilling niuta theras waksamhet til goda, ehwad heller the sittia i possessionen eller intet, och så säkre och faste wid samma förwärfvade Panträttighet förblifwa, som hade the theras laga opbud, stånd och fasta fått, hwilket wederbörande sig hafwa at efterrätta“.

[1] Med hustruns fasta gods å *landet* förstås endast sådan jord, hvari mannen ej kan få någon giftorätt (K. Förkl. d. 23 Mars 1807 punkt 2); med jord och hus i *staden* menas här antagligen endast sådan stadsfastighet, som i boet inkommit på det sätt, att *om* det varit fastighet på landet, den skulle varit hustruns enskilda egendom. (Nordling, Om boskilnad etc. 1883 s. 10; Deremot Olivecrona, Om makars giftorätt i bo, senare afdeln. 1878 s. 201).

i mer eller mindre högtidlig form utgjorde vilkor för eganderättens öfvergång vid föryttring af fast gods. Hos oss var förhållandet ursprungligen detsamma. Vår äldsta codex, Westgötalagen, stadgar uttryckligen, att köp icke får brytas, sedan *omfaret* är, medan aftalet dessförinnan kunde mot tremarkabot ensidigt ryggas. Vid umfärden tillgick så [1], att föryttrare och förvärfvare, åtföljda af fastarne, „den som för umfärd ansvarade“ [2] och jordegarne i byn, gingo kring åkrar och ängar „och så åter å tomt sedan“. Denna procedur, som hade sin motsvarighet i Tyskland, der „Feldumgang“ tidigt förekommer [3], måste iakttagas ej blott vid definitiv föryttring [4] utan ock vid pantsättning [5] och motiveras för sin tid deraf, att fastigheten icke kunde på lämpligare sätt bestämmas eller begränsas. Genom umfärden sattes adqvirenten i stånd att utöfva sin rätt utan intrång på andras områden och utan inskränkning i sitt eget, om hvars vidd de tillstädesvarande kunde afgifva intyg [6].

I Tyskland torde föryttring af fast gods ursprungligen hafva tillgått så, att föryttraren på sjelfva fastigheten förklarade sig vilja öfverlåta eganderätten dertill åt medkontrahenten samt i sammanhang dermed faktiskt utrymde egendomen. Öfverlåtelseförklaringen var emellertid ej formlös. Den åskådliggjordes derigenom, att adqvirenten fick af aflåtaren emottaga en torfva eller en gren från det ifrågavarande egoområdet [7]. *Glebæ traditio* vid upplåtelse af eganderätt till fast gods förekom jemväl hos oss och omtalas i West- och Östgötalagarne under benämningen *skötning* [8]. Den försiggick på det sätt, att aflåtaren lade något jord från den omkontraherade egendomen i en flik af emottagarens kappa, hvilken

[1] se ofvan s. 55.

[2] De ansvarige voro två, men eftersom de häftade solidariskt, behöfde endast en af dem tillkallas.

[3] Urkunder, cit. hos Haiss, Traditio und Investitura (1876) s. 46, lemna härom upplysning.

[4] Westg.L. I J.B. 2, 3 § 3; II J.B. 1, 7, G.B. 2; Mölno B. § 4; III 52, 67, 108. Jemf. ock I J.B. 4 § 3 (II. J.B. 11 in f.): „Værþær iorþ *farin* siþæn hion tu komæ samæn, *þa* ær hun bæggiæ þerræ“. I händelse af klander skulle köparen svära, att han köpt „mæþ fæst ok mæþ vmfærþ“ (I J.B. 2 § 2).

[5] Westg.L. I J.B. 6 pr.

[6] Jemf. Haiss loc. cit. s. 44.

[7] Brunner, anf. arb. s. 273 ff.

[8] Af *sköt* = sinus vestis.

af andra närvarande hölls utbredd, hvarefter adqvirenten tog till sig den utbredda fliken med den deri lagda jorden [1].

Våra rättskällor omtala denna formalitet, hvilken innebar en symbolisk tradition af jordegendom, endast som ett „privilegium Regis“ [2] och endast vid *gåfva* af fast gods. Talrika urkunder från fjortonde århundradet gifva vid handen, att *skötning* förekom inter privatos och vid alla kontraktsarter, som afsågo upplåtelse af eganderätt till eller panträtt i fast egendom [3], men att ofvan beskrifna förfaringssätt i dessa fall iakttogs är föga sannolikt.

Skötningen omtalas i, bland andra, följande lagrum.

Westg.L. II J.B. 12: „Skickar man sammanskott af lifsmedel konungen till mötes, och konungen *sköter* honom jord härför: ångrar konungen det, förr än han kommer till dörren, då eger han taga åter gåfvan, om han vill; kommer endera foten öfver tröskeln, *þa ær skötningh meþ laghum fangin*“ [4].

Östg.L. Eghna sal 1 § 1: „Nu uill kununger eghn sköta: þa skal þæn sum eghnina far. kununge þry borþ uppe halda: kunungær skal af samu iorþ taka sum han skötir. ok hanum i sköt læggia: han a fæst firi kunungxs borþe taka: kunungær a hanum bræf giua ok previlegium sua at hanum ær laghlika sköt. Nu uill kunungær atær taka mæþan han ær innan þriskulda: þæt ær uald kunungx. Nu ær han föte utan þriskulda ok andrum innan: þa hauar han uitzs orþ atær taka. Nu ær han baþum fotum utan kumin ok klandar siþan: þa hauær bondin uitzs orþ uita þæt mæþ eþe at hanum uar laghlika sköt“. Detta, jemfördt med samma flock § 2 [5], gifver enligt vår tanke ej stöd åt Amiras påstående (s. 513—514), att skötningens företagande på sjelfva den omkontraherade egendomen hos oss varit „icke blott icke nödvändigt utan i regeln omöjligt“, och det af Amira åberopade ställe i Westg.L. (III 67): „þat ær fult fang iordær e hwat han stander a sialwi iorden eller annærstaþ þa han far.“ är

[1] Schlyter ordb. v. sköta.

[2] Stjernhöök s. 234; Schlyter, loc. cit.

[3] Dipl. Svec. n:r 1383, 1671, 2236, 2902 m. fl.

[4] Jemf. Westg.L. I J.B. 1: „Fem äro jordafång. Ett är arf — — det femte är *skötning* (= gåfva)“. I „Huru myulnu skal gæræ“ § 8 heter det: „Jorþ ma eigh at mutu takæ“, hvilket Schlyter (v. muta) ger den tydning, att jord må ej i likhet med lösören emottagas som gåfva „neglecto solemni ritu *skötning* dicto“.

[5] Se ofvan s. 73.

synbarligen af föga betydelse, då man besinnar, att äfven *umfärden* härigenom förklaras öfverflödig, oaktadt *i samma lagrum* tillägges, att morgongåfva „ær fult fang iorþær *æn vmfærþ komber a*“. Att emellertid sedvanerätten efter hand utvecklat sig till den af Amira angifna ståndpunkt, vilja vi icke förneka, helst föredöme ej saknades i den utländska rätten. Ofvan (s. 70) är nämndt, hurusom medeltidens tyska rättsböcker stadgade, att upplåtelse af eganderätt till fast gods måste ske på tinget, hvaraf åter blef en följd, att de med öfverlåtelseförklaringen förenade symboliska handlingar också der utfördes.

I Danmark, hvars äldre rättskällor upptaga skötningen såsom formalitet vid köp, gåfva och pantsättning af fast egendom [1], måste denna akt enligt de flesta partikularrätter ske på tinget, „for thy at things vitnæ ær svå stark, at gen things vitnæ skal ængi logh givæs“ [2]. Undantag erbjuda dels Sk.L. I. 51, som alternativt föreskrifver, att skötningen skulle försiggå offentligt på tinget eller privat med efterföljande lysning [3], dels ock skånska stadsrätten 1, så lydande: „Hwilken man ther köper iorth i lund aff anner man, tha skal iorth *sködæs hemæ wither dör,* meth gothe manne witne. tha skal the skötningh stande;“ hvarförutom Eriks Sæll. Lov 3, 3 in f. innehåller, att den, som i tre år oqvald besuttit en medelst skötning förvärfvad egendom, skulle hafva rättighet att behålla densamma, oaktadt nämnda handling ej blifvit på ting afslutad.

I Norge förekom skötningen allmänt vid föryttring af fast gods, men här kastade icke aflåtaren jord i emottagarens kappa, utan adqvirenten hemtade sjelf i vittnens närvaro mull „från alla fyra hörnen af eldstaden, under högsätet och der hvarest åker och äng, skog och hage möttes“, hvarpå han stämde medkontrahenten till tinget och der med eller mot hans vilja förklarades för egare till den ifrågavarande fastigheten. Gitte han neml. med vittnen styrka ej mindre den lagliga åtkomsten än ock,

[1] *Köp:* Sk.L. I. 51; II. 38; V. 8; Flensb. nyere Stadsr. cap. 106; Eriks Sæll. Lov 1, 29. *Gåfva:* Sk.L. I. 36, 58, 62—63; Waldem. Sæll. Lov 2, 44. *Pantsättning:* Sk.L. I. 83; Waldem. Sæll. Lov 3, 11.

[2] = Tingsvittnesmål är så starkt, att det icke kan kullkastas genom ed (Jydske Lov 1, 37).

[3] Jemf. Eriks Sæll Lov 3, 2: „Takær oc han fæ utæn thingi for sin iord oc gar hin ær fæet tok a thing oc *liusær,* at han hauær sva mykit fangit mæth hinum ær gaf, tha ær thet fult“.

att mullen var rätteligen tagen, så egde tingmännen honom jord *sköta* med vapentag [1]. Keyser [2] upplyser, att *vápnatak* var sättet att stadfästa beslut, som fattades på tinget, i det tingmännen, som under förhandlingen bortlagt sina vapen, åter grepo dessa och dermed förklarade det föredragna ärendet afgjordt, i det de instämde med den egentligen dömande myndigheten eller lagrätten. Skötningen, som äfven kunde försiggå vid kyrkan, i gillehus eller på ett bemannadt skepp, var alltså här icke en handling kontrahenterna emellan, den hade med aftalets form intet att skaffa och torde icke heller hafva varit nödvändig för kontraktets rättsliga verkan, utan snarare inneburit ett offentligt erkännande af dess giltighet.

Det är bekant, att ordet *skötning* hos oss såväl som annorstädes småningom förlorade sin ursprungliga betydelse, efterhand som det förfaringssätt, hvilket dermed betecknades, ej längre förekom [3]. I West- och Östgötalagarne hade detta ord en trefald användning. Det uttryckte icke blott ofvan beskrifna symboliska tradition utan ock gåfva af jord i allmänhet, ja till och med sjelfva det gods, som på detta sätt afhändes [4]. Men från att sålunda hafva utmärkt ett visst kontrakt och en viss form för aftalet förekommer „skötning“ som terminus technicus *dels* för hvarjehanda kontrakt om fast egendom [5], *dels ock* för de, skötningen i dess ursprungliga gestalt helt och hållet olika formaliteter, med hvilka lag eller sedvanerätt ville, att ifrågavarande kontrakt skulle vara utrustade. Härvid togs ingen hänsyn till, att *namnet* icke längre rättfärdigades af den *sak,* som det hade att uttrycka. Sålunda låter det förklara sig, huru *skötning* ofta nog förekommer synonymt med *umfärd* [6], och huru alliterationen „skapt och skötning“ funnit tillämpning på den i Dipl. 1038 [7] omtalade handling: „Scotatione legitima et approbata secundum patrie con-

[1] Gulath.L. 279, 292; Frostath.L. XII. 4.

[2] Efterl. Skrifter II s. 160—161, 170. Jemf. K. Maurer, Germania XVI s. 321 ff.

[3] Kolderup-Rosenvinge loc. cit. s. 163; Humbla loc. cit. s. 34 ff. Jemf. Chr. V:s danske Lov 5—3 art. 28—33, Norske Lov —39 ff.

[4] Westg.L. I J.B. 1; II J.B. 1, 12; Kirk. B. 2; Östg.L. Eghna sal 1 § 1, Kristn. B. 1, 2 § 2, 3 pr.

[5] Se ofvan s. 81 not 3.

[6] Dipl. svec. 216, 2513, 2874, 2891, 4130, 4481.

[7] Jemf. Dipl. 3558: „scotamus — — modo legum vesigotorum dictis *skapt et umfærd*“.

suetudinem scotavi videlicet manu mea cum manibus astancium haste apposita . . .“ [1].

Vi kunna alltså icke instämma i Amiras påstående (s. 513—515), att till skötningen höra fyra moment, neml.

1:o den i Östg.L. Eghna sal. 1 § 1 stadgade procedur, enligt hvilken konungen skall “af samu iorþ taka sum han skötir. ok hanum (sc. emottagaren) i sköt læggia“;

2:o Skapthållningen;

3:o Umfärden och

4:o den muntliga öfverlåtelseförklaringen.

Hvarken våra gamla lagar eller de af Amira åberopade urkunderna gifva stöd åt en dylik uppfattning. Tvärtom torde just samma urkunder bevisa, att den muntliga förklaringen ansågs tillräcklig, än i förening med umfärd, än åter, och i den mån sedvanerätten ändrade sig, då aftalet skedde „manu haste apposita“. Att i båda dessa fall terminologien lånat ett ord, hvilket visserligen haft en helt annan betydelse, men likväl äfven den betecknat en öfverlåtelseform, som i verkan ej skilde sig från de öfriga, bevisar endast den språkets magt öfver tanken, på hvilken vi inom flera områden ej sakna exempel.

Westg.L. nämner icke, huruvida umfärden måste åtföljas af reelt besittningstagande å adqvirentens sida, men vid jemförelse med Östg.L. förefaller ej osannolikt, att så var förhållandet. Äfven denna senare lag innehåller ett stadgande, för hvilket umfärden ej tyckes vara främmande. Då konungen ville allmänning sälja, skulle, på sätt ofvan [2] är visadt, stallare hans rida längs gränsen emellan egorna „i rät linie emellan de vid råmärkena uppstälda stänger“, men derefter skulle köparen stanna på platsen och der utöfva värdskapet. Det faktiska innehafvet var enligt

[1] *Skapthållningen* omtalas af Stjernhöök s. 235 såsom en på hans tid afskaffad ceremoni vid köp af fast egendom, bestående deruti, att tolf firmatores vidrörde en staf (baculum) till tecken på fördragets fullbordan. Uttryck sådana som *„tenere super fæstnæ“*, *„upa Glavenet holla“* antyda detta bruk, hvilket, sannolikt hemtadt från Tyskland, der domarens staf plägade vidröras af den, som utfäste ett löfte, länge nog bibehållit sig, om icke i andra fall, så åtminstone i fråga om morgongåfva vid adliga giftermål. Se Dr. Christinas stadga af den 17 Dec. 1644 (Schmedeman s. 238 ff.); Schrevelius, Civilr. II s. 516; Grimm Rechtsalterth. s. 135.

[2] s. 73.

Östg.L. af största betydelse för adqvirentens rätt till fast egendom. Endast en dylik „real investitur“ [1] hindrade aflåtaren att bryta kontraktet [2] och skyddade under alla förhållanden mot anspråk från tredje man, som kontraherat med denne. Väl heter det i Eghna sal. 14 § 1, att, om två män köpt jord, och kännas båda vid, så skall den af dem hafva företräde, som enligt hemulsmannens edliga förklaring först köpte [3], men man tvingas nästan till antagandet, att i förevarande fall tvisten endast föres mellan köpare, af hvilka ingendera tillträdt egendomen, enär eljest senare köpare, som fått egendomen i besittning, skulle ega mindre rätt gent emot en tidigare köpare än fångesmannen sjelf, derest han suttit i egendomen qvar. Tillika måste förutsättas, att stadgandet endast var tillämpligt, för den händelse säljaren ej ville begagna sin rätt att ensidigt bryta aftalet med förste köparen.

Äfven vid *pantsättning* af fast gods var faktiskt besittningstagande enligt denna lag af vigt för kontraktets verksamhet. Eghna sal 16 § 2: „Nu æn han ær egh a kumin mæþ elde ok ærne ok hauær egh skipat (utarrenderat) sum at uæþium hauær: þa a hin uitzs orþ sum ryua uill“, hvilket, jemfördt med fortsättningen [4], torde böra så förstås, att debitor kunde inhibera införseln derigenom, att han på den dag, då fastigheten skulle åt kreditor upplåtas (stæmnudaghin), „lade fram så många penningar, som jorden stod för“. Kontrahenterna antagas sannolikt hafva kommit öfverens derom, att kreditor skulle få en viss, debitor tillhörig egendom såsom pant i besittning. Att kreditor redan i och med nämnda öfverenskommelse skulle hafva förvärfvat *panträtt* i fastigheten är härmed icke ådaga-

[1] Brunner, anf. arb. s. 284, härleder detta ord af *saisir*, gripa.

[2] Östg.L. Eghna sal 4 pr.

[3] „Nu æn han suær sua at iak salde þæssum förra. ok dull egh at han hafþe baþum salt. þa ær egh þæt tuæsuære: þa aghe þæn iorþina sum han hemulaþe: ok hin taki uærþ ok uizærlax öre af þem sum salde“.

[4] Den lyder sålunda: „sua at stæmne hin þry þing ok þrea fæmte sum at uæþium hauær sæghær uti uara stæmnu daghin ok beþis (atær) iorþina anuarþa sik: þa skal han suæria tuænne fiughurtan manna eþa: annan sua at han sik aldrigh afhænde. ok annan hæfþa eþ æftir. Nu æn han gangær uiþ at han satte hanum iorþina: þa a hin uitzorþ uita mæþ eþe fiughurtan manna at han satte hanum at uæþia fæst ok egh at aþal fæst. ok annan fiughurtan manna eþ: ok leggia fram sua manga pænninga sum iorþin stoþ firi: sua at þöm samu pænninga böþ han a þem sama stæmnu dagh: ok han wlte sialuær at han uilde egh uiþær taka: ok luke ut pænningana“.

lagdt, hvadan alltså Amiras påstående (s. 209 ff.), att ifrågavarande lagrum skulle utgöra bevis på förekomsten af *hypothek* i fast gods enligt Östg.L. måste anses obestyrkt.

Vi erinra, att Uplands- och Söderm.lagarne någon tid fordrade tradition såsom vilkor för eganderättens öfvergång vid köp af fast gods, så att, om en af flere köpare hade jorden i besittning, de öfriga dermed uteslötos. Om ingendera innehade egendomen, kunde två fall inträffa: antingen förnekade säljaren alla köpen, och då egde köparne, om de hvar för sig med fastar styrkte sina påståenden, rätt att sig emellan dela egendomen, eller ock biträdde fångesmannen en af köparne, som då hade företräde. Dessa grundsatser torde dock, enligt hvad ofvan (Del II s. 59—60) är anfördt, icke länge hafva bibehållit sig, och hvarken på lands- och stadslagarnes tid eller sedermera har besittningstagande utgjort vilkor för egoförvärf till fast gods enligt vår rätt, en sats, om hvilken författarne hafva varit temligen eniga [1].

Hvad den öfriga germanska rätten beträffar, så är redan nämndt, att i Tyskland föryttring af fast gods ursprungligen skedde på sjelfva den omkontraherade fastigheten, som af aflåtaren realiter utrymdes. Sedermera, dock redan på folklagarnes tid, kunde föryttringen försiggå utanför fastigheten. Man har tvistat om, huruvida öfverlåtelseförklaringen i denna senare form var tillräcklig att åt adqvirenten inrymma eganderätt, eller om dertill erfordrades real investitur. Flera äro af den åsigten, att först besittningsupplåtelsen medförde saklig befogenhet, så att dessförinnan adqvirenten blott egde ett personligt anspråk mot den, som föryttrat fastigheten, men denna ståndpunkt torde numera få anses öfvervunnen,

---

[1] *a*) Tiden *före* 1736: traditionens behöflighet förnekas bestämdt af Nehrman anf. arb. s. 147 och Humbla anf. arb. s. 50, 55. Mindre tydligt uttala sig Kloot, Lagfarenhetsspegel (1676) s. 80—81 och Rålamb, Observationes Juris practicæ (1679) s. 163, 167. Dock tyckas äfven dessa vara af nyssnämnda mening. Abrahamsson loc. cit. s. 349 not *a* åberopar ännu för sin tid Upl. och Söderm.L:ns ofvan anförda stadgande: „säljer någon jord sin åt tvenne, då hafve den vitsord, som först köpte — — *Hafver endera häfdat under sig*, tagit afgift och afrad, *då blir han vid köpet*, och säljaren böte tre marker".

b) Tiden *efter* 1736: traditionens behöflighet förnekas allmänt. O. Rabenius, Om klander å lös egendom (1770) s. 26; Lagkomitén, Förslag till allmän civillag (1838) *Motiv* s. 87; Schrevelius, anf. arb. II. s. 93; Humbla s. 59.

sedan åtskilliga författare såsom Stobbe [1], Heusler [2], Haiss [3] och framför allt Brunner [4] ådagalagt, att adqvirenten redan på grund af öfverlåtelseförklaringen utanför fastigheten förvärfvade godset till full ego med rätt att taga det i besittning icke blott från föryttraren, utan ock ifrån tredje man, som af denne, men senare, fått egendomen åt sig upplåten.

I Danmark var, som vi sett, *skötningen* den allmänna formen för föryttring af fast gods. Att denna akt, så länge den försiggick på sjelfva fastigheten, måste åtföljas af real investitur förefaller ej osannolikt och bestyrkes dessutom af ofvan (s. 86) anförda ställe i skånska stadsrätten, sådant det lyder i en mängd handskrifter. Ej nog neml. med att jorden skulle „sködæs hemæ wither dör", utan det tillägges: „then gongæ of gorth ther æghæræ war, oc then gongæ i gorth ther tha köptæ". Huruvida faktiskt besittningstagande utgjorde vilkor för eganderättens öfvergång, äfven sedan skötningen skulle ske på tinget, derom äro meningarna delade [5]. För vår del kunna vi endast konstatera, *dels* att införseln i de för densamma åberopade urkunder betecknas antingen såsom ett blott factum, hvars rättsliga nödvändighet ingenting antyder, eller ock på sin höjd såsom „gammel sedvane", hvilken förty borde respekteras, *dels* ock, att lagarne endast undantagsvis fästa afseende vid denna formalitet, såsom då Sk.L. I 58 och Valdemars Sæll. Lov 2, 44 stadga, att, om fader vill gifva frillobarn fast gods, så skall han få dem det i handom, medan han lefver, eller då Jydske Lov 1, 25 innehåller, att adulterini taga intet efter sin fader, „for utæn han såldæ them nokæt i hændær, fyrræ æn han döthæ". I regeln torde alltså besittningstagandet icke haft något inflytande på förvärfvarens rätt, förutsatt att fånget varit af materielt laglig beskaffenhet.

De gamla norska lagarne hade samma uppfattning. Åtminstone finnes i källorna oss veterligen intet, som utesluter den allmänna tillämpligheten af följande rättsregel: „Alla skola hålla det, som de gifvit sin

[1] Die Auflassung s. 161 ff.

[2] Gewehre s. 24—49.

[3] anf. arb. s. 39 ff.

[4] Zeitschr. f. d. ges. Handelsr. 22 s. 538; Urkunden s. 113 ff.

[5] Se å ena sidan Ancher Saml. Skr. s. 429; Kolderup-Rosenvinge loc. cit. s. 162 not b, å den andra Schlegel i not till nyss anf. arb. af Ancher s. 430 ff.; Stemann, Retshistorie s. 468. De förra uttala sig *mot*, de senare *för* traditionen.

hand på, när det må hållas. Det må ej hållas: om du säljer åt någon det, som du förut sålt till en annan. Om den, som sist köpte, har fått godset i besittning, då må han förvärfva *skiladome* för sitt köp. Nu må den hafva köpet, som först köpte, om han har fullt vittne derom vid *skiladomen;* då har den köpt förgäfves, som sist köpte (þa er þeim kaupfox er sidarr kecepte)" [1].

Vid genomläsandet af Chr. V:s danske Lov 5—3—32 (Norske Lov —43) [2], ser det ut, som vore *skjöde* och tingläsning enligt dessa lagar i regeln icke tillräckliga att öfverföra eganderätt till fast gods, med mindre detta derjemte „följer förvärfvaren åt" eller m. a. o. af honom realiter tages i besittning med aflåtarens samtycke. Stadgandets rätta betydelse är mycket omtvistad, men nyaste forskningar göra ej osannolikt, att lagen här fordrar tradition endast för kontraktets upprätthållande gent emot aflåtarens *arfvingar,* med ovilkorlig rätt för de senare att kullkasta en föryttring, som, ehuru den lyder på omedelbart inrymmande af eganderätt, likväl genom förbehåll för aflåtaren att under sin lifstid bruka och besitta egendomen lägger den materiela bördan af dispositionen på arfvingarne ensamt [3].

Med afseende på traditionens betydelse för förvärf af annan rätt till fast gods än eganderätt vilja vi till en början erinra om stadgandet i Wisby Stadslag och Magnus Erikssons Stadslag, att hyresaftal kunde af fastighetsegaren brytas mot erläggande af halfva legan och gudspenningen, *så länge gästen ännu icke flyttat in i den hyrda lägenheten.* Derefter inträdde de rättsverkningar, hvilka här ofvan s. 18 blifvit framställda.

Det är allmänt antaget, att våra äldre lagar icke kände till någon annan art af *panträtt* i fast gods än den, som i romerska rätten benäm-

---

[1] Gulath.L. 40; Nyere Landslov. Kj. B. 13. Jemf. Brandt anf. arb. I s. 191 ff.

[2] „Skiöder Mand anden Huus eller Jord, og de ikke strax følge den, som de skiödte ere, men den Sælgende dem selv fremdeles i sin Hævd og Værge beholder, da er det Skiöde intet, med mindre det er Testament, som ei fuldbyrdes, förend Mand er död, eller nogen med samme Huus eller Jord er sin Livs Tid forleent, saa det ei, förend den ved Döden afgaaer, kan af den Kiöbende annammes".

[3] Torp, Besiddelsen og dens Betydning i retlig Henseende (1884) s. 138; Jemf Hagerup, Om Tradition som Betingelse for Overdragelse af Eiendomsret til Lösöre (i Norsk Retstidende 1884 n:o 43—52) s. 763 ff.

nes *antichresis*, pantsättning med verklig införsel [1]. Att häraf draga den slutsatsen, att panträtt i fast gods endast stöd att vinna medelst införsel vore dock, götalagarne frånräknade, enligt vår tanke förhastadt. Då det onekligen måste anses med sakens natur mest öfverensstämmande, att panträtt såväl som eganderätt öfvergår utan tradition, hvilken, om den det oaktadt erfordras, antager egenskap af formalitet [2], alltså och enär någon formföreskrift af denna art ej förekommer, hvarken i svealagarne eller lands- och stadslagarne, torde faktisk besittningsöfverlåtelse *icke* enligt dessa lagar utgjort vilkor för förvärf af panträtt i fast egendom. Denna mening vinner stöd deraf, att åtminstone vissa af källorna velat betrakta pantkontrakt om fast gods som köp med återköpsrätt, samt att dessa båda aftal blifvit af lagstiftaren med afseende på formen lika behandlade, i så måtto att *samma formaliteter* (offentlighet och fastars närvaro) gälde för köp och annan föryttring som för pantsättning. Det behöriga iakttagandet af dessa formaliteter torde alltså varit tillräckligt att grundlägga panträtt i fast egendom. Men den sålunda förvärfvade panträtten ansågs innebära *befogenhet* icke blott att ur panten söka godtgörelse för uteblifven betalning utan ock att nyttja och bruka egendomen såsom en slags ersättning åt kreditor för det han nödgades umbära det kapital, för hvars återbetalande panten utgjorde säkerhet. Derför heter det i Wisby Stadslag (III. I. 26 pr.), att den, åt hvilken en fastighet varder pantsatt, må, sedan nycklarne blifvit honom antvardade, behålla den år och dag och göra sig den som han nyttigast kan efter marktal [3]. Men ingenting hindrade kontrahenterna att öfverenskomma om en inskränkning i eller ett fullständigt uteslutande af denna kreditors brukningsrätt, hvarför ock nyssnämnda lag (loc. cit. § 1) talar om fastighet, satt till en *kistepant* d. v. s. att pantsättningen skett „eadem conditione, qua res mobilis pigneratur“ [4], med vilkor således bland annat, att kreditor ej fick

[1] Komiterades förslag till förändrade stadganden för betryggande af ägande- pant- och nyttjanderätt till fastighet (1867) *Motiver* s. 24; Nordström II s. 660; Nordling, Lösöreköp 2:dra upl. s. 7 ff. Deremot Amira s. 209 ff.

[2] Se del I s. 4.

[3] D. ä. till så stor del, som i värde motsvarar fordrans belopp.

[4] Schlyter, Gl. v. Kistepand.

bruka egendomen [1]. Att giltigheten af en dylik öfverenskommelse skulle såsom en singularitet, lånad från utlandet, hafva varit inskränkt allenast till nu åberopade källa, bevisas icke dermed att *ordet* „kistepand" är af tyskt ursprung. Det begrepp, som det i förevarande sammanhang uttryckte, behöfver icke härför hafva varit obekant hos oss i äldre tider, och äfven om pantaftalet in dubio presumerades hafva beredt kreditor rätt att taga panten i besittning, så följer ej deraf, att kreditor skulle hafva förlorat all saklig befogenhet genom att icke begagna sig af ifrågavarande förmån.

Bruket att låta kreditor nyttja fastigheten medförde emellertid åtskilliga olägenheter, ej minst för debitor, som derigenom exempelvis förhindrades att lemna samma fastighet i pant för olika fordringar. Detta torde hafva föranledt, att panten efter hand mera sällan blef antikretisk. Men då det faktiska innehafvet, der det ännu förekom, i sin mån bidrog att likasom inteckning göra kreditors rätt veterlig, finna vi i midten af 17:de århundradet den åsigten gällande, att i kollisionsfall en tidigare införsel borde hafva företräde för en senare inteckning och vice versa [2]. Denna likställighet blef i slutet af samma århundrade ändrad till förmån för införseln, sedan Kongl. Maj:t i Resol. af den 20 Febr. 1690 emellan Ebbe Uhlfelds arfvingar och hans borgenärer [3] gifvit fordringar med *traderad* pant, vare sig i löst eller fast gods ovilkorligt företräde framför intecknade fordringar. I den af Nehrman [4] framställda förmånsrättsordning är pantsättning af fast gods med införsel helt och hållet lemnad ur räkningen, medan återigen 1736 års lag i 17 Kap. H.B. låter borgenär, som sitter i fast pant utan inteckning, njuta förmånsrätt näst efter inteckningshafvare. Numera, och sedan K. F. d. 8 Okt 1861 trädde i kraft,

[1] Jemf. Stadsl. Köpm.B. 11 § 1: „Engen ma annars manz pant *nöta* ella vtlana, widher thriggia marka sak ok skadhan ater".

[2] Se det af visse komiterade år 1643 utarbetade förslag till *Rådstufwu-process* 13 kap. 11 § (cit. hos Olivecrona, Bidrag till den svenska concurslagstiftningens historia, 1862 s. 13): „Nu låter han för enom inteckna i Stadsens Bok; androm gifwer han samma godz eller huus i wäriom till Nycklom ock låsom; gångi then före, för hwilkom teknat war, uthan hända kan, att then i wärio hafwer är till panten förra kommen". Förslaget blef icke lag, men dess principer torde merendels varit in praxi gällande.

[3] cit. hos Olivecrona anf. st. s. 16 och Abrahamsson anf. arb. s. 343 ff.

[4] Jurisprudentia Civilis s. 314—322.

skänker införseln intet företräde åt införselhafvaren framför pantsättarens öfriga kreditorer, och den rätt, som äfven *efter* nyssnämnda tid tillkommit införselhafvaren att i händelse af uteblifven betalning efter lagfart och värdering förvärfva eganderätt till panten, är numera till all kraft och verkan upphäfd med afseende på de rättsförhållanden, som inträdt efter den 1 Jan. 1876 [1]. Införseln bereder ej mera än det formlösa pantkontraktet någon saklig befogenhet.

I Danmarks juridiska literatur finner man stundom det påståendet, att enligt dansk rätt intill år 1632, då Christian IV utgaf en förordning, hvars innehåll här nedan återfinnes, aftal om pant i fast gods var såsom sakligt kontrakt utan verkan, så länge ej kreditor fått den omkontraherade egendomen åt sig öfverlemnad [2]. Men bland alla de lagar och förordningar före 1632, hvilka inskärpa nödvändigheten af tingläsning eller skötning på ting, söka vi förgäfves ett stadgande om tradition såsom vilkor för aftalets giltighet i detta fall, så att kreditor, endast derför att han afstod från införsel, skulle hafva förverkat all saklig befogenhet till kontraktets föremål. Här såväl som hos oss torde emellertid införseln småningom hafva blifvit likställd med öfriga publicitetsmedel. Detta framgår med tydlighet af de hos Matzen [3] anförda prejudikat, hvaremot intet af dem enligt vår tanke ådagalägger, att tradition skulle varit nödvändig *jemte* skötning eller lysning på tinget, så att en tidigare, vederbörligen publicerad pantsättning *utan* tradition skulle gifva vika för en senare pantsättning eller föryttring *med* sådan. Då emellertid pantsättning utan införsel sällan förekom, är det väl möjligt, att traditionens *vanlighet* efter hand grundlade föreställningen om dess *nödvändighet*, och det måste medgifvas, att enligt ordalydelsen i 1632 års Förordning [4] lagstiftaren antin-

[1] Kongl. Förordn. den 16 Juni 1875.

[2] Stemann anf. arb. s. 510; Matzen, Den danske panterets Historie s. 246.

[3] anf. arb. s. 246—252.

[4] „Hvo nogen Jord, Huus eller Grund i Pant setter oc lader det læse til Herrids-, By- eller Bircketing oc siden til Landstinget, hvor Godset ligger, med Vilkaar, at den Pantsettende det nyder, saa lenge han gifver fem eller sex af hvert hundred, oc saafremt Parterne ellers saa ens vorder, at den Panttager ey er mectig sine Penge at opskrifve, saa lenge hannem sin Rettighed gifvis, (dog skal hermed icke være formeent, at en oc hver jo paa sædvanlig oc tilforne brugelig Manere maa Pant sette og Pant annamme), saadant Pants

gen sjelf varit af den meningen, att dessförinnan verklig panträtt uppstode först i och med pantens traderande, eller ock önskat undanrödja en i sådant afseende rådande uppfattning. Chr. V:s danska lag (5—7) såväl som den norska (ibid.) tillerkänner kreditor, som sitter i fast pant, icke på denna grund något företräde framför gäldenärens öfriga fordringsegare.

I Norge och på Island medförde pantkontraktet ända från de äldsta rättskällornas tid saklig befogenhet, vare sig det pantsatta godset öfvergick i kreditors besittning eller icke [1], och de spår af ett motsatt åskådningssätt, som i slutet af 16:de och början af 17:de århundradet sparsamt förekomma, blefvo på grund af tinglysningsinstitutets införande utan betydelse [2].

Den i tysk medeltidsrätt först förekommande pantsättning af fast gods var som bekant den s. k. *ältere Satzung*, hvartill hörde, att kreditor skulle besitta och bruka panten [3]. Men panträtten *grundlades* genom *Auflassung* inför rätten eller rådet, der ej, såsom flerestädes var händelsen, redan en privat öfverenskommelse gjorde tillfyllest. Då emellertid införseln ständigt åtföljde pantsättningen, åstadkom detta här såväl som i Danmark den föreställningen, att förstnämnda åtgärd vore oumbärlig för kontraktets sakliga verkan, hvilket visar sig deruti, att då småningom ett slags hypothek, den s. k. *neuere Satzung* började användas, tvifvel uppstod om dess tillräcklighet att bereda kreditor rätt emot tredje man, som af debitor fått den pantsatta egendomen åt sig upplåten. I fjortonde och femtonde århundradet uppnådde „die neuere Satzung“ fullt erkännande. Införseln bibehölls visserligen efter mönstret af den romerska antichresis, men utgjorde ej vilkor för panträttens vinnande och torde i collisionsfall merendels hafva beredt sämre rätt än in-

---

Rettighed gaaer for alle Pant, om det end siden af den, det til Underpant sat hafver, anden til brugelig Pant opdragis“ (Stemann s. 511 not 3).

[1] Gulath.L. 50 in f.: „Nu sätter man tvem en pant; då hafve den panten, som förr tog — — — och den gånge från, som sedan tog“. Detsamma i nyere Landslov VIII: 20. Chr. IV:s Norske Lov VII: 20. Jemf. Frostath.L. IX. 28, Gulath.L. 115. Grågås, Konungsb. I. 62, II. 223; Staðarhólsb. 185 (s. 227).

[2] Aubert, Kontraktspantets historiske Udvikling (1872) s. 71—72.

[3] Om införseln i dess förhållande till panträtten enligt tysk rätt, se Stobbe, Privatr. II ss. 304, 305, 309, 310, 318, 323 jemte derstädes anmärkta källor och författare.

teckning, hvilken senare, i mån som inteckningsinstitutet utvecklat sig, blifvit allt mera nödvändig, medan deremot införseln förlorat allt värde som säkerhetsmedel.

Vi hafva sökt visa, i hvad mån besittningsöfverlåtelse enligt åtskilliga länders rättssystem utgjort vilkor för giltigheten af sakliga kontrakt om fast egendom. Återstår att granska nämnda åtgärds betydelse för motsvarande kontrakt om lösören. Hvad först beträffar frågan om tradition såsom vilkor för öfverlåtelse af eganderätt till löst gods, så har Hagerup i sitt ofvan nämnda arbete underkastat detta ämne en sorgfällig pröfning, särskildt från den norsk-danska rättens ståndpunkt. I den romerska traditionsläran, som inleder framställningen, uttalar författaren åtskilliga meningar, hvilka det må tillåtas oss att här upptaga till bemötande, då första delen af föreliggande arbete lemnat pressen, redan innan Hagerups afhandling (tryckt d. 24 Dec. 1884) kommit oss tillhanda.

Ofvan [1] är anmärkt, hurusom enligt L. 1 C. 8. 53 den, hvilken köpt en slaf och dervid erhållit köpebref, kunde bortskänka den förre genom att tradera det senare. Hagerup (s. 693—694) förklarar stadgandet härom icke vara af undantags natur, enär här såväl som i fråga om societas omnium bonorum [2] aflåtaren vore att anse som representant för förvärfvaren och i hans namn behölle kontraktets föremål till följd af ett tyst constitutum possessorium. Samma förhållande förelåge i alla de fall, då öfverlåtaren innehade saken och, efter det han afgifvit förklaring om eganderättens öfverförande, intet steg toge till att utlemna den, under det adqvirenten genom sin tystnad accepterade denna situation. Härigenom skulle, såsom ock Hagerup (s. 691) medgifver, fordringen på tradition såsom vilkor för öfverlemnande af eganderätt förflygtigas till den grad, att dess enda praktiska betydelse blefve att förhindra egendomsöfverlåtelse till föremål, hvilka öfverlåtaren ej hade i besittning. Men om en ömsesidig passivitet, sådan som den nyssnämnda, varit under alla förhållanden tillräcklig att öfverflytta eganderätt, hvarför skulle då *traditio instrumentorum* i detta fall erfordrats? Och om det varit *allmän* regel, att ett representantskap å aflåtarens sida redan på den af Hagerup anmärkta grund kunde presumeras, hvartill då ett *särskildt* stadgande härom med afseende på *emtio*

[1] Del I s. 55.

[2] Se ofvan Del I s. 54.

mancipiorum? Man kan så mycket hellre antaga, att L. 1 C. 8. 53 icke var uttryck för en allmän princip, som ifrågavarande lagrum torde haft sin speciela anledning, neml. den af Dernburg [1] påpekade, att tradition af slafvar ofta, såsom när de lefde i egen bostad och med eget yrke, skulle varit en „tom form", eftersom det faktiska herraväldet öfver slafvarne grundlades företrädesvis genom deras underdånighetskänsla mot den, till hvilken de visste sig vara öfverlåtna.

Enligt Hagerup (s. 696 pr.) skulle emellertid tradition af kontraktets föremål icke vara någon form alls för viljoförklaringen. Detta mot den herskande åsigten stridande påstående motiveras sålunda:

1:o Det vore omöjligt att uppfatta besittningsöfverförelse som en *form* för egendomsöfverlåtelse, när en formlös förklaring om den senare stillatigande kunde innehålla den förra.

Rigtigheten häraf menar sig Hagerup hafva ådagalagt i § 3 af sitt arbete, som väl utvecklar läran, att besittning kunde vinnas genom representant, och att såsom förvärfsrepresentant i besittningsförhållandet också öfverlåtaren kunde uppträda, men icke, såvidt vi förstå, lyckas göra otvifvelaktigt, att i blotta förklaringen från öfverlåtarens sida, att han inrymde eganderätt åt förvärfvaren, medan han icke desto mindre förblef i fysiskt detentionsförhållande till tinget, också skulle legat en af lagen erkänd öfverenskommelse mellan parterna, enligt hvilken afiåtaren med förvärfvarens samtycke åtagit sig att i dennes namn behålla objektet och för hans räkning vårda detsamma. Och äfven *om* detta allt vore konstateradt, så följer ej deraf, att en formlös förklaring om egoöfverlåtelse i sig innehållit besittningsöfverlåtelse, utan endast att afgifvandet och accepterandet af en dylik förklaring i vissa fall grundlagt ett tyst fullmagtsförhållande, som ersatte eller uteslöt traditionen.

2:o Fordringarna på tradition vore uppfylda, när öfverlåtaren beredde adqvirenten tillfälle att skaffa sig besittningen, äfven om öfverlåtaren sjelf icke hade den, såsom då saken befunne sig hos tredje man, hvilken icke erkände öfverlåtaren (cessio rei vindicationis). Här vore alltså icke fråga om något uppgifvande af besittningen, hvilket kunde framträda som form för ett uppgifvande af eganderätten. Allt hvad som

[1] Preuss. Privatr. I (1881) s. 349 not 5.

erfordrades vore en formlös förklaring, att från öfverlåtarens sida hinder ej skulle möta för besittningstagandet.

Men Hagerup medgifver sjelf (s. 697—698), att en dylik cessio rei vind. icke öfverförde eganderätten, utan att fast mer aflåtaren, intill dess adqvirenten med den förres fortfarande samtycke erhållit besittningen, hade formel rätt att *hindra* egendomsöfvergången genom att återkalla sin öfverlåtelseförklaring. Ett formlöst tillkännagifvande, att hinder ej mötte för besittningstagandet, var alltså *icke* tillräckligt att öfverföra eganderätten. Dertill erfordrades ännu, att adqvirenten med aflåtarens samtycke trädde i detentionsförhållande till saken. Först då voro fordringarna för tradition uppfylda, och om man än icke kan tala om ett uppgifvande af besittningen såsom form för uppgifvande af eganderätten, då aflåtaren ej sjelf hade godset i handom, så blefve dock *adqvirentens besittningstagande* en form för *acceptation* af erbjudandet, hvilket föryttraren å sin sida manifesterar på det sätt, att han låter medkontrahenten taga godset i besittning.

Vid framställning af traditionsfrågan enligt äldre tysk rätt söker Hagerup i brist på uttrycklig lag en analogi från reglerna om öfverlåtelse af eganderätt till fast gods. Synpunkten är måhända icke fullt rigtig, ty ehuru eganderätt till fastighet, bortsedt från äldsta tid kunde inrymmas *utan* besittningstagande, så behöfver deraf ej blifva en följd, att lösören, hvilka enligt sin natur äro mera egnade att gå ur hand i hand, också kunnat på samma sätt afyttras. Och då man besinnar, hvilken betydelse besittningen hade i den germanska rätten, huru egaren genom att afstå från besittningen s. a. s. uppgaf sin individuela rätt till saken [1], så ligger det e contrario nära till hands att biträda den af framstående tyska rättshistorici [2] omfattade mening, enligt hvilken aflåtaren icke skulle hafva uppgifvit sin rätt förr än med sakens traderande.

I Danmark hafva likaledes de flesta juridiska skriftställare på detta område omfattat den åsigten, att i äldre tid öfverlåtelse af eganderätt

---

[1] Jemf. Winroth, Försök att besvara frågan: huruvida någon olikhet råder mellan romersk och svensk rätt i fråga om traditionens nödvändighet för eganderättens öfvergång vid köp af löst gods (i Nytt Jur. Arkiv Afd. II 1881 n:r 1) s. 8.

[2] Eichhorn, Deutsche Staats- und Rechts-Geschichte II (1821) § 358; Walter, Deutsche Rechtsgeschichte 2 Aufl. II § 544.

till löst gods kräfde tradition [1] med stöd företrädesvis deraf, att ordet *sälja* ursprungligen betyder både *vendere* och *tradere*, samt att till och med fastighetsöfverlåtelse tarfvade en åtminstone symbolisk tradition. Något lagbud från partikularrätternas tid sprider ej ljus i frågan, som deremot enligt *norsk* äldre rätt synes oss vara afgjord till fördel för traditionens *icke-behöflighet* i förevarande fall. Se ofvan s. 87—88.

Samma rättsuppfattning skulle enligt Winroth (loc. cit. s. 11) varit rådande i den äldsta svenska rätten [2], hvilket borde framgå ur följande ställen i Östgötalagens Vinsorþa B.

1) 3 § 1: „Nu ær þæt hema mæþ bondanum ok annar man sighær sik þæt köpt haua. þa aghe han uitzsorþ at dylia at han sik aldrigh af hænde".

Härmed är emellertid endast sagdt, att, om bonden ej gitte gå den honom föreskrifna ed, så skulle köparen hafva rätt att utbekomma godset, men denna hans rätt behöfver icke hafva varit *vindikantens*, den kan lika gerna hafva varit *fordringsegarens*.

2) 7 § 5: „Nu kænnas tue uiþ et köp: kallas baþe köpt haua mæþ uin ok uitne. þa skulu þer hemuls manne sinum til sighia. han skal uald haua: hemula huarium þerra han uill hældær. mæþ eþe tuæggia manna: þerra sum þæt uissu ok tolf æftir. at þik salde iak ok þæmma aldrigh: þa skal þæn haua sum hemuld fylghir."

Men här torde endast vara fråga om två personer, som *påstå* sig hafva köpt, medan i sjelfva verket endast *en* af dem uppträdt som köpare. Säljaren skall då svära, att den andre aldrig inlåtit sig i handel med honom. Om han sålt tvem ett, vore ju denna ed omöjlig.

3) 7 pr. hvarest afhandlas det fall, att gods klandras, och innehafvaren åberopar den ursprunglige egaren som hemulsman. Om denne igenkände godset, skulle han svära: „iak afhænde aldrigh mik i laghum manna [3] för æn uiþ þænna man".

---

[1] Bang i Juridisk Tidskrift B. 17 s. 103 ff.; Stemann, loc. cit. s. 468; Kolderup-Rosenvinge, loc. cit. s. 164; Gram, Formueret I (1855) s. 96; Larsen, Saml. Skr. I. 1. s. 412; Matzen, Forelæsninger over den Danske Tingsret 1 Heft. 1883 s. 271. Schlegel loc. cit. s. 430. *Deremot* Kofod Ancher ibid. s. 429; Möller i Astrea B. 1 s. 199—230.

[2] Jemf. ock Nordling, Om lösöreköp s. 60: „för köparens rätt var traditionen af ingen vigt".

[3] = lagligen.

Ifrågavarande formulär torde likväl endast hafva varit ämnadt att uttrycka, hurusom godset direkt och utan några mellanhänder öfvergått från den ursprunglige egaren till den, hvars fång blifvit föremål för klander.

Vi äro så mycket mindre benägne att i de anförda ställena se bevis för traditionens obehöflighet enligt Östg.L., som samma lag, på sätt ofvan blifvit anfördt, ej ens i fråga om *fast* gods låter eganderätten öfvergå från säljaren till köparen, förr än den senare kommit i besittning af egendomen. Ur ingen af de öfriga landskapslagarne, ej heller ur landslagarne har Winroth sökt något stöd för sin mening, hvilken fast mer motsäges af åtskilliga stadganden i de förstnämnda.

Westg.L. III. 99: „af allum þem pænningum [1] bonden .a. þa han dör oc eig æru wingaþer eller fangner [2] fyr han dör þær scal houoþtiunþæ [3] göræ af", hvilket ställe i Westg.L. IV. 21 § 107 fått följande lydelse: „item de omnibus que quis possidet die mortis debet decimari, nisi soluta *et tradita* fuerint alii ante mortem pro debitis vel alio modo vel asignnata alii per modum qui dicitur *winghan* licet sint in fundo".

Alltså behandlades sålda eller annorledes föryttrade lösören, hvilka vid aflåtarens död voro qvar i hans besittning, i ofvanbemäldt afseende lika med hans öfriga lösa qvarlåtenskap, derest icke traditionsformen blifvit ersatt med en annan, den neml. att en person i egenskap af *vin* varit vid föryttringen närvarande. Traditionen var följaktligen i detta fall *relativt* nödvändig. Att för öfrigt i fråga om köp och skifte af lösören traditionen ingalunda var ett betydelselöst moment, framgår af följande ställe i Upl.L.: „far man hæst aff hirþmanni. ællr aff wæghfarandæ manni. mæþ kiöp ællr skipti. ok mæþ kiöpwitnum. þær ær ængin frestmark fore. *æn þær komæ æptru fötær. sum fyrræ waru fræmbru*" [4]. Ännu i det Rosengrenska lagförslaget på Carl IX:s tid (Köpm.B. 14) är detta stadgande bibehållet, och dess tillämplighet utsträckt till köp af „hwariehanda fää thet hälst ähr". Om alltså vid köp eller skifte i dessa fall adqvi-

[1] = lös egendom.

[2] fanga = fånga, gripa (comprehendere, capere).

[3] = hufvudtionde, tionde af lösegendom, som i Westergötland gafs åt biskopen.

[4] Om bakfötterna stå, der förut framfötterna stodo (Kiöpm.B. 5 § 4). På motsvarande ställe i Söderm.L. (Kiöpm.B. 5 § 1) heter det om lösören i allmänhet: „cöper man wiþ annæn æller skipter a torghe *wænder hwar þeræ bak gen andrum* þær ma hwarghin þeræ cöp þæt eller skipti rywa". Jemf. Westm.L. II Köpm.B. 7 pr.

renten gjort en än så ringa början att bortföra kontraktets föremål, *då* men ej förr var köpet eller skiftet oryggligt.

Slutligen bör ej lemnas ur räkningen, att *gåfva* af lösören först genom tradition kunde upplåta eganderätt åt adqvirenten.

Westg.L. III 67: „Forer maþer uingru (uingæf) eller engin [1] forneghæ fæ þæt ær annat þaþghær þæt ar .i. hanþer fingit oc hennær arwæ aftir henni." eller m. a. o. „medför man vängåfva eller andra fästningaskänker, det är förvärfvadt, då det är i handom fånget, och tillfaller hennes (sc. fästeqvinnans) arfvingar efter henne".

Men om således nu anförda skäl gifva vid handen, att enligt våra äldsta lagar eganderätt till löst gods ej ansågs hafva öfvergått från föryttraren till förvärfvaren, så länge den förre ej uppgifvit besittningen, så hindrar icke detta, att den ursprungliga uppfattningen efter hand kan hafva lemnat rum för ett motsatt åskådningssätt. Ett sådant torde redan hafva gifvit sig tillkänna i allmänna stadslagen Köpm.B. 14 § 1: „Then som twem sæl eth, böte thre marker til threskiptis som för ær sakt, ok then som förra köpte gange til köpit". Visserligen är den möjligheten icke utesluten, att ifrågavarande stadgande endast rör förhållandet mellan tvenne köpare, af hvilka ingendera genom tradition kommit i besittning af den omkontraherade saken, men man torde ej ega rätt att utan särskilda skäl göra en dylik inskränkning, till hvilken lagen sjelf ej gifver någon anledning.

Af förmånsrättsordningen i 1643 års förslag till Rådstufvu Process [2] 13: 3 „Thet godz som gäldenären hafver sålt och wärde föör upburit, men icke lefwererat, uthan ännu fins i hans wärio eller gömo; thet äger han föör androm taka som kiöpt hafwer" — skulle någon möjligen vilja draga den slutsatsen, att eganderätten vid denna tid *icke* ansågs hafva öfvergått genom det formlösa aftalet, eftersom *förmånsrätt* eljest varit öfverflödig, men då man besinnar, *dels* att i samma förmånsrättsordning § 2 äfven nämnes *inlagsfä* såsom börande till den dertill berättigade återgå, dels ock att köparen egde *uttaga* godset och således icke behöfde åtnöja sig med att uppbära ett belopp, som svarade mot den erlagda köpeskillingen, så utgör ifrågavarande lagförslag, hvilket i sig upptagit, hvad dom-

[1] „V. *engin* aut superflua aut corrupta videtur. Forte *nokot* vel *annat* legendum". (Schlyter, Westg.L. s. 266 not 5).

[2] Olivecrona, Concurslagstiftningens Historia s. 12.

stolspraxis under de fyra första decennierna af det 17:de seklet redan sanktionerat [1], ett godt bevis derpå, att köp af lösören ansågs öfverföra eganderätt *utan* tradition. Mot slutet af 17:de århundradet äro meningarna något delade rörande denna sak [2], men det är ej utan betydelse, att Rålamb, hvars arbete vill vara ett uttryck för den på hans tid gällande praxis, framställer läran, att eganderätt till löst gods, som säljes, öfvergår utan tradition, och att till och med Loccenius, som tydligen rönt inflytande af romerska rättsgrundsatser, kallar säljaren en *rei alienæ possessor*, då tradition ej försiggått (loc. cit. s. 393). Vid tiden närmast före 1736 års lag förklarar Nehrman (l. c. s. 313) i full öfverensstämmelse med 1643 års Rådstufvu Process, att bland separatister i konkurs jemväl räknas de, som före konkursen titulo oneroso tillhandlat sig något af gäldenären. „Ty så snart föreningen sluten är, kan ej egendomen längre anses såsom säljarens, fast lefvereringen ej ännu skett".

Ofvan är nämndt, hurusom samma uppfattning sannolikt gjort sig gällande i 14: 1 Köpm.B. Stadslagen, hvilket ställe i 1736 års lag erhållit följande lydelse: „Säljer man tvem ett, gälde skadan åter, och böte tijo daler; och then behålle godset, som först köpte" (H.B. 1. 5). Vi kunna icke annat än med Winroth (l. c. s. 13) antaga, att ordet *behålla* på detta ställe tillkommit endast för att kraftigt framhäfva, att den sakliga rätten öfvergått med första köpeaftalet, och lika med bemälde författare anse vi, att ifrågavarande lagrum velat *nekande* besvara frågan om traditionens nödvändighet för egoförvärf till löst gods ex contractu. Denna mening är emellertid långt ifrån obestridd [3], ehuru den grundar

[1] Olivecrona l. c. s. 10.

[2] *Mot* traditionen Rålamb loc. cit. s. 167; *för* densamma Kloot loc. cit. s. 80, 161; Loccenius, Synopsis Juris priv. (1673) s. 392.

[3] *Mot* traditionen: König, Lärdomsöfning II (1745) s. 187; Ol. Rabenius, Primæ jurisprudentiæ communis Svecanæ lineæ 1760 s. 63 § 325; Tengvall, Tvistemåls Lagfarenheten (1794) s. 55 in f.; Lagkomitén, Försl. t. allm. Civillag (1838) motiv s. 162; de flesta af „Juridiska Föreningens" ledamöter, som yttrat sig i frågan (se Föreningens Tidskrift 13 h. 1856 s. 157—160); Olivecrona, Föreläsningar öfver Förmögenhetsrätten, Stockh. 1870 (öfvertryck af E. W. Björkman) I s. 73. (Oaktadt på detta ställe uttryckligen förklaras, att tradition *icke* är nödvändig för eganderättens öfvergång, heter det dock längre fram s. 129 i fråga om *panträtt* i löst gods, att vår lag fordrar tradition, „emedan den utgår från den grundsatsen, att besittningen är den nödvändiga förutsättningen för *all* sakrätt i lös egendom"!); Nordling, Lösöreköp s. 60 ff. samt Föreläsningar i svensk civilrätt

2291364

sig på historiska skäl, lagens ordalydelse och sakens natur. Särskildt i sistnämnda afseende torde ytterligare böra betonas, hvad som redan i inledningen (s. 4) blifvit påpekadt, att, neml. besittning *icke* enligt sakens natur är ett vilkor för eganderätt, eftersom eljest förlust af den förra skulle innebära mistning af den senare. Och på samma sätt måste *öfverlåtelse* af eganderätt kunna försiggå oberoende af den ofta tillfälliga omständigheten, när adqvirenten kan taga godset i besittning. Sjelfva *rättigheten* är något ideelt och bör således kunna upplåtas genom en *viljoakt* utan afseende på reelt öfverlemnande af objektet för samma rättighet.

Den som påstår, att tradition detta oaktadt af ett eller annat skäl erfordras såsom vilkor för eganderättens öfvergång i förevarande fall, honom åligger att med stöd af positiv rätt bevisa sitt påstående. Sådan bevisföring har Broomé (loc. cit.) sökt åstadkomma med åberopande af hufvudsakligen följande lagrum:

1:o 1: 5 H.B. jemförd med 11: 4 och 12: 4. samma balk angående bötesbestämningen. 1736 års lag stadgade neml. för tvesalu tio dalers bot men för olöflig föryttring af lånt eller anförtrodt gods böter, motsvarande hälften af godsets värde. Om nu en säljare icke enligt lag fortfore att vara egare af tinget, tills tradition tillkommit, så måste han, om han sålde tvem ett, i fråga om den senare försäljningen anses såsom den der olofligen sålt en annans, honom anförtrodda egendom. Straffet borde alltså i båda fallen varit detsamma. Men de anförda lagrummen utvisa motsatsen.

Straffet för förskingring af annans egendom är emellertid enligt 1736 års lag ingalunda under alla förhållanden lika. Sålunda skulle den, som olofligen föryttrade lånt eller anförtrodt gods, böta halfva värdet, men den, som försatte eller förskingrade pant, förr än den värderad och lagstånden var, skulle böta fjerdung af pantens värde.

2:o 1: 3 H.B.: „Klandras det som såldt är eller det man i värde fick, värje hvar det han *utgaf*". Om det sålda således icke vore traderadt, så vore stadgandet ej fullt tillämpligt.

(1882) s. 227; jemf. ock Afzelius, Om cession af fordringar enl. sv. rätt (1877) s. 50; Nordisk Retsencykl. h. 4 s. 115; Naumanns Tidskr. IV s. 412, 753.

För traditionen: Holmbergsson, de jure in re per contractus adquirendo (1806) s. 7 ff.; Schrewélius, Civilrätt II s. 94 ff.; Broomé i Juridiska Föreningens Tidskr. h. 16 (1858) s. 151—162. Jemf. ock Elfsborgs afdelnings responsum i samma tidskr. h. 13 s. 159; Naumanns Tidskr. I s. 40; IV s. 235 m. fl. ställen.

Men ehuru lagstiftaren förutsatt det *vanliga*, att köparen, mot hvilkens fång klander anställes, fått godset i handom, så behöfver deraf ej blifva en följd, att säljaren *i andra fall*, såsom då han fortfarande med köparens samtycke innehade saken, skulle vara befriad från hemulsskyldighet.

3:o 17: 2 H.B. hvarest sägs, att ur gäldenärens bo skall i händelse af konkurs först uttagas, hvad som hörer annan till, utan att vid uppräknandet häraf nämnes sådant gods, som är såldt men ej utlemnadt.

Den ifrågavarande uppräkningen har dock ingalunda anspråk på att vara fullständig, då de förutsättningar, under hvilka främmande egendom kan befinna sig hos gäldenären, endast exempelvis anföras.

4:o K. F. d. 20 Nov. 1845 § 5 in fine, hvarest med afseende på sådana lösöreköp, som *före* samma dag blifvit upprättade, stadgas, att köpare, hvilken tillhandlat sig lösören och tillåtit, att desamma finge i säljarens vård qvarblifva, måste iakttaga, hvad som i § 1 af berörda förordning föreskrifves, så framt afhandlingen skall *fortfara att ega gällande kraft mot andra än köpare och säljare sinsemellan.*

Men dessa ord torde böra tolkas i öfverensstämmelse med förordningens § 1, som med afseende på lösöreköp *efter* den 20 Nov. 1845 stadgar, att köp om lösören, som ej blifvit traderade, skall skriftligen upprättas och i laga ordning publiceras, såvida varorna skola *fredas från utmätning för säljarens skuld.* Att häråt gifva den betydelse, att köparen, såvida han ej iakttagit nyssnämnda föreskrifter skulle under alla förhållanden vara förhindrad att vindicera godset från tredje man, har, såvidt vi veta, ej blifvit ifrågasatt. Deremot har man velat göra fordran på tradition eller motsvarande publicitetsåtgärder gällande äfven i händelse af säljarens *konkurs.* Men analogi är i detta fall oanvändbar, eftersom konkursborgenärernas rätt är skyddad på annat sätt neml. genom reglerna om *återgång af aftal* [1]. Praxis har ock med ganska mycken enhällighet förklarat, att då fråga icke är om jäf vid *utmätningstillfälle* mot afhandling om köp af lös egendom, som fått i säljarens vård qvarblifva, 1845 års förordning *icke* eger tillämplighet [2]. Saken belyses genom jemförelse med Uts.L. §

[1] Jemf. Nord. Retsencykl. häft. 4 s. 117.

[2] Kongl. Maj:ts dom d. 23 Maj 1862, d. 25 Maj 1881, d. 18 Apr. 1882 (i Bachmans Handbok 1883 s. 318). Se ock prejudikat i Schmidt, Jurid. Arkiv XIX. 49; XXII. 13; Naumanns Tidskr. I n:r 10; Holm, Jur. Arkiv Afd. I (1877) n:r 58.

82 pr. „Öfverlåter någon sin fasta egendom till annan, må, innan nye egaren sökt lagfart, öfverlåtelsen ej utgöra hinder för egendomens utmätande för förre egarens gäld". Traditionen eller de i 1845 års Förordning föreskrifna publicitetsåtgärder motsvara i denna del lagfarten. Men ingen torde väl numera och efter den noggranna utredning i ämnet, som lemnats af Humbla i hans ofta anförda arbete, påstå, att icke eganderätten till fast gods öfvergår, utan att lagfart tillkommit. På samma sätt här i fråga om lösören. Köparen blir egare, men han förlorar sin eganderätt till förmån för säljarens borgenärer, som vinna utmätning, derför att han icke genom att taga godset till sig eller publicera köpet lemnat tredje man nödig upplysning derom, att samma gods blifvit från säljarens förmögenhetssfär undantagen.

5:o Kongl. Förordn. d. 6 Okt. 1848 [1], i hvad den angår förmånsrätt till betalning ur varor, som någon på grund af emottaget konnossement liqviderat. Stadgandet härom förmenas hafva varit obehöfligt, om köparen genom blotta köpslutet vore egare till det köpta.

Men, såvidt vi kunna finna, är här *icke* fråga om en köpare, utan om en person, åt hvilken varor blifvit *till försäljning anförtrodda,* alltså en kommissionshandlare, som på blifvande köpeskilling lemnat förskott, sedan han genom konnossement fått visshet om, att varorna blifvit till honom afsända.

Till stöd för traditionstheorien kunde möjligen åberopas § 38 konkurslagen, så lydande:

„Har någon till gäldenär sålt varor, men betalning derför ej njutit, och äro innan den tid, då gäldenären sin konkursansökning till Rätten eller domaren ingaf, eller, i anledning af borgenärs ansökning om konkurs, offentlig stämning utfärdades, varorna ej aflemnade till gäldenären eller till annan för hans räkning; vare säljaren ej skyldig utgifva varorna, der borgenärerna dem ej betala".

[1] Den lyder sålunda: „Har någon till försäljning emottagit varor samt på blifvande köpeskilling lemnat förskott eller i och för uppdraget haft kostnad, njute för samma förskott och kostnad med ränta, derest förskottstagarens egendom till hans borgenärer afträdes, innan förskottet blifvit guldet, betalning utur varorna med den rätt, som i 17 cap. 3 § H.B. är tillagd innehafvare af lös pant. Lag samma vare om förskottet är lemnadt på grund af sådant connoissement, som i sjölagen omtalas, ändå att varorna före konkursen ej kommit förskottsgifvaren till handa. — — —

Då säljaren i det fall, som här förutsättes, ej är skyldig att annorledes än mot full betalning utgifva varorna, så kunde det tyckas, som vore dermed ådagalagdt, att köparen icke utan att hafva godset i handom kan anses som egare, enär i motsatt fall säljaren bort vara hänvisad till att lemna ifrån sig det sålda och för köpeskillingen söka godtgörelse såsom för annan fordran i boet. Efter ordalydelsen skulle ifrågavarande § vara tillämplig, äfven då säljaren uttryckligt förklarat, att han öfverlåtit eganderätt på köparen mot erhållande af en fordran hos denne. Detta kan emellertid icke gerna vara meningen. Säljaren har visserligen ej njutit betalning, men i dess ställe åtnöjt sig med en fordran. Lagstiftaren torde i § 38 konkurslagen endast hafva velat för ett specielt fall inskärpa en allmän princip, den neml. att af tvenne parter i ett *ömsesidigt obligatoriskt* förhållande den ene icke är skyldig att fullgöra sin præstation, förr än den andre uppfyller sin. Men denna regel saknar förutsättning för sin användning i ett fall, der ena parten velat åt den andre upplåta icke en *fordran* utan en *sakrätt*.

Intet af de anförda lagrummen torde således vara egnadt till bevis, att enligt gällande lag tradition är nödvändig för eganderätts till lösören öfvergång till annan man. Men vid sådant förhållande torde skäl ej finnas att frånkänna kontrahenternas i det formlösa aftalet uttryckta vilja den dermed afsedda verkan — om saklig eller obligatorisk beror på ordalydelsen eller in dubio andra omständigheter såsom t. ex. vid köp, om köpeskillingen är betald eller icke — och vi göra i detta afseende icke ens undantag för *gåfvokontrakt* om löst gods, lemnande dervid alldeles å sido, huruvida *löfte* om gåfva bör anses bindande eller icke. Ty fråga är om det *sakliga,* icke om det obligatoriska aftalet. Man kan beträffande det förra icke med fog tvista om, huruvida det eger giltighet eller icke, så länge det är „ouppfyldt". Det sakliga aftalet kan neml. enligt sin natur icke „uppfyllas", då såsom Exner (loc cit. s. 6) anmärker, ingenting finnes att uppfylla, ty „är fördraget öfver hufvud rättsligen verksamt, så har acceptanten icke något att vidare afvakta, han *har* den sakliga rätten redan genom fördragsslutet".

Det resultat, till hvilket vi kommit, lemnar, om det är rigtigt, den svenska rätten ingalunda i någon undantagsställning bland öfriga moderna rättsförfattningar. Att här i detalj upptaga de olika ländernas hithörande

bestämmelser skulle dels falla utom planen för föreliggande arbete, dels ock vara till stor del öfverflödigt, då Hagerup (loc. cit.) i dessa stycken gifvit en i möjligaste måtto fullständig öfversigt, deraf inhemtas, att af den utomskandinaviska rätten den franska (Code Napoléon), hvilken som bekant gäller äfven i Belgien och i vissa delar af Tyskland, italienska, portugisiska, ryska, engelska och amerikanska låta eganderätten till lösören öfvergå utan tradition, medan deremot Preussen, Österrike, Sachsen och i allmänhet de delar af tyska riket, der ej Code Nap. ännu utgör basis för civilrätten, äfvensom Holland, de ryska Östersjöprovinserna och Skottland hålla fast vid det romerska traditionssystemet. I Schweitz antagas de franska och italienska kantonerna hafva anslutit sig till code civil, de öfriga till romerska rätten.

I Danmark såväl som i Norge är traditionsfrågan alltjemt oafgjord. Lagstiftaren iakttager tystnad, och de juridiska skriftställarne äro icke eniga [1]. De, som fasthålla fordringen på tradition, åberopa hufvudsakligen *dels* en analogisk användning af Danske L. 5—3—32, Norske Lov —43 rörande öfverlåtelse af *fast* egendom, *dels* att till *panträtt* i löst gods kräfves tradition eller åtminstone tinglysning. Traditionens motståndare hafva å sin sida ett kraftigt stöd i Hagerups undersökning om rätta betydelsen at nyssnämnda lagrum, hvilkas användning icke lär kunna utsträckas till löst gods, då de tillkommit endast med afseende på den fasta egendomens betydelse för slägten — samt *deri* att, på sätt samma författare framhåller, de principer, som gälla pantsättning, icke äro direkt tillämpliga på egoöfverlåtelse. Regeln om tradition af lösörepant hade neml. till afsigt att skydda pantegarens borgenärer mot faran, att debitor med lätthet kunde upplåta pant i sin egendom, då han ej behöfde undvara bruket af densamma, och att derigenom de af hans borgenärer, som lemnat honom kredit endast i tillit till ett på hans innehaf grundadt antagande om hans förmögenhet, skulle finna boet tömdt af panthafvare, om hvilkas tillvaro de icke kunnat få någon kunskap. Den fara deremot, som kunde hota krediten i händelse af egoöfverlåtelse utan tradition, vore ingalunda af samma art och utsträckning som den nyssnämnda. Sådana tillfällen, då aflåtarens besittning i någon längre tid fortfore, vore rela-

[1] Literaturförteckning och dogmhistoria hos Hagerup loc. cit. s. 752 ff.

tivt sällsynta, enär adqvirenterne regulariter sjelfve vore intresserade i att så fort som möjligt komma i besittning af kontraktets föremål, hvarförutan dylika afhändelser vanligen blott omfattade en mindre del af debitors bo.

Kontroversen mellan de båda olika åsigterna om traditionens behöflighet eller icke-behöflighet utjemnas i ej ringa mån derigenom, att de, som fasthålla traditionsformen, tillika medgifva tillämpligheten af constitutum possessorium, så snart det bevisas, att ett verkligt sådant föreligger. På detta sätt, äfvensom genom att betrakta den, hvilken på grund af *konnossement* är skyldig att hålla varan konnossement-innehafvaren tillhanda, såsom besittningsrepresentant för den senare, har man sökt undvika de olägenheter för varuomsättningen, som nödvändigheten af tradition måste medföra [1], hvartill kommer, att eganderätt till skepp kan upplåtas utan tradition [2], samt att öfverlemnande af förvärfsurkund, anbringande af *märke* m. m. understundom *ersätter* traditionen [3]. Å andra sidan, och då det ej låter förneka sig, att tredje man kan blifva lidande och krediten rubbad, derest non-traditionssystemet tillämpas i dess yttersta konseqvenser, har man velat förebygga detta genom att inskränka adqvirentens vindikationsrätt gent emot senare förvärfvare, som i god tro fått godset i handom. Hos oss visar praxis en afgjord tendens att på vindikationsrätt till lösören i allmänhet utsträcka användandet af 11: 4 och 12: 4 H.B., i öfverensstämmelse hvarmed den, som i god tro köpt och fått till sig öfverlemnad lös egendom, hvilken sedermera befinnes redan förut såld till annan man, icke skulle vara skyldig att utlemna godset, med mindre han finge full lösen. Lagk. och Lagb., hvilka båda i sina resp. förslag till H.B. (1: 2) fastslå den satsen, att eganderätten öfvergår från säljaren till köparen, „ändå att det sålda ej varder genast öfverlemnadt eller betaldt“, hafva beträffande vindikationsrättens in-

[1] I Preussen och Österrike äfvensom i de flesta andra länder, der traditionsläran utöfvas, äro dessa utvägar allmänt anlitade. Allgem. Landr. I. 7 § 71; allgem. bürgerl. Gesetzb. f. d. Kaiserth. Oesterreich § 428; Sachsiska Bürgerl. Gesetzb. § 201; D. H. G. B. art. 649.

[2] D.H.G.B. art. 439; A. L. R. II. 8 § 1396.

[3] Österrikiska Lagboken § 427.

[4] Lagk. H.B. 1: 8; Lagb. s. b. 1: 17.

skränkning gent emot senare köpare in b. f. tagit steget fullt ut och förklarat, att i händelse af tvesalu den skall behålla godset, "som det först i handom fick, ändå att han sist köpte, der han i god tro var" [1]. Är då icke den goda tro, som här skyddas, lika stark, vare sig senare köparen fått godset i handom eller icke? Eller äro måhända Lagk. och Lagb. i motsägelse mot sig sjelfve, då de väl proklamera den formlösa öfverlåtelsens giltighet, men strax derpå tillägga köp från en non-dominus *utan* tradition ingen, *med* tradition den högsta sakrättsliga verkan? Motiverna innehålla ej svår på dessa frågor, hvilka emellertid torde kunna lösas på det sätt, att förste köparen väl erhåller eganderätt genom aftalet utan tradition, så att han t. ex. i händelse af säljarens konkurs får uppträda som separatist, men deremot, då han ej genom att taga godset i handom dragit försorg om nödig upplysning för tredje man, förlorar sin eganderätt till fördel för den, som i god tro tillhandlar sig detsamma och genom att äfven taga det i besittning befriar alla andra från möjligheten att lida den förlust eller olägenhet, som han sjelf kunde hafva rönt, derest tradition ej tillkommit.

Det är allmänt antaget, att konventionel *panträtt i löst gods* enligt svensk lag regulariter endast vinnes på det sätt, att pantegaren lemnar panten ifrån sig antingen till kreditor sjelf eller till tredje man, som i kreditors namn får den fysiska detentionen på sig öfverflyttad [2]. I vår äldre rätt finnes åtminstone *ett* stadgande, som med tydliga ord uttalar lagens mening i detta fall.

Wisby St. L. III. III. 14: „Har någon ett skepp till pant, eller (har han) annan pant, *som han ej kan förvara i hus eller gård*, det skall han hafva med fullt bevis af vittnen, *eljest gäller det icke*".

Häraf är uppenbart, att pant i lös egendom regulariter måste tagas *i förvar* af kreditor. Lägg härtill, att alla de bestämmelser, som våra gamla

---

[1] Lagk. H.B. 1: 8; Lagb. s. b. 1: 17. Principen var icke ny. Redan Abrahamsson (loc. cit. s. 536) uttalar den i följande ord: „Säljer någor ett åt tvenne, så går den först köpte till köpet, och den böte tre marker, som tvenne ett säljer och värd åter. Men har den senare köparen fått det köpta handa emellan, så behåller den det i handom hafver, utan så är, att han vetat, det en annan det köpt har".

[2] Jemf. K. Förkl. d. 24 Maj 1872 vid 17: 3 H.B.

lagar innehålla om lösörepant, förutsätta, att fordringsegaren har panten i handom [1], så torde traditionstheorien, såvidt den rör ifrågavarande period, vara fullt berättigad. Detta öfverensstämmer ock med den äldre rättsuppfattningen i Tyskland [2] och Danmark [3], hvaremot på Island och i Norge samma regel gälde med afseende på lösören, som ofvan (s. 92 not 1) i fråga om fast gods blifvit anförd, så att, om någon pantsatt tvem ett, endast den första pantsättningen gälde, vare sig endera af de båda kreditorerna fått panten i handom eller icke.

Nordling har i sitt arbete om lösöreköp (s. 8 ff.) visat, huru man hos oss under 17:de århundradet och till följd af bekantskapen med romerska rätten började införa bruket att förpanta löst gods utan att öfverlemna det i panthafvarens besittning, hvilken senare åtgärd ersattes af inteckning i Rättens protokoll [4]. I början af 18:de århundradet medförde enligt Nehrman [5] *hypotheca expressa specialis* i löst gods följande rättsverkningar.

1:o förmånsrätt i gäldenärens konkurs, såvida hypotheket var intecknadt.

2:o rätt för panttagaren att vid utmätning ej taga annat gods i betalning utan „lagligen giöra sig betalt af sin Pant", så framt debitor ej ville lösa den ut; samt

3:o „then förmon, at om Pantgifwaren föryttrar then (sc. panten), kan then andra wid *wissa omständigheter* söka sitt vtaf besittaren eller ägaren". Detta torde varit händelsen, ej mindre då panthafvaren låtit inteckna sin rätt, än ock då den, till hvilken panten föryttrades, haft kännedom om pantsättningen [6]. Genom Kongl. Förordn. d. 11 Nov. 1730 § 1 förklarades inteckningar i löst gods skola „ingen förmånsrätt med sig hafva", och 1736 års lag bibehöll samma grundsats. Ja, stiftarne af denna lag ville icke, att öfverhufvud *någon* sakrättslig befogenhet ex contractu skulle tillkomma panthafvaren, med mindre panten till honom öfverlemnades. Denna lagstiftarens mening ger sig, utan att vara direkt

[1] Se särskildt Westg.L. I J.B. 6 § 1; II J.B. 14; Upl.L. Köpm.B. 7; Stadsl. Köpm.B. 10, Ä.B. 17 § 1.

[2] Stobbe, Privatrecht II s. 686 not 6.

[3] Matzen, Panteret s. 243 ff.

[4] Så ock i Danmark och Norge: Se Chr. V:s danske L. 5—7—7; Norske L. ibid.

[5] loc. cit. s. 318, 340, 342.

[6] Jemf. ibid. s. 343 § 9.

uttalad, likväl otvetydigt tillkänna i det sätt, på hvilket 10 kap. H.B. §§ 1—7 blifvit affattade [1], och som äfven föranledt Nehrman att i sina, år 1746 utgifna „anmärkningar till Jurisprudentiam civilem“ (s. 112—113) göra den ändring i sin äldre, här ofvan anmärkta framställning om pant i löst gods, att med stöd af 10 kap. 1 §, 17 kap. 3 § H.B. pantförskrifning i lösören förklaras *aldeles fruchtlös*, när kreditor ej får panten i handom. Vissa ställen i nya Uts.L. väcka någon tvekan, huruvida ifrågavarande ståndpunkt alltjemt bibehållits. Sålunda talas i §§ 71 och 118 om borgenärer, som, då lös egendom för annans fordran utmätes, hafva *panträtt* i egendom *utan att hafva den under panträtt i handom*. Men ur motiverna till nämnda lag [2] inhemtas, att här endast afses *lagbestämd*, icke konventionel panträtt i lös egendom; och 65 § Uts. L., som stadgar, att lös pant ej må undantagas från utmätning för den gäld, hvarför pantsättningen skett, kan, såvida den ej afser det fall, att en pantinnehafvare på exekutiv väg söker godtgörelse för sin fordran och dervid låter jemväl panten utmätningsvis behandlas, endast gälla *sådan* konventionel pant, som omtalas i sjölagen § 126 [3]. Bortsedt härifrån vilja vi icke biträda en åsigt, som tilläfventyrs eger sina förespråkare, att neml. konventionel pant i löst gods skulle kunna förvärfvas *utan* besittningsöfverlåtelse med den verkan, att, om debitor säljer eller åter pantsätter saken till tredje man, *som har kännedom om förstnämnda transaktion*, kreditor allt jemt skall kunna göra sin rätt till panten gällande. Lagkomitén [4] förklarar uttryckligen, att panträtt i lös egendom vinnes *endast* derigenom, att panten verkligen öfverlemnas i borgenärens hand eller ock med hans och gäldenärens samtycke sättes under tredje mans förvar, och Lagberedningen [5] föreslår som en *nyhet* (i lagen ännu ej införd), att underpant i lös egen-

[1] § 1 lyder: „Sätter man i pant gull, silfwer, eller hwad thet helst är i lösören; giöre thet med twänne witnen, eller tage ther å handskrift af honom, *som panten i händer får*.“ Jemf. 17: 3 H.B.: „Hafwer några lös pant *i händer;* niute han therutur betalning fram för alla andra. — — —“.

[2] Nya Lagberedningens förslag till Utsökningslag (1876) s. 95.

[3] Pantsättning af fartyg och last m. m. till säkerhet för bodmerilån. Det i Nordisk Retsencykl. Heft. 4 s. 220 förekommande påståendet, att kontraktsmessig underpant i lösören är ett för svensk rätt främmande institut, bör med afseende härå modifieras.

[4] Motiv s. 188—189.

[5] H.B. 6: 13, Motiv s. 28.

dom skall kunna upplåtas, dock endast medelst *inteckning*. De lege ferenda synes oss både vara med sakens natur mest öfverensstämmande och med tredje mans säkerhet förenligt, att det sakliga aftalet utan tradition vore tillräckligt att bereda panträtt med nyss anmärkta inskränkta verkan, så att kreditor egde göra sin rätt till panten gällande ej blott mot pantegaren utan ock mot tredje man, som haft vetskap om pantsättningen — men såsom gällande lag kan en dylik regel svårligen uppställas, utan torde böra tillämpas samma princip, hvilken med vissa undantag [1] gäller i Norge, der den i K. Förordningen d. 12 Okt. 1857 § 1 erhållit följande uttryck: „rörligt gods kan allenast pantsättas genom att öfverlemnas i panthafvarens besittning", en grundsats, hvilken jemväl i Tyskland på flera håll omfattas [2], då deremot Danmarks positiva rätt ännu alltjemt erkänner konventionelt hypothek i lös egendom [3].

§ 15. Urkund.

I den germanska rätten, äldre såväl som nyare, utgör urkunden *regulariter* intet vilkor för giltigheten af förmögenhetsrättsliga aftal. De stadganden om skriftlig form, som redan på de frankiska folklagarnes tid förekomma [4], äro af undantagsnatur, sannolikt framkallade af dokumentets stora betydelse för bevisningen, ty „wan geziuge die sterbent: sô belîbent die brieve immer stæte — —, unde hilfet ein tôter geziuge als wol dir als ein lebendiger" [5]. På sätt ofvan (Del II s. 51 not 3) är anfördt, innehåller Lex Baiuv. XV. 12, att vissa rättshandlingar böra stad-

[1] Se Nord. Retsencykl. l. c. s. 220—221.

[2] A.L.R. I. 20 § 105; Sachsiska civillagen art. 467; Österrikiska § 451.

[3] Retsencykl. l. c. sid. 221.

[4] Lex Baiuv. I. 1: „quicquid (quis) donaverit (sc. *ad. Ecclesiam*) — — hoc per epistolam confirmet propria manu sua ipse, et testes adhibeat sex vel amplius si voluerit, et imponant manus suas in epistola, et nomina eorum notent ibi, quos ipse rogaverit. Et tunc ipsam epistolam ponat super altare — — —". Liknande i Lex Alam. I. 1. I sistnämnda lag XIX heter det: „Res Ecclesiæ de laicis absque charta nullus præsumat possidere. Et si chartam non ostenderit, quod comparasset à pastore Ecclesiæ, possessio semper ad Ecclesiam pertineat". Lex Burgund. addit. 1 tit. 12: „Si quis mancipium, aut agrum, aut vineam, aut aream, vel domum factam in quocunque loco comparaverit, iubemus, ut si non fuerit firmata, aut subscripta, pretium perdat".

[5] Schwabensp. Landr. 34: 10 (Wackernagels edition).

fästas „aut per chartas aut per testes", hvilket en författare [1] gifvit tydningen „med urkund eller *blott* vittnen", m. a. o. urkunden ensam skulle icke förmått ersätta vittnena, hvilka kunde förekomma antingen ensamt för sig eller i förening med skriftliga handlingar, der deras namn upptoges. Denna tolkning öfverensstämmer föga med ordställningen och torde, då den för öfrigt är obestyrkt, böra mottagas med försigtighet. I alla händelser anse vi oss ej böra använda den på motsvarande förhållanden hos oss enligt äldre rätt. Vi erinra, att gåfva af jord åt frillobarn, fullmagt till föryttring af fast gods och bolagskontrakt voro enligt Westgötal. till sin verkan i ett eller annat afseende beroende deraf, att de skett med *witnum æller brewom* (se ofvan Del II s. 48), och vi sakna anledning till förmodan, att här afses något annat än en alternativ användning af den ena formaliteten eller den andra, äfven om Lydekini excerpt n:o 68 [2] gifver vid handen, att skriftlig fullmagt i der antaget fall skulle utfärdas af andra än hufvudmannen eller af andra jemte honom. Nyssnämnda lagrum är i *sin* ordning ett exempel på dokumentets alternativa användning, ity att fullmagten skulle gifvas *antingen* „a lanzþingh, hæræzþingh, fiarþiunxþingh *eller* met vpnum brewum skiallicræ mannæ".

Särskild uppmärksamhet egnar Amira (s. 299 ff.) åt urkunden i dess förhållande till de s. k. *rena* aftalen eller kontrakt, hvilka bestå i gifvandet och emottagandet af ett abstrakt löfte utan antydan om dess grund (causa). Ett dylikt löfte, som skriftligen affattats, vore i vår äldre rätt bindande, för såvidt det anginge penningar eller andra fungibla ting. Till stöd härför åberopas *dels* skuldebref från 13:de [3] och betalningsmandat från 14:de århundradet [4] *dels* ock följande lagrum:

1:o en förordning om ryttaretjensten och dermed förenade privilegier, daterad Telge den 17 Juli 1345 [5], hvarest det heter bland annat: „Nu komber nokor firi Konung, som bref hawer a annæn man vm gyæld, oc ær han ey til swars, som kyæres til, þa scal Konunger sætyæ þem sum akærænden ær þwa mæn i þy Landzskapum, som han bo, som kyæres

[1] Haiss, Traditio und Investitura s. 32.
[2] Se ofvan s. 76.
[3] Dipl. 930, 1023.
[4] Dipl. 3900, 3991, 3999, 4152.
[5] Dipl. 3972 s. 475—481.

til. Ok firi þem twem scal þæn som akyæres akyærandenom ræt gjöræ æn han kænnis breuet a þem dagh som Konunger hanom lægger med sino breue. æller scal han lætæ mötæ sit quitobref, æller ok vitæ sik hanum hawæ guldet æffte þy som Landzlagh tilsighiæ i þere Laghsaghu som han boor".

2:o MELL Kununge B. 29 (Chr.L.L. s. b. 33), hvilket kapitel i hufvudsak öfverensstämmer med nyss anförda stadgande, om man undantar, att orden „æn han kænnis breuet" här icke förekomma.

3:o MESL Konungx B. 11 pr.: „Nw komber nokor for foghaten, borghamestara ok radhmen som weghfarande ær, ok haffuer breff a annan for gield; ær swaranden til, tha skulu the honom genstan ræt skipa, epter thy framledhis skils, æn radzstuffw dagher er, ella förra æn the magho. Kænnis han eig widher gieldet som akæris, wærie sik medh quitto breffue sino, ella fullom witnom, at han guldet haffuer, epter thy thet wrskils i radzstuffw balkanom" [1].

4:o Magnus Erikssons Gårdsrätt [2] A. § 11: „Dyll man gield äru ey vithne till eller oppen breff är thz thre marc [eller minne dylj mz siälffsins edhe, är thz meer än III mark och] minne än XI [dyli siälff siætte är thz XI mark] eller meer dyli mz XII mannom".

Allt detta bevisar visserligen, att sjelfva viljoförklaringen, uttryckt i skuldebrefvet, var bindande, men det bevisar *icke*, att samma viljoförklaring, uttryckt på annat sätt, skulle varit utan verkan. Af det sist anförda lagrummet, hvilket tillåter gäldenären att fria sig med ed, endast ifall vittnen eller öppet bref ej tala emot honom, följer fast mer, att så snart ett betalningslöfte var konstateradt, vare sig genom vittnen eller annorledes, så ålåg det gäldenären att fullgöra sin förbindelse, causa debendi måtte nu vara hvilken som helst, blott den var loflig. Men om detta är rigtigt, så innebar utfärdandet af en urkund icke en *formalitet*, hvars iakttagande utgjorde en nödvändig förutsättning för giltigheten af de rena aftalen. Huruvida förhållandet sedermera ändrat sig, är en annan fråga. Det är ganska sannolikt, att jurisprudensen äfven hos oss rönt något inflytande af den i utlandet flerestädes omfattade dogmen om det

[1] Jemf. ibid. § 1.

[2] utg. af G. E. Klemming i Fornskriftsällskapets samlingar, bland „Småstycken på fornsvenska" 1868—1881 s. 53 ff.

abstrakta löftets ogiltighet. Den inom Tysklands lagstiftning, praxis och vetenskap ännu ej afslutade kontroversen rörande nämnda dogm måste äfven hos oss finna ett gensvar *för* eller *mot* i denna sak. Ville man nu antaga, att ett abstrakt löfte i regeln *icke* är bindande, så skulle man dock nödgas medgifva, att det är fullt utkräfbart, när det antagit form af vexel eller t. o. m. vanligt skuldebref. Hos den, som förklarat sig vilja betala en annan en viss summa penningar, måste alltid förutsättas en rättslig afsigt, en bevekelsegrund, ur hvilken han handlar. Utan en sådan afsigt eller bevekelsegrund är en allvarlig vilja att förpligta sig icke tänkbar. Men om nu ingen annan grund för den ingångna förbindelsen är synlig, så måste det hafva varit promittentens afsigt att utöfva frikostighet [1], och att hos oss ett på sådan grund utfärdadt skuldebref tillerkänts lika giltighet med andra förbindelser utan undantag ens för den händelse, att utställaren blifvit satt i konkurs, derpå sakna vi ingalunda exempel [2]. Man torde numera vara temligen ense derom, att en till sin äkthet obestridd skuldsedel är bindande, äfven om den ej upptager någon causa debendi, bindande intill dess det bevisas, att en *oloflig* causa ligger till grund för densamma. Men om nu endast den *skriftliga* skuldförklaringen förmådde medföra giltighet i detta fall, så vore dokumentets utfärdande en *formalitet* vid de rena aftalen. Då emellertid enligt grundsatserna i 1736 års lag aftal böra uppfyllas oberoende af någon viss form, der sådan icke finnes uttryckligen stadgad, så torde åt de rena aftalen, såvidt de öfver hufvud äro giltiga, böra tillerkännas samma verkan, vare sig skuldförklaringen blifvit skriftligen affattad eller icke.

Om vi alltså icke lagligen kunna tillmäta urkunden någon betydelse i nyss berördt afseende, så är dess vigt på ett annat område desto större, neml. i fråga om öfverlåtelse af fast egendom. Dock gäller detta icke jus scriptum i äldre tider. Såsom undantagsstadganden måste man betrakta de ställen i Westg. L:n, som innehålla, att gåfva af jord åt frillobarn skulle återgå till gifvaren eller hans arfvingar, om barnet dog utan att efterlemna bröstarfvingar, såvida ej gåfvan skett „meþ anðrum forskælum, witnum æller *brewom*“ (se ofvan Del II s. 48). Och här var dessutom urkunden endast relativt nödvändig.

[1] Arnd., Pandekten s. 444.

[2] Rättsfall i Nytt Jur. Arkiv. Afd. 1 årg. VII n:r 86. Jemf. Naumanns Tidskr. VII. 32.

Enligt Östg.L. Eghna sal 1 §§ 1—2 borde konungen, då han sålt allmänning eller medelst skötning upplåtit jord, åt adqvirenten utfärda *bref* (och privilegium) häröfver, men denna åtgärd torde dock mindre ansetts som vilkor för afhandlingens giltighet än som bevis om laga fång.

I Upl.L. J.B. 4 § 4 omtalas en urkund, hvilken Amira (s. 299) gifvit karakter af *salubref*. Paragrafen är af följande lydelse: „hawi ængin syslu man wald at sæliæ hærræ iorþ. utæn han fai þem hærræns *opit breff* til sum the iorþ köpir. at þe iorþ ær hanum hemul“ [1]. Mot Amiras påstående, att här icke är fråga om en fullmagt utan om en skriftlig öfverlåtelseförklaring, som af fullmägtigen öfverlemnas åt köparen, anmärker Trygger [2] med rätta, att, äfven om köparen erhöll jordegarens hemulsbref, säljarens eganderätt dock qvarstod orubbad, enär endast det på tinget eller vid kyrkan i fastars närvaro afslutade köpet var ett köp i juridisk mening. Stadgandet torde alltså böra tolkas i öfverensstämmelse med motsvarande ställe i allmänna stadslagen J.B. 9 pr [3], hvarest urkundens egenskap af specialfullmagt är utan allt tvifvel.

Ingenting hindrar emellertid, att samma handling kan innebära fullmagt och öfverlåtelseförklaring [4]. Åtskilliga urkunder bestyrka, hurusom ända från landskapslagarnes tid öfverlåtelse af fastighet plägade ske på det sätt, att föryttraren utfärdade en skriftlig öfverlåtelsehandling, hvarvid han tillika i särskild skrift befullmägtigade någon att å sina vägnar åt förvärfvaren gifva fasta [5]. Häri ligger den första antydan om en rättsuppfattning, som gjorde det *enskilda* aftalet till hufvudsak och i *fästen* endast såg bekräftelse af en redan vunnen eganderätt, en uppfattning, som tydligt framträder i Rosengrenska lagförslaget, 14 cap. J.B., hvars innehåll återfinnes här ofvan (s. 78). Också blef efter hand utfärdandet af köpe- skiftes- eller gåfvobref in praxi tillräcklig form för öfverlåtelsen, medan de lagstadgade formaliteterna helt och hållet åsidosattes [6]. Den

[1] = föryttras åt honom.

[2] Om Fullmagt s. 66.

[3] „Enghin haffui wald sælia ella pantsætia annars manz tompt ella gardh mædhan han siælfuir eig nærwarande ær, vtan han hafui fulla makt ok open breff aff honom the tompt ella gardh hemola them som köpir“.

[4] Dipl. 1409.

[5] Dipl. 1237, 1238, 1256, 1258.

[6] Dipl. 605, 616, 628, 1193, 1199, 1381 o. s. v.

betydelse, som urkunden på detta sätt ernådde, försvann emellertid, i mån som man slutligen kom derhän att betrakta hvarje upplåtelse af egande-rätt till fast gods såsom verksam utan afseende på formen [1]. Men härvid kunde det icke förblifva. Redan före 1736 förutsatte lagstiftaren ingen annan form än den skriftliga i förevarande fall. Sålunda innehåller Kongl. Maj:ts förordning angående bördelösen den 27 Juni 1720 [2] bland annat, att ingen tillåtes börda efter värdering eller mätismanna ordom utan efter det, som bevisligen vore utgifvet och *uti sjelfva köpebrefvet* funnes uttryckt, och vidare, att om bördemannen det åstundade, både köparen och säljaren vore skyldige att aflägga liflig ed, att på god tro således vore tingadt och betaldt, *som köpebrefvet innehölle*. Och i 1736 års lag har, som bekant, J.B. 1 kap. 2 § pr. erhållit följande lydelse: „Kiöp, skifte och gåfva skola *skrifteliga* ske *med twägga manna witne*“. Detta stadgande, hvilket oförändradt återkommer i Kongl. Förordn. d. 1 Maj 1810, innebär enligt vår tanke en formföreskrift, hvars iakttagande utgör ett oeftergifligt vilkor för kontraktets giltighet. Visserligen innehåller 2: 1 J.B. ingen påföljd för underlåtenhet, men lagens mening är icke desto mindre uppenbar. I Naumanns Tidskrift II. 1 s. 1 ff. finnes en uppsats „Om de i svensk lag stadgade formaliteter vid fastighetsköp“, hvarest påpekas,

att, sedan uti 1 § af 1 kap. J.B. i afseende på fastigheter å landet och i staden, uttalats bland annat, att *köp* är laga fång, om *lagliga* köpt är, samt den generella clausula annullatoria blifvit bifogad: „lagligt stånde, olagligt återgånge“, nästföljande § i fråga om formen för köps afslutande stadgar, att köp skall skriftligen ske med tvegge manna vittnen, och de vilkor deri (sc. i den skriftliga afhandlingen) sättas, hvarå samma köp sig grundar;

---

[1] Jemf. Abrahamsson s. 349: „När säljaren och köparen blifvit ense om värde, så är köpet slutet, hvilket bevisas med vittnen eller med köpebref, der tvist derom uppkommer“. Densamme s. 375 (J.B. 13 a): „Enär jordaköp sker, så författas det ettdera skriftligen eller muntligen, och det då säljaren ej skrifva kan, uti vittnens närvaro. Och som säljaren således antingen genom köpebref eller vittnen kan bindas till hemul, är ej af nöden till upplysning i saken, att fastarne öfvertyga säljaren, med mindre att köpet skett å ting, då rättelse derom ur protokollet sökes“. Jemf. ock Nehrman, Jurispr. civ. s. 276 § 21.

[2] cit. af Abrahamsson s. 354 vid 3 kap. J.B.

att vidare den s. k. lagföljden, utan hvars iakttagande köparen ej vinner säkerhet för sitt fång, förutsätter en skriftlig urkund, som i Rättens protokoll intages; samt

att den kommission, som författat 1736 års lag, visat sig angelägen derom, att i afseende på fastighetsköp skriftlig form iakttogs, hvilket framginge bland annat af den omständigheten, att, oaktadt en bland de anmärkningar, som framstäldes af särskilda domstolar och andra myndigheter, till hvilkas granskning förslaget till JordaBalk år 1695 var utställdt, gick derpå ut, att fastighetsköp borde kunna få slutas muntligen i vittnens närvaro, de der i händelse af tvist vore i tillfälle att bestyrka öfverenskommelsen och vilkoren dervid, af uppgifvet skäl, att allmogen gemenligen icke vore skrifkunnig, så fästades vid en dylik hemställan lika litet afseende, som vid det jemväl framkastade förslaget, att dylika köp skulle kunna inför domare och nämnd muntligen afslutas.

Ingenting antyder, att den noggrannhet, med hvilken lagen fordrat urkund i detta fall, icke skulle omfatta äfven vittnena. Urkund och vittnen äro alltså vilkor för aftalets giltighet.

Regeln, att köp, skifte och gåfva af fast gods skall ske skriftligen med tvegge manna vittne, har, oaktadt sin skenbara enkelhet, föranledt åtskilliga svårigheter vid besvarandet af nedan anmärkta frågor.

1:o) Är stadgandet tillämpligt icke blott på det sakliga utan ock på det obligatoriska aftalet?

Då 1 kap. J.B. handlar om „*laga fång* å jord, hus och grund å landet och i staden“ och bland dessa fång uppräknar äfven köp, skifte och gåfva, så förefaller sannolikt, att de i samma kapitel anmärkta formföreskrifter närmast gälla kontraktets *sakliga* verkan. Men deraf är icke en följd, att det *obligatoriska* köpe-(skiftes- och gåfvo)aftalet skulle vara giltigt utan afseende på dess form. Berörda aftal upplåta väl icke eganderätt, men *anspråk* på eganderätt med eller utan förbehåll; och då formföreskrifterna i 1: 2 J.B. utan tvifvel tillkommit lika mycket för parternas egen som för tredje mans skull, samt hvarken uttrycklig lag eller formaliteternas egen beskaffenhet inskränka deras användning ensamt till det sakliga aftalet, så torde på ofta åberopade skäl kunna anses med lagstiftarens vilja öfverensstämmande, att urkund och vittnen måste vid *hvarje* köp, skifte och gåfva af fast gods förekomma, således äfven då ene kon-

trahenten erhåller löfte att framdeles blifva egare till en fastighet mot erläggande af en viss summa penningar [1] eller på annan grund.

2:o Är fastighetsköp giltigt, när köpebref blifvit af säljaren med tvegge manna vittne upprättadt, men köparen icke vid tillfället varit tillstädes, utan först efteråt och med säljarens samtycke kommit i besittning af och godkänt handlingen?

Såsom skäl för ett nekande svar skulle kunna anföras, att enligt 1: 2 J.B. kontraktet skall skriftligen ske och urkunden således tillkomma med parternas sammanstämmande vilja. Likväl torde den omständigheten, att köparen varit frånvarande, då handlingen underskrefs, icke i händelse af senare godkännande förringa dess verkan. Formaliteterna gälla neml. icke så mycket *köpet* i dess helhet som fast mer *öfverlåtelseförklaringen.* Är denna lagligen affattad, torde köparens godkännande icke behöfva någon viss form för sin giltighet [2]. Häri ligger äfven svaret på följande fråga:

3:o Är köparens underskrift å fångeshandlingen oundgängligen nödvändig?

Köpet är ett kontrakt, ett uttryck för *tvennes* sammanstämmande vilja. Om nu köpet skall skriftliga ske, så borde strängt taget *begge* parterna ovilkorligen underteckna köpehandlingen. Eljest har endast *den ene* på ifrågavarande sätt gifvit sin vilja tillkänna. Sedvanerätten går dock i en motsatt rigtning [3], och den *fångeshandling,* hvilken enligt 4 § Lagfartslagen skall uppvisas vid Rätten för lagfarts vinnande, var enligt 4: 1 J.B. i 1736 års lag icke ett kontrakt utan ett *köpebref.* Skilnaden mellan dessa båda handlingar består deruti, att den förra är af båda parterna undertecknad och merendels innehåller en detaljerad framställning af köpevilkoren, då deremot den senare, upptagande en i korthet affattad öfverlåtelseförklaring, endast af säljaren underskrifves. Såväl Lagk. som Lagb. (3: 1; 4: 1 J.B.) hafva föreslagit, att den, som vill sluta köp, byte

---

[1] Att praxis underkänt en muntlig afhandling, hvarigenom tvenne parter *dels* träffat aftal derom, att den ene skulle för uppgifvet pris blifva egare till ett hus, som den andre höll på att bygga, dels ock öfverenskommit, att det emellan dem sålunda upprättade aftal skulle å viss dag skriftligen uppsättas — se Naumanns Tidskr. I. 1 art. 22.

[2] Se Kongl. Maj:ts dom d. 6 Juni 1871 (C. E. Backman, Handb. s. 200).

[3] Se Naumanns Tidskr. II. 1 s. 11 s. 13 ff.

eller gåfva om fast egendom, skall derom upprätta *bref* „med dag, årtal och vittnen under". Men medan Lagk. „till förekommande af de oredor och för tredje mans rätt menliga följder, som ofta uppstått deraf, att åtskilliga vilkor för köp eller byte utan att i köpebref intagas varit uti särskilda s. k. köpekontrakter utsatte" [1], funnit nödigt föreskrifva, att alla vilkor, som vid köp eller byte tingade äro, skola i köpe- eller bytesbrefvet införas, vid påföljd att de, der annorledes förfares, anses kraftlösa (1: 3 J.B.), så har Lagb. ej velat göra ändring i det af Lagk. öfverklagade förhållande [2], hvilket ännu i dag tillämpas. Då lagfart sökes, plägar understundom till Rätten inlemnas både köpekontrakt och köpebref, stundom endast ettdera, hvilket i vanliga fall är för ändamålet fullt tillräckligt. Skulle emellertid i köpekontraktet finnas anmärkt, att då vissa præstanda blifvit fullgjorda, köpebref kommer att utfärdas, bör Rätten icke ensamt på grund af förstnämnda handling bevilja lagfart, och på samma sätt bör kontraktet, derest det i köpebrefvet åberopas, jemte detta företes, innan lagfart meddelas, detta senare särskildt på det domstolen må kunna tillse, att icke olagliga vilkor, som förhindra lagfarten, blifvit i kontraktet införda [3].

---

[1] Motiv s. 93.

[2] Härom yttrar Beredningen, Motiv s. 64 – 65: „Det har länge varit en allmän sed här i landet, att vid köp eller byte af fast egendom skrifva tvenne afhandlingar, af hvilka den ena under namn af köpe- eller bytes-*kontrakt* upprättas vid sjelfva aftalet, men den andre under namn af köpe- eller bytes-*bref* utfärdas efteråt för att begagnas vid lagfart med egendomen. Om (sc. det af Lagk. uppgjorda) lagförslaget antoges, skulle detta nu rådande bruk komma att upphöra och blott *en* handling, deri alla vilkor vid köpet eller bytet funnos utsatta, blifva gällande. Då det likväl alltid har stora svårigheter med sig att bryta en landssed, och då den ifrågavarande hittills ej medfört några betydliga olägenheter, har beredningen trott, att den äfven hädanefter kunde få fortfara för dem, som deraf ville begagna sig. Det skulle ofta blifva ganska obeqvämt att belasta det s. k. köpe- eller bytes-brefvet, äfvensom Rättens protokoll, hvari det vid lagfarten införes, med en hel hop vilkor, som vid aftalet kunna vara gjorda endast för att tjena till efterrättelse i afseende på egendomens af- och tillträde eller andra, för kortare tid gällande, förhållanden de afhandlande emellan; och något äfventyr deraf, att icke alla vilkoren intagas i brefvet, bör ej kunna ega rum, då hvarje aftal, som lägger band på den fria utöfningen af egande- eller nyttjanderätt till egendomen, måste för att mot tredje man medföra verkan, offentliggöras genom Rättens lagfarts- eller inteckningsprotokoll efter de bestämmelser, som förekomma i 8 och 9 kapitlen".

[3] Jemf. 1: 2 J.B. sådan den lyder i K. F. d. 1 Maj 1810.

4:o Måste formföreskrifterna i 1: 2 J.B. iakttagas, jemväl då aftal om eganderätt till fast gods *återkallas* och upphäfvas?

Praxis [1] besvarar frågan jakande, likväl med undantag för det fall, att „sjelfva afhandlingen, efter ömsesidigt medgifvande tillintetgöres, så att allt tillfälle att den framdeles begagna derigenom undanrödjes". Orden *efter ömsesidigt medgifvande* böra kursiveras, ty verkan af en köpehandling blir icke tillintetgjord, derigenom att handlingen utan köparens eller säljarens medgifvande blir förstörd, blott erforderlig upplysning om dess innehåll och derom, att den blifvit i laga form upprättad, står att vinna [2].

5:o Äro muntliga öfverenskommelser, hvilka icke influtit i köpehandlingen, giltiga vid sidan om denna?

Då 1: 2 J.B. stadgar, att i köpeafhandlingen skola införas de vilkor, hvarå köpet sig grundar, följer häraf, att muntliga beting eller aftal, som vid fastighetsförsäljning förekomma, men icke i handlingen upptagas, sakna giltighet [3]. Ja, Kongl. Maj:t har t. o. m. genom dom d. 19 Dec. 1864 fastställt vederbörande underrätters utslag, hvarigenom *ersättningsanspråk* i följd af vilseledande uppgifter om egovidd och öfriga fördelar vid ett fastighetsköp ogillats, på den grund att berörda uppgifter icke blifvit uti de mellan parterna upprättade köpeafhandlingar åberopade, och samma uppgifter således enligt nyssnämnda lagrum icke vore för säljaren bindande [4]. Måhända hade köparen här genom att underskrifva köpehandlingen å sin sida godkänt densamma enligt dess lydelse, ty Kongl. Maj:ts dom den 3 Juli 1866 [5] uttalar, som det tyckes med allt skäl, den meningen, att då köparen betalt endast under uttrycklig förutsättning, att egendomen skall hafva en viss, muntligen öfverenskommen areal, säljaren väl icke kan tvingas att utgifva den del af fastigheten, som ej nämnes i köpebrefvet, men deremot måste afstå så mycket af köpeskillingen, som å samma fastighetsdel sig belöper.

[1] Rättsfall i C. E. Backmans Handb. s. 194 pr.

[2] Jemf. Kongl. Maj:ts dom d. 27 Febr. 1862 i Naumanns Tidskr. I. 1 n:r 100. Lagkomiténs försl. till Rätteg.B. 21: 4.

[3] Jemf. Lagkomiténs försl. t. J.B. 3: 3: „Alle vilkor, som vid köp eller byte tingade äro, skola i köpe- eller bytesbrefvet införas; *eller varen de kraftlöse*".

[4] Se Backman s. 197.

[5] Naumanns Tidskr. III. 2 art. 98.

Enligt J.B. 1: 2 är det endast köp, skifte och gåfva, som för sin verksamhet behöfva affattas skriftligen med tvegge manna vittne, men i 9: 7 samma balk heter det: „Sätter man jord, hus eller tomt i *pant* och gifwer genast wärkelig införsel theri — — giöre thet med *witnen*, och ware thet gildt, som them bådom åsämjer. Är then egendom sådan, som bördas kan, och wil then, som rätt till börd äger, lösa långifvaren ut; hafve ther wåld til, och hålle han låntagaren the wilkor, som i *pantebrefvet* tingade äro“. Det ser alltså ut, som hade lagstiftaren förutsatt, att någon annan form än den nyssnämnda ej heller i nu anmärkta fall kunde förekomma. Och af 9: 1 J.B. [1] framgår, att panträtt i fast gods utan införsel bort om icke med vittnen, så åtminstone *skriftligen* upplåtas. Kongl. Förordn. ang. inteckning i fast egendom den 13 Juli 1818 fordrade icke såsom nödvändigt vilkor för inteckningen, att denna, der den frivilligt medgafs, skulle hänföra sig till gäldenärens skriftliga och af vittnen bestyrkta tillåtelse, men i nu gällande inteckningslag har sådant blifvit uttryckligen fastställdt. „Vill någon att hans fasta egendom skall utgöra pant för fordran, teckne medgifvande dertill å skuldebref eller annan handling, hvarpå fordran grundas, samt låte medgifvandet af vittnen styrkas; och varde fordran intecknad i den ordning här nedan stadgas“ [2]. Och att detta icke är ett blott råd eller en uppmaning, som ej behöfver efterföljas, ses i § 4 samma lag, som stadgar, att derest i förevarande fall å handlingen ej finnes bevittnadt medgifvande, som i 1 § sägs, inteckningsansökningen genast skall afslås. Medgifvandet måste alltså vara *tecknadt å fordringshandlingen* och med vittnen styrkt, derest det skall medföra åsyftad verkan. Enligt Nordling [3] utgör iakttagandet af denna form ett vilkor endast för intecknings vinnande, icke för sjelfva rätten till fastigheten, „sådan han är oberoende af inteckning d. v. s. på grund af blotta medgifvandet“ eller, såsom det i fortsättningen heter, „på grund af förskrifning enligt 9: 1 J.B.“. Den panträtt, som på sistnämnda sätt uppkommer, skulle emellertid bestå *endast* deruti, att borgenären vid for-

[1] „Pantsätter man jord sin, hus eller tomt för reda penninger eller wahror, som i thy fall till wist pris i penningar räknas skola, och warder ther dag til betalning förelagd; Löse tå åter efter *förskrifning*“ —.

[2] K. F. d. 16 Juni 1875 § 1.

[3] Lagfarts- och Inteckningslagarne s. 113.

dringens utsökande egde få den pantsatta fastigheten utmätt framför annan egendom, oberoende af den ordning, som i utsökningslagen stadgas. Någon förmånsrätt in concursu creditorum skulle *icke* erhållas, ej heller skulle panträtten gälla emot dem, som genom köp eller på annat sätt vunne egande- eller annan rätt i fastigheten, vare sig att dessa senare befunnit sig „i god tro“ eller icke [1]. Det ligger alltså i praktiskt hänseende föga vigt uppå, huruvida man erkänner eller förnekar tillvaron af en *sådan* panträtt, men för vår del äro vi böjda att i denna sak göra de anmärkningar, som af Nordling (s. 112) sjelf förutses, att neml., om 9: 1 J.B. än icke är formligen upphäfd, ingressen till inteckningslagen dock i allmänhet påbjuder ändring af hvad som finnes stridande mot föreskrifterna i densamma, att det synes strida mot denna lags § 1 att antaga något annat pantsättningssätt möjligt än det, som der föreskrifves, samt att, då lagen säger: „Vill någon att hans fasta egendom skall utgöra pant för fordran“, och derefter förestafvar ett visst förfaringssätt för vinnande af en sådan afsigt, deraf bör följa, att detta är det *enda* sätt att gå tillväga, som leder till målet. Häremot invänder Nordling (s. 113), att, om berörda anmärkning vore rigtig, hon skulle gälla ej blott den enkla pantförskrifningen utan äfven pantsättning med *införsel,* hvilken dock vore af lagstiftaren samtidigt med utfärdande af den nya inteckningslagen erkänd, samt att genom nyssnämnda utläggning af § 1 Int. Lagen 9: 1 J.B. skulle vara icke blott ändrad utan helt och hållet upphäfd, hvilket vore stridande mot det förhållande, att lagstiftaran velat uttryckligen namngifva de lagrum, som vid nya inteckningslagens införande blifvit annullerade. Vi genmäla:

1:o att K. F. angående ändring af gällande stadganden om lagfart å fast pant den 16 Juni 1875 visserligen icke uteslutit möjligheten, att borgenär, äfven *efter* det nämnda författning trädt i kraft, kan komma att sitta i sådan pant inne, men att häraf icke behöfver följa, att någon som helst panträttslig befogenhet skulle genom *blott* pantförskrifning med införsel hafva blifvit erkänd af nämnda förordning, hvilken endast i sammanhang med nya inteckningslagen torde få sin rigtiga tolkning; samt

---

[1] s. 114, 132, 252—253.

2:o att 9: 1 J.B. ingalunda kan anses fullständigt upphäfd genom den af oss antagna förklaring, ty stadgandet i nämnda §, att hvar som pantsätter sitt fasta gods, skall å dag förelagd lösa åter efter förskrifning, har fortfarande sin fulla användning.

Men hvarje tvifvel om hvad som i detta fall är att anse som *gällande lag* måste försvinna för den, som i likhet med Nordling sjelf [1] kommit till insigt om, att hos lagstiftaren „säkerligen den uppfattningen varit rådande, att, äfven då medgifvande till inteckning lemnats, panträtten uppkommer först vid inteckningens beviljande". Ty om lagstiftarens *mening* i detta afseende är klar, så äro hans *ord* i 1 § Int. L. ej mindre tydliga.

Panträtt uppkommer först genom inteckning. Men frivillig inteckning kan icke beviljas, med mindre bevittnadt medgifvande blifvit vederbörande fordringshandling åtecknadt. Genom blotta pantförskrifningen, den måtte nu vara tecknad å skuldsedeln eller icke, uppstår ej panträtt, men i förra fallet, och då pantförskrifningen är af vittnen styrkt, möter i formelt hänseende ej hinder för inteckningens beviljande, då deremot i senare fallet inteckningslagen § 4 träder i tillämplighet. Att denna lagstiftarens uppfattning öfverensstämmer med „rigtig theori", vilja vi ej påstå. Fast hellre borde enligt vår tanke en med tvegge manna vittne utgifven pantförskrifning i och för sig och utan afseende på inteckning eller derpå, att förskrifningen skett *å skuldsedel*, bereda borgenären tillfälle icke blott att vid fordringens utsökande få den pantsatta fastigheten utmätt framför annan egendom, utan ock att göra sin rätt till panten gällande gent emot tredje man, som med vetskap om pantsättningen blifvit egare till eller eljest förvärfvat någon saklig rätt i fastigheten. Men lagen har annorlunda beslutat.

---

[1] s. 132, hvarest i not 1 citeras *ej mindre* Lagberedningens yttrande i motiven till 8 kap. J.B.: „Man måste betrakta lagfart å eganderätt från annan synpunkt än inteckning för fordringsrätt. Genom inteckningen bildas *en förut icke tillvarande sakrätt*. För fullföljd af inteckningsansökan kan utan synnerlig fara sättas preskription: den som underlåter fullföljden, förlorar ingen redan förvärfvad rätt, utan blott sitt försök att vinna en ny, *den han ännu icke eger, nemligen panträtten*", *än ock* lagbyråns motivering till § 46 Int. L.: „Då båda rättigheterna (eganderätt och nyttjanderätt) *deri skiljande sig från panträtten*, redan före offentliggörandet genom lagfart och inteckning uppkommit såsom sakrätter genom det angående dem slutna aftalet etc. —".

Det återstår att afgöra, huruvida ett kontrakt, hvarigenom en person *förbinder sig* att till en annan upplåta panträtt i sin fasta egendom, kan vinna giltighet utan afseende på formen. Schrewelius (II s. 660) fordrar i detta fall intet annat än kontrahenternas ömsesidiga samtycke, ehuru han visserligen finner det ganska rådligt, att kontraktet skriftligen upprättas, och medger att „pantgifvaren till och med icke gerna lär kunna neka panttagaren bevis om den på honom öfverlåtna panträtt (!), när denne sådant äskar“ [1]. För vår del vilja vi hålla troligt, att det obligatoriska förhållandet mellan kontrahenterna i detta fall uppstår, först sedan aftalet blifvit skriftligen och med vittnen affattadt, hvilken åsigt finner sin förklaring i det, som ofvan (s. 115) blifvit sagdt om motsvarande förhållande vid köp, skifte och gåfva af fastighet.

Likasom inteckningslagen § 1 stadgar, att gäldenär, hvars egendom skall utgöra pant för fordran, måste, der pantsättningen sker frivilligt, teckna medgifvande dertill å fordringshandlingen, så heter det ock i samma lag § 28: „Låter innehafvare af intecknad fordran ny egare till fastigheten *å inteckningshandlingen teckna förbindelse*, hvarigenom han öfvertager skulden; vare då förre gäldenären fri från sin förbindelse, der ej annorlunda är aftaladt“. Emellertid säges hvarken här eller annorstädes, att förre gäldenären kan blifva fri från sin förbindelse *endast* under den i nämnda § anmärkta förutsättning. Men vid sådant förhållande torde vara tillåtet att af det ändamål, som med lagen åsyftas, draga en slutsats med afseende på dess mening; och då förbindelsens tecknande å inteckningshandlingen endast erfordras, „på det att en senare innehafvare deraf ej må lemnas i okunnighet om den inträffade förändringen“, så torde vara uppenbart, att, på sätt Nordling [2] framhållit, förre gäldenären är fri från ansvar, vare sig ofvannämnda förbindelse blifvit tecknad å handlin-

[1] Att Schrewelius här sammanblandat det sakliga med det obligatoriska aftalet synes af fortsättningen: „Att likväl meningen härmed alldeles icke är, att någon panträtt genom sjelfva kontraktet uppkommer, är af hvad redan i det föregående blifvit nämndt tillräckligt tydligt. Endast det obligatoriska rättsförhållandet mellan pantgifvaren och panttagaren har af kontraktet sitt upphof, men sjelfva panträtten måste på något sådant sätt förvärfvas, hvarigenom denna rättighet i allmänhet kan erhållas“.

[2] Lagfarts- och Inteckningslagarne s. 169.

gen eller icke, så snart inteckningshafvaren visas hafva egt kännedom derom, att köparen öfvertagit förbindelsen för inteckningsbeloppet.

Deremot äro utom de förut anmärkta följande kontrakt till sin privaträttsliga verkan i ett eller annat afseende beroende deraf, att skriftlig form användes vid deras ingående, neml.

a) Köp, skifte och gåfva af *frälseränta*.

Enligt K. Förordn. d. 10 Apr. 1810 skola dylika aftal, som efter nyssnämnda dag ske, „anses såsom annan afhandling om jord" och derför „upprättas med tvänne manna vitnen". Att de skola *skriftligen* upprättas, nämnes ej uttryckligen, men följer af analogien med fastighetsföryttring.

b) Aftal om nyttjanderätt, servitut, afkomst eller annan förmån att ur fast egendom utgå.

Dessa bereda ingen mot tredje man gällande rätt utan inteckning, och denna kan icke vinnas, med mindre rättigheten blifvit i skrift upplåten [1]. Det är alltså mindre exakt, då Lassen [2] förklarar kontrakt om „Brugsrettigheder", som intecknas, enligt svensk lag *icke* bundna vid någon viss form.

c) Bodmerikontrakt.

Detta aftal skall enligt sjölagens förutsättning i §§ 129 och 132 skriftligen affattas. Hambro [3] motiverar den skriftliga formens nödvändighet i detta fall dermed, att „i förhållande till tredje man och vid uppkommande konkurrens vägen skulle stå öppen för mångahanda svikliga tillställningar, derest en muntlig öfverenskommelse kunde betaga ett bodmeribref dess lagliga verkan". Vi anse denna förklaring ofullständig och söka för vår del grunden till ifrågavarande formalitet deruti, att skriftlig form för bodmerikontraktet underlättar transportabiliteten af bodmerilångifvarens rätt.

Beträffande ett annat, likaledes i sjölagen omtaladt kontrakt, neml. *sjöfraktfördraget* finnes numera icke såsom förr [4] något stadgande, som ålägger kontrahenterna att *skriftligen* komma öfverens om befraktningsvilkoren. „Aftal om frakt må slutas på sätt kontrahenterna tjenligast

---

[1] Int.L. §§ 39, 54—55. Jemf. dock 16: 15 J.B. in fine. Int.L. §§ 48, 49 och 58.

[2] Nord. Retsencykl. h. 4 s. 163.

[3] Den privata sjörätten enligt svensk lagstiftning I (1870) s. 224.

[4] Sjölagen af år 1667 Skipl.B. 1.

finna“ [1]. Endast „om endera det yrkar“, skall aftalet skriftligen affattas, och vi kunna icke i likhet med Hammarskjöld [2] häråt gifva den tydning, att i brist på annat förord den skriftliga formen är obligatorisk.

d) Fullmagtskontrakt.

Ehuru i regeln en formlös rättshandling, är fullmagten *i vissa fall* till sin verkan beroende deraf, att den skriftligen affattas.

1:o 10: 1 J.B. „Ingen hafve våld att sälja, förbyta eller förpanta annars mans jord, hus eller tomt, utan han hafver hans *öppna bref* och fullmagt dertill. Sker annorledes; vare ogildt, ändå att uppbud och stånd derå kommit; böte ock den det gjort hafver fyratio daler och skadan åter“ [3].

Stadgandet har sin förebild redan i Upl.L. J.B. 4 § 4 [4], hvarifrån det med någon ändring [5] öfverfördes i MELL Eghno B. 17 och Chr.L.L. J.B. 15 pr. Dess närmaste källa torde dock hafva varit allmänna stadslagen J.B. 9 pr., för hvars innehåll här ofvan (s. 113 not 3) redogjorts, och som finner sin förklaring i det af Trygger (anf. arb. s. 68) anmärkta förhållande, att köparen etc. genom urkunden erhöll ett medel att vid möjligen uppkommande klander från förre egarens sida bevisa, att fullmägtigen verkligen haft magt att föryttra fastigheten. I Carl IX:s förslag till jordabalk cap. 16 förekommer ett stadgande angående specialfullmagt till fastighetsförsäljning, som i så måtto gör urkunden till nödvändig form för rättsärendet, att fullmägtigen icke på annat sätt än „medh brefvom“ förmådde styrka sin behörighet; och att Rosengrenska lagförslaget J.B. 14 förbjöd hvarje „Befallningsman“ att sälja sin herres och husbondes jord utan *breff och fulmacht*, är redan i annat sammanhang utveckladt [6].

---

[1] Sjöl. § 73.

[2] Om Fraktaftal (1886) s. 15.

[3] Såsom en slags fullmagt till föryttring eller förpantning af fastighet kunde någon möjligen vilja betrakta det medgifvande, som nämnes i 11: 1 G.B., och som alternativt förutsätter *underskrift* i tvenne gode mäns närvaro eller muntlig förklaring inför Rätta. Men medan fullmagt kan af hufvudmannen när som helst återkallas, torde ett medgifvande sådant som det ifrågavarande, en gång behörigen uttaladt, icke med giltighet kunna tagas tillbaka.

[4] Se ofvan s. 113. Jemf. ock Westg.L. III. 67.

[5] Bestående deruti att „brefvet“ ej behöfde vara öppet.

[6] Ofvan s. 78.

2:o 15: 4 R.B. Stadgandet, här ofvan [1] återgifvet, innehåller, att rättegångsfullmägtig måste vara försedd med sakegarens „öppna bref med insegel", såvida han ej undfått förordnandet muntligen inför Rätta. „Kan hufvudman sjelf ej skrifva, bör fullmagten med trovärdiga vittnen styrkt vara" [2].

Äfven detta lagrum har sina föregångare i den äldre rätten. „Rättegångs Processen" af år 1615, femtonde punkten, föreskrifver, att, derest parter ej sjelfva framföra deras sak för rätta, de må förskaffa sig andra, som det på deras vägnar göra kunna; „doch skole the — — medhdehla them theras *skrifftelige* Fullmacht, medh hvilken wår Domhafwande och Assessores kunna låta sigh åthnöya för alt efftertal skul". Och 1643 års andra lagberedning säger i sitt förslag till Tingmålarätt [3] kap. 4 § 7, att, på det icke i fråga om rättegångsfullmagt må öfvas svek, „skal domaren ingen, som sigh således för fullmächtigh vppkastar, tillåta, medh mindre han vppwijser een *skrifftelig* Fullmacht, effter den Form, som föllier, omskifftandes hwadh som omskifftas böör" [4].

e) Vexelaftal.

Vexellagen förutsätter, att *vexelrätt* kan förvärfvas endast på grund af *skriftlig* handling, hvars innehåll öfverensstämmer med § 1 samma lag.

f) Aftal om förlagsinteckning.

Medgifvande, att förlagsinteckning tagas må, skall vara *tecknadt å vederbörande skuldsedel* samt af vittnen styrkt, eller varder inteckningsansökningen genast afslagen [5].

---

[1] s. 79.

[2] I särskildt mål är förklaradt, att en fullmagt, fastän utgifvarens sigill derå saknades, icke kunde derför anses ogiltig (K. Maj:ts Utsl. d. 14 Juli 1762). Vid ett annat tillfälle har Kongl. Maj:t förklarat, att den omständigheten, att fullmagt ej varit med insegel försedd eller af vittnen bestyrkt, icke innefattar laglig anledning för Hofrätt att afslå anhållan om muntligt förhör och förklara vadeinlagas innehåll icke kunna komma under pröfning (K. Maj:ts Dom d. 11 Jan. 1865).

[3] Tryckt hos Wahlberg, Åtgärder för lagförbättring 1633—1665 (i Upsala Univ. Årsskrift 1877 s. 84 ff.).

[4] Formuläret har följande lydelse: „Jagh N: N: giör här medh fullmächtig N: N: min wänn, umbudzman, tjänare, att han i den eller den saak emoth N: N: skall kiära, swara, inför Rättenom å mina wägnar, och doom afhämpta, och ther han så skäligt finner, moth den wädia. Och hwadh af honom i så måtto taalas, swaras, giörs och låtes, thet skall iagh stadigt och fast hålla som iagh ther sielfwer tillstädes wore. Vnder min handh och Insegle. Datum etc."

[5] K. F. d. 13 Apr. 1883 § 3.

g) Det kontrakt, som omtalas i legostadgan d. 23 Nov. 1833 § 20. „Emottager någon barn af fattiga föräldrar till uppfostran, födande och klädande emot vissa års tjenst, upprätte aftal derom *skriftligen* i vittnens närvaro, och inträde den, som barn *sålunda* emottager, i föräldrars rätt". — Försummas nämnda form, torde aftalet böra betraktas som ett vanligt legokontrakt.

h) Lösöreköp.

„Den som tillhandlar sig lösören, och tillåter, att desamma få i säljarens vård qvarblifva, bör, såvida de skola fredas från utmätning för säljarens skuld, upprätta *skriftlig afhandling* om köpet med förteckning å de köpta persedlarne och vittnens underskrift" [1]. Kontraktet skall alltså ske skriftligen och med vittnen, hvarefter, och sedan öfriga i nyssnämnda § anmärkta förhållningsregler blifvit iakttagna, köparen vunnit den säkerhet, som med förfarandet afses, ändå att tradition ej förekommit. Köparens underskrift å handlingen är ej nödvändig [2]. Af urkundens ändamål i detta fall följer, att den rent obligatoriska förklaring, hvarigenom en person förbinder sig att framdeles upplåta eganderätt till sin lösa egendom, icke är af nämnda form beroende.

i) Äktenskapsförord.

Orsaken, hvarför ifrågavarande aftal här blifvit fördt till förmögenhetsrätten, ligger deruti, att nämnda rättshandlings syfte är rent ekonomiskt, nemligen att uppdraga en gräns för de blifvande makarnes förmögenhetsrättsliga befogenhet i förhållande till hvarandra. Vi torde alltså i detta sammanhang böra påpeka att, derest man eller qvinna, der hon ej under giftoman står, eller giftoman å mös vägnar vilja göra förord sig emellan före äktenskapet, då skola de det *skriftligen och med tvenne vittnen* upprätta, innan vigsel sker, vid äfventyr att aftalet, om det i annan form ingås, blir kraftlöst [3]. Urkunden skall i likhet med den skriftliga afhandlingen om lösöreköp vid Rätten uppvisas för att i dess protokoll inflyta, men denna publicitetsåtgärd är, låt vara än så afgörande för kontraktets rättsliga verkan, likväl *icke* en formalitet vid de aftal, till hvilka den hörer. Den är det lika litet som lagfarten och inteckning-

[1] K. F. d. 20 Nov. 1845 § 1.

[2] Naumanns Tidskr. IV. 2 art. 122.

[3] 8: 1 G.B. sådan den lyder i K. F. d. 11 Dec. 1874.

gen på *deras* områden. Hvad sistnämnda rättshandlingar beträffar, så hafva vi redan i inledningen (s. 3) antydt det ogrundade i en motsatt uppfattning. Om t. ex. vår nu gällande rätt i likhet med 7: 1 R.B. af 1736 års lag stadgade, att borgenär, som vill sig till säkerhet låta inteckna gäldenärs fasta gods, skall söka det i Rätten *skriftliga*, så låge i denna sistnämnda åtgärd en formalitet, men icke vid kontraktet, utan vid inteckningsansökningen. Inteckningen sjelf är långt ifrån något uttryck för parternas ömsesidiga viljoförklaring om kontraktets innehåll, ej heller ett moment i någon med berörda viljoförklaring omedelbart sammanhängande yttre omständighet, under hvilken den enligt lag måste kontrahenterna emellan afgifvas. På samma sätt förhåller det sig med lagfarten [1], och med den kungörelse från predikstolen och anmälan hos åtskilliga myndigheter, som K. F. d. 20 Nov. 1845 § 1 föreskrifver, på samma sätt slutligen med den procedur, enligt hvilken äktenskapsförord skall, såvida det vill behålla sin kraft, öppet och inom viss i K. F. d. 11 Dec. 1874 stadgad tid till vederbörande domstol ingifvas och der inprotokolleras, på det en hvar, som det begär, må kunna hos Rätten undfå del af förordnandets innehåll.

Slutligen vilja vi påpeka, att ehuru *försträckningsaftal* och *aftal om ränta* hvar för sig äro giltiga utan afseende på formen, det senare likväl kan blifva till sin verkan beroende deraf, att det ansluter sig till ett af gäldenären utfärdadt *skuldebref*. Endast om försträckningen lemnats mot *förskrifning* (och under förutsättning tillika att öfriga i K. F. d. 13 sept. 1864 stadgade vilkor blifvit uppfylda) kan neml. ränta, öfverstigande sex för hundrade om året, lagligen utkräfvas. Stadgandet härom måste såsom varande af undantags natur tolkas stricte, äfven om det i och för sig kan tyckas likgiltigt, huruvida hufvudförbindelsen blifvit muntligen eller skriftligen utfäst.

De aftal, för hvilka enligt svensk rätt urkunden eger betydelse i förmögenhetsrättsligt hänseende, äro, som vi sett, ganska många och vigtiga. De olägenheter, som iakttagandet af skriftlig form kunna tänkas medföra (se ofvan del I s. 60), äro i dessa fall mindre känbara och öfvervägas af åtskilliga fördelar, då uppenbart är, att urkunden icke blott

[1] En följd häraf är, att lagfartens och inteckningens verkan icke förringas, derigenom att föryttraren eller gäldenären, då lagfarten eller inteckningen sker, vägrar sitt samtycke.

bidrager att trygga förhållandet mellan kontrahenterna samt förebygga tvister och missförstånd utan äfven i flera afseenden länder tredje man till efterrättelse, likasom det utgör ett kriterium för, att viljoförklaringen, som dessutom genom dokumentet räddas från glömska, varit uttryck för den handlandes verkliga, utan öfverilning tillkomna afsigt.

Dessa fördelar har man i utlandet sökt göra sig till godo, än genom att fordra skriftlig form för alla kontrakt, hvilka gälla ett visst ekonomiskt värde, än åter genom att utan afseende härå stadga sådan form för aftal af ett visst innehåll.

Enligt Preussiska Landsrätten äro icke blott alla kontrakt, hvilkas objekt öfverstiger 150 marks värde, utan ock arrendeaftal, bolagskontrakt, borgen, expromissio, cession och förpantning af skriftliga fordringar samt fördrag, hvilka hafva till föremål föryttring, förpantning eller upplåtande af annan saklig rätt i fast gods, bundna vid urkunden, så att honom förutan anspråk, hvilka grunda sig på nämnda kontrakt, icke kunna göras gällande [1]. Detsamma är händelsen i åtskilliga fall, då svårighet yppar sig att på förhand uppskatta värdet af kontraktets föremål såsom t. ex. i fråga om „Grundgerechtigkeiten" samt ständiga personliga onera, periodiska afgifter, då terminernas antal är obestämdt, äfventyrsaftal, då kontraktet innebär risk å ömse sidor, samt förpligtelser, hvilkas uppfyllande förutsätta en mindre allmän kunskap. Ränteaftal vid försträckning, likasom kontrakt, hvilka afvika från de legala bestämmelserna om försträckningsaftal, kräfva alltid skriftlighet [2]. Har emellertid ene kontrahenten i något af nu anmärkta fall redan helt eller delvis med den andres samtycke uppfylt sitt åtagande, så är denne å sin sida skyldig antingen att utgöra betingad motpræstation eller återställa eller ersätta, det han uppburit (I. 5 § 156). Särskildt är stadgadt, att romerska rättens contractus reales nominati äfvensom det romerska receptum icke

[1] A.L.R. I 5 § 131; 21 § 401; 17 § 170; 14 §§ 203, 400; 11 § 394; Förordn. af d. 9 Dec. 1809 § 1 (vid I, 16 § 130); 10 § 17. Underlåtenhet medför stundom såsom i fråga om bolagskontrakt „Strafe der Nichtigkeit", stundom åter såsom i fråga om arrendeaftal ett års giltighet, då fördraget „durch die Uebergabe schon vollzogen worden ist" (I, 21 §§ 402, 269); eljest tillämpas I 5 § 155.

[2] A.L.R. I. 5 §§ 135, 136, 139; 11 § 729; II 5 §§ 177, 188.

behöfva skriftlig form, hvarifrån tillika tjenstehjonsaftal och handelsärenden äro befriade [1].

Hvad Danmark och Norge beträffar, vilja vi till en början erinra om det bekanta stadgandet i Chr. V:s danske och Norske L. 5—1—1: „En hver er pligtig at efterkomme, hvis han med Mund, Haand og Segl lovet og indgaaet haver". Bokstafligen skulle alltså här fordras både muntlig och skriftlig förklaring. Men redan 5—1—6 visar, att beseglad urkund är tillräcklig för aftalets giltighet. Orden „Mund, Haand og Segl" tolkas derför allmänt som Mund *eller* Haand og Segl [2], hvarmed tillika uttryckes, att obligatoriska aftal regulariter äro giltiga utan afseende på formen. Detsamma är förhållandet med de sakliga aftalen. Men i hvartdera fallet finnas undantag, då urkund måste användas.

Bland äldre danska författningar, hvilka jemte andra formaliteter äfven fordra upprättande af en urkund, märkas de af d. 21 Mars 1705 § 18 och d. 15 Juni 1792 § 8, varande dessa af innehåll, *den förra*, att såvida köp med skeppsbruten man om hans strandade skepp eller gods skall vara giltigt, aftalet måste ske i närvaro af tulltjensteman, Rättens betjente samt fem eller sex andre personer och *verificeras* af en trovärdig man, som vid nästa ting publicerar kontraktet och edeligen intygar, att försäljningen varit frivillig; och *den senare*, att, derest jordegare träffa aftal med fästebönder, om hvad desse, sedan de äro „utskiftade", vilja betala i förhöjd afgift, sådant bör ske skriftligen och af bönderna derpå vidgås inför Amtmannen, som påtecknar kontraktet, „hvarefter det blifver till regel och rättesnöre för kontrahenterna".

Öfverlåtelse af eganderätt till fast gods inter vivos kan ega rum endast medelst utfärdande af ett dokument (Skjöde), deri aflåtaren förklarar, att han öfverflyttar eganderätten på en viss annan person, neml. medkontrahenten. Låt vara att *Skjödet* i och för sig icke är tillräckligt att bereda adqvirenten fullt legitimerad eganderätt gent emot tredje man, så kan å andra sidan denna rätt, så vidt den skall hänföra sig till öf-

---

[1] A.L.R. I. 5 §§ 144, 145, 11 § 727, 20 § 94, 21 § 229; II. 5 § 22. D.H. G.B. art. 317.

[2] Se Lassen, Den danske Obligationsret. Almindelig Del (1884) s. 19.

verenskommelse, icke vinnas *utan* urkunden [1]. Undantagsvis behöfs skriftlig öfverlåtelseförklaring för att bereda adqvirenten fullt legitimerad egenderätt till *löst* gods. Den, som fått köpebref på ett fartyg, betraktas enligt dansk rättspraxis officielt som dess egare, äfven om det är såldt till en annan, som ännu ej erhållit "Skjöde"; och den, som vill på annan man öfverföra dispositionsrätt öfver vissa fordrings- och upplags-bevis, måste göra detta medelst skriftlig transport å handlingen, så vida emottagaren skall vara skyddad mot tredje man i god tro [2].

Upplåtelse af pant i fast gods och underpant i lösören, der sådan är tillåten, skall ske skriftligt enligt förutsättning i danske och norske Lov 5—7—7 [3].

Nyttjanderätt till och servitut i fast egendom måste regulariter *tingläsas*, i Norge, såvida nämnda rättigheter skola gälla mot tredje man såsom frivillig förvärfvare och mot lego- eller servitutsgifvarens kreditorer, i Danmark för rättsskydd gent emot förvärfvare i god tro och mot fastighetsegarens borgenärer med undantag likvisst i sistnämnda afseende för brukare, som faktiskt är i besittning af egendomen [4]. Tingläsningen kan emellertid ske endast med stöd af en urkund, i hvilken den ifrågavarande rättigheten åt adqvirenten upplåtes [5].

Försäkringsaftal om skepp eller gods skall ske skriftligen enligt danske och norske Lov 4—6—1 [6].

[1] Danske Lov 5—3—28 t. o. m. 30, 32—33; Norske Lov 5—3—39 ff. Den 8 Juni 1787 utgafs en „Allgemeine Verfügung für die Ämter d. Landschaften d. Herzogth. Schleswig, dass künftig die dortigen Bauerhöfe nicht anders als durch schriftliche Contracte zum Eigenthum überlassen werden können". Jemf. ytterligare de hos Gram, Formueret I (1855) s. 106 anmärkta förordningar. Mot Aagesens inom den danska juridiska literaturen allenastående mening, att enligt dansk rätt icke erfordras någon viss form för öfverlåtelse af eganderätt till fast gods — se Matzen, Forelæsninger over den danske Tingsret I s. 216 ff.

[2] Matzen loc. cit. s. 269—270.

[3] Jemf. hvad Danmark angår Lov af den 28 Juli 1841 § 1, som stadgar, att afhandling om hypothek i löst gods skall underskrifvas af debitor i tvenne gode mäns närvaro och tingläsas.

[4] Lassen, Nord. Retsencykl. h. 4 s. 160, 162, 174 ff.

[5] ibid. s. 173 in fine.

[6] Svenska sjölagen § 204 förutsätter äfven, att *försäkringsbref* eller s. k. police i detta fall utfärdas, dock utan att göra denna åtgärd till vilkor för aftalets giltighet. Deremot. stadgades skriftlig form uttryckligen i såväl sjölagen af d. 12 Juni 1667 Försäkr. B. kap. 2 som ock Kongl. Försäkringsstadgan d. 2 Okt. 1750 art. 4 § 1.

Enligt norsk lag om räntefoten den 12 Okt. 1857 § 1 skall räntan vara fri, endast då gäldenären utfärdat en *skuldförskrifning*, hvari betalningstiden ej är satt fjärmare än sex månader från utställelsedagen. Hufvudaftalet måste alltså vara skriftligt, såvida biaftalet skall i berörda afseende vara bindande utan inskränkning.

Flerestädes och merendels inom specialrätten förekomma stadganden om skriftlig form för aftalet, dervid dock antingen ingen påföljd alls eller ock endast bötesansvar finnes utsatt för underlåtenhet [1], och torde i dessa fall aftalets giltighet i och för sig ej vara af nämnda form beroende.

Stundom har urkunden betydelse endast såsom medel att, då så behöfs, motverka en viss presumtion om aftalets innehåll [2], stundom åter stadgas, att der parterna försummat att skriftligen affatta vilkoren, dessa i händelse af tvist skola bestämmas af vederbörlig myndighet [3].

Hvad slutligen angår danske Lov 5—2—80, norske Lov —81, som fastställa, att köp af „falden Arv" skall skriftligen ske, så vilja vi endast erinra derom, att det senare af dessa lagrum blifvit ersatt af Arveloven d. 31 Juli 1854 § 74 (se ofvan s. 68 not 2), samt att det förra numera i allmänhet endast anses gälla köp af frånvarande arfvinges lott, under hvilken förutsättning det lemnat rum för nyare stadganden om vård af sådan arfvinges rätt [4].

Det som ofvan blifvit sagdt om skriftlig form såsom nödvändig för åstadkommande af *vexelrätt* gäller som bekant äfven den utländska lagstiftningen.

---

[1] Danske och Norske L. 4—1—1: om kontrakt mellan redare och skeppare; 4—2—2: om certepartier; 4—5—9: om bilbref; 4—6—1: om sjöassurans; 4—7—1: om „Admiralskab". Dansk Förordn. d. 14 Okt. 1773 § 11: om undantagskontrakt; d. 21 mars 1800 § 1 n:o 5: om legokontrakt mellan mästare och svenner, § 14 n:o 1: om antagande af minderåriga lärlingar; d. 3 Nov. 1832: om detsamma; d. 19 Juni 1807 § 1: om legokontrakt mellan skeppare och matroser; d. 23 April 1817 § 15: om kontrakt rörande handelsbolag; Norsk Förordn. den 15 Juli 1839 §§ 65—66: om antagande af lärling; d. 24 Mars 1860 § 28: om antagande af manskap till utrikes skeppsfart; d. 22 Maj 1869: om befordring af utvandrare; d. 3 Juni 1874 § 4: om „uansvarligt Selskab" o. s. v.

[2] Norsk Lov om Huusmandsvæsendet d. 24 Sept. 1851 § 1; dansk Lov om samma ämne d. 27 Maj 1848 § 11; dansk Förordn. d. 3 Mars 1749 § 5: om kontrakt mellan skeppare och matroser rörande hyran.

[3] Dansk Förordn. d. 4 Aug. 1824 § 6: om skeppsfolks lön; Norsk Lov om Bergverksdrift d. 14 Juli 1842 § 16.

[4] Nord. Retsencykl. heft. 1 s. 118—119.

Svenska vexellagen af år 1880 stadgar i § 1, att vexel skall innehålla bland annat dens *underskrift,* som utställer vexeln. Detta innebär endast en tillämpning på ett specielt fall af en allmän regel, som flerestädes i den utländska lagstiftningen blifvit direkt uttalad [1], och som äfven hos oss måste anses ega tillämplighet, den neml. att viljoförklaringar, hvilkas innehåll skall skriftligen affattas, blifva giltiga först genom *underskrift* af den eller dem, som utfärdat handlingen. „En person har icke upprättat ett skriftligt dokument, blott för det han skrifvit dess text, och, omvändt, har han upprättat ett skriftligt dokument, när han underskrifver den af en annan nedskrifna text“ [2]. Underskriften har sålunda erhållit en betydelse, som den fordom saknade. Deremot torde *öfverlemnandet* af urkunden till den, som derpå vill grunda en rättighet, icke vara erforderligt. Lagen gifver ej minsta stöd åt antagandet, att t. ex. ett med köparens vetskap och samtycke upprättadt köpebref skulle blifva utan verkan, derför att säljaren vägrar att utlemna det [3]. Hvad angår vår äldre rätt, har Amira (s. 308) uppstält följande påstående: „Wesentlich ist dem Urkundungsact *die Begebung* der Urkunde“; och vidare s. 311: „Durchs körperliche Annehmen des körperlich gemachten Angebots kommt der Vertrag zu Stand“. Detta skulle framgå dels af ordet *dare,* hvilket i urkunderna förekomme på ett sådant sätt (datum . . . sub sigillis dominorum —; datum sub testimoniis sigillorum nostrorum), att det borde syfta på en handling, som företagits *efter* consignationen, neml. ett gifvande af den consignerade urkunden, *dels* derutaf, att, då urkunden endast sällan var skrifven eller underskrifven af utställaren, som ej heller egenhändigt med sitt sigill ersatte namnteckningen, erkännandet att hafva utstält handlingen icke kunde haft afseende på något annat än *utgifvandet.*

Om emellertid urkunden, som innehöll nyssnämnda erkännande, skulle vara färdigskrifven *före* öfverlemnandet, huru kunde då *samma* urkund

[1] A.L.R. I. 5 § 116; Sächs. G.B. § 825; Danske L. 5—1—3; Norske L. ibid.

[2] Lassen, Obligationsret s. 20.

[3] Jemf. Schrewelius II s. 98: „Enligt 1736 års lag var det till förvärfvande af eganderätt till en fastighet tillräckligt, att ett kontrakt, som hade eganderättens öfverlåtande till ändamål, blifvit på föreskrifvet sätt i tvenne gode mäns närvaro skriftligen upprättadt *och öfverlemnadt* åt den, till hvilken öfverlåtelsen skett“.

innebära ett medgifvande, att öfverlemnandet *redan skett* (datum etc.)? Och om t. ex. en säljare, derför att han icke *med egen hand* skrifvit eller underskrifvit ett i hans namn och på hans begäran upprättadt salubref, skulle varit förhindrad att erkänna sig hafva utstält detsamma, så skulle ett sådant erkännande likaledes varit omöjligt, så snart han icke *i egen person* utan genom annan man öfverlemnat urkunden åt sin medkontrahent.

Och dock torde vara uppenbart, att säljaren icke i detta fall kan förneka, att han utstält handlingen. Vi hålla alltså före, att påståendet om urkundens traderande såsom nödvändigt vilkor för dess giltighet måste anses obestyrkt jemväl i fråga om äldre rättsuppfattning.

Tryckfel.

Fel	1	sid.	16	rad	12	nedifrån	står:	flesta	läs:	de flesta
„	„	„	18	„	3	„	„	stipulalionen	„	stipulationen
„	„	„	20	„	12	„	„	ock	„	och
„	„	„	36	„	7	uppifrån	„	saknadc	„	saknade
„	„	„	38	„	13	nedifrån	„	cousensu	„	consensu
„	„	„	44	„	15	uppifrån	„	nysnämnda	„	nyssnämnda
„	„	„	52	„	9	nedifrån	„	såsnart	„	så snart
„	2	„	4	„	17	„	„	kan såsom,	„	kan, såsom
„	„	„	16	„	2	uppifrån	„	fästepennlng	„	fästepenning
„	„	„	26	„	14	„	„	ifråga	„	i fråga
„	„	„	34	„	13	nedifrån	„	*hemndr*	„	*henndr*
„	„	„	49	„	6	uppifrån	„	Visby Stadsl. III 9 § 2	„	Visby Stadsl. II. 9 § 2

FÖRELÄSNINGAR

OCH

ÖFNINGAR

VID

KONGL. UNIVERSITETET I LUND

HÖST-TERMINEN

1886.

Canceller:

Friherre **LOUIS DE GEER,**

J. U. D., f. d. Justitiæ-Statsminister, En af de Aderton i Svenska Akademien,
R. och C. K. M. O. samt Ordens Canceller, Stk. S:t O. O., L. K. V. A.

Pro-Canceller:

WILHELM FLENSBURG,

Th. o. Fh. D., Biskop i Lunds Stift,
C. m. st. k. N. O.

RECTOR:

THEODOR WISÉN,

Ph. D., Professor i Nordiska Sprdk,
En af de Aderton i Svenska Akademien, R. N. O.

PRO-RECTOR:

AXEL MÖLLER,

Ph. D., Professor i Astronomi, R. N. O., L. K. V. A.

Pensionerade Professorer.

CARL JOHAN SCHLYTER, *J. U. o. Ph. Jub. D., f. d. Professor i Laghistoria, C. m. st. k. N. O., C. D. D. O. 1:a Gr., C. Würt. Fredr. O. 1:a Kl., C. Meckl. O. Wend. Kr., C. Sachs. Alb. O. 2:a Kl., L. K. V. A.*

JACOB GEORG AGARDH, *M. D., Ph. Jub. D., f. d. Professor i Botanik, C. N. O. 1:a Kl., L. K. V. A.*

CARL FREDRIK NAUMANN, *M. o. Ph. D., f. d. Professor i Anatomi, C. W. O. 1:a Kl., R. N. O.*

AXEL NYBLÆUS, *J. U. o. Ph. D., f. d. Professor i Praktisk Philosophi, C. N. O. 1:a Kl., L. K. V. A.*

Theologiska Faculteten.

Professorer.

CARL OLBERS, *Th. o. Ph. D., Professor i Kyrkohistoria och Symbolik, Förste Theologiæ Professor och Domprost, L. N. O., n. v. Decanus*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 2 kl. 11 f. m. Tredje och Fjerde Seklets Kyrkohistoria och leder öfningarna på seminariet.

CARL WILHELM SKARSTEDT, *Th. o. Ph. D., Professor i Exegetisk Theologi, Prost och Kyrkoherde i St. Uppåkra och Flackarp, L. N. O.*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 2 kl. 10 f. m. Månd. och Tisd. De Messianska Psalmerna och Ebreerbrefvet, Thorsd. och Fred. N. Testamentets Pastoralbref.

CLAS WARHOLM, *Th. o. Ph. D., Professor i Dogmatik och Moraltheologi, Kyrkoherde i Kärrstorp och Glostorp, L. N. O.*, föreläser fr. 1 Oct. offentligen å lärosalen N:o 2 kl. 12 midd. Dogmatik.

SVEN LIBERT BRING, *Th. o. Ph. D., Professor i Praktisk Theologi, Kyrkoherde i Hellestad, Dalby och Bonderup, L. N. O.*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 2 kl. 9 f. m. Månd. o. Tisd. Homiletik, Thorsd. o. Fred. Casuistik, samt leder homiletiska och catechetiska öfningar.

Extraordinarie Professorer.

MARTIN GABRIEL ROSENIUS, *Th. o. Ph. D., e. o. Professor i Exegetisk Theologi, Kyrkoherde i Stångby och Wallkärra*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 2 kl. 8 f. m. Månd. o. Tisd. De mindre Profeterna, Thorsd. o. Fred. Hagiographa.

PER GUSTAF EKLUND, *Ph. D., Th. C., e. o. Professor i Moraltheologi och Symbolik, Kyrkoherde i Husie och W. Skreflinge*, föreläser å lärosalen N:o 2 kl. 1 e. m. Symbolik samt leder liturgiska öfningar.

Docenter.

OTTO NATHANAËL THEOPHILUS AHNFELT, *Th. C., V. D. M., Docent i Systematisk Theologi*, föreläser å lärosalen N:o 2 kl. 2 e. m. Moraltheologi samt biträder vid de katechetiska öfningarna.

ANDERS MAGNUS MALMSTRÖM, *Ph. D., Th. C., Docent i Medeltidens Kyrkohistoria, Lector vid Lunds h. allm. Läroverk, utn. Kyrkoherde i Gårdstånga och Holmby*, biträder vid de homiletiska öfningarna samt meddelar enskild undervisning.

FRANS AUGUST JOHANSSON, *Th. C., Docent i Exegetisk Theologi*, föreläser enskildt Martensens Dogmatik och biträder vid de homiletiska öfningarna.

OLOF HOLMSTRÖM, *Th. C., Docent i Kyrkohistoria*, föreläser enskildt kyrkohistoria.

Juridiska Faculteten.

Professorer.

GUSTAF BROOMÉ, *J. U. o. Ph. D., Professor i Stats- och Processrätt, R. N. O., R. D. D. O.*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 3 kl. 10 f. m. Statsrätt, och derefter Folkrätt.

Grefve GUSTAF KNUT HAMILTON, *J. U. D., Professor i Administrativrätt och Nationalekonomi, R. N. O., R. N. S:t O. O.*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 3 kl. 9 f. m. Nationalekonomi.

PHILIBERT HUMBLA, *J. U. D., Professor i Civilrätt, R. N. O.*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 3 kl. 11 f. m. om Panträtt.

PER ASSARSSON, *J. U. o. Ph. D., Professor i Straffrätt och Juridisk Encyklopedi*, föreläser å lärosalen N:o 3 kl. 12 midd. Svenska Straffrättens speciella del jemförd med den Norska och Danska.

Extraordinarie Professor.

ALFRED OSSIAN WINROTH, *J. U. C., e. o. Professor i Romersk Rätt och Rättshistoria, n. v. Decanus*, är f. n. tjenstledig.

Docenter.

JOHN ADOLF ASK, *J.U.C., Docent i Svensk Civilrätt, förordnad att föreståå e. o. professuren i Romersk Rätt och Rättshistoria*, föreläser offentligen alla läsdagar kl. 1 e. m. å lärosalen N:o 3 Romersk Obligationsrätt.

JOHAN HJELMÉRUS, *J. U. C., Docent i Administrativ Rätt*, föreläser offentligen Finansrätt Onsd. o. Lörd. kl. 10 f. m. å lärosalen N:o 3.

Medicinska Faculteten.

Professorer.

CARL JACOB ASK, *M. o. Ph. D., Chir. M., Professor i Chirurgi och Obstetrik, Föreståndare för Chirurgiska och Obstetriska Kliniken, C. W. O. 1:a Kl., R. N. O.*, meddelar offentligen på lazarettet Månd., Tisd., Thorsd. och Fred. kl. 11 f. m.—1 e. m. klinisk undervisning i Chirurgi och Obstetrik.

MAXIMILIAN VICTOR ODENIUS, *M. o. Ph. D., Professor i Theoretisk och Rättsmedicin, R. N. O., L. K. V. A.*, föredrager å pathologiska institutionen Månd., Tisd., Thorsd. och Fred. kl. 10 f. m. Allmän Pathologi, med tillhörande mikroskopiska öfningar, samt under terminens senare del Speciel Pathologisk Anatomi.

JOHAN LANG, *M. o. Ph. D., Professor i Medicinsk och Physiologisk Kemi, R. N. O., R. W. O., L. K. V. A.*, föreläser å med.-kemiska lärosalen kl. 2 e. m, Månd. Tisd. och Thorsd. Pharmaceutisk Kemi samt Fred. Pharmakognosi och leder öfningarna å det medicinskt kemiska laboratoriet.

HJALMAR OSSIAN LINDGREN, *M. D., Professor i Anatomi*, föredrager å anatomiska anstalten kl. 9 f. m. Månd. och Tisd. Descriptiv Anatomi, Thorsd. och Fred. Histologi i förening med praktiska öfningar samt leder arbetena på den anatomiska och histologiska institutionen.

MAGNUS GUSTAF BLIX, *M. D., Professor i Physiologi och Embryologi, n. v. Decanus*, föreläser å Physiol. inst. kl. 12 midd. Månd., Tisd., Thorsd. o. Fred. Physiologi.

Professoratet i *Praktisk Medicin* är ej tillsatt.

Extraordinarie Professorer.

SEVED RIBBING, *M. D., e. o. Professor i Pædiatrik, förordnad att förestå professionen i Praktisk Medicin*, håller å lazarettet alla söknedagar kl. 8—10 f. m. Kliniska föreläsningar, samt undervisar Tisd. kl. ½ 7—8 e. m. i Laryngoskopi.

MICHAËL KOLMODIN LÖWEGREN, *M. D., e. o. Professor i Ophthalmiatrik, Lazarettsläkare*, håller kliniska föreläsningar öfver Ögonsjukdomar å lazarettet Onsd. och Lörd. kl. 10—12 f. m. och anställer på särskildt derför afsedda timmar Ophthalmoskopiska öfningar.

HANS BENDZ, *M. D., e. o. Professor i Pathologisk Anatomi, Rättsmedicin och Hygien*, föreläser å anat. lärosalen Tisd. och Fred. kl. 12 midd. Speciel Pathologisk Anatomi och sedan Rätts- och Statsmedicin samt leder å lazarettet Månd. och Thorsd. kl. ½ 12 f. m. förekommande Pathologiska Obductioner med demonstration kl. 1 e. m. samt å hospitalet vid inträffade fall kl. ½ 1 e. m.

Extraordinarie professionen i *Anatomi och Histologi* samt dermed förenade Prosectorstjenst är ej tillsatt. — Prosectorsbefattningen uppehålles af CARL MAGNUS FÜRST, *M. L.*, som leder de dagliga dissectionsöfningarna å anatomisalen.

SVANTE ÖDMAN, *M. L., Öfverläkare vid Lunds Hospital, R. N. O.*, leder den psychiatriska undervisningen vid nämnda Hospital.

Docent.

AXEL OTTO LINDFORS, *M. D., Docent i Gynekologi och Obstetrik, förordordnad att förestå e. o. professuren i Pædiatrik*, håller å lazarettet Onsd. o. Lörd. kl. 12—2 e. m. Pædiatrisk Poliklinik och föreläsningar.

Philosophiska Facultetens Humanistiska Section.

Professorer.

GUSTAF LJUNGGREN, *Ph. D., Professor i Æsthetik, Literatur- och Konsthistoria, En af de Aderton i Svenska Akademien, C. N. O. 1:a Kl., C. D. D. O. 1:a Gr., L. K. V. A.*, föreläser å lärosalen N:o 4 kl. 12 midd. Svensk Literaturhistoria under 1820-talet.

ALBERT THEODOR LYSANDER, *Ph. D., Professor i Romersk Vältalighet och Poesi, R. N. O.*, tolkar offentligen å lärosalen N:o 8 kl. 12 midd. Propertii Elegier.

THEODOR WISÉN, *Ph. D., Professor i Nordiska Språk, En af de Aderton i Svenska Akademien, R. N. O., Univ:s n. v. Rector*, är befriad från föreläsningar och examina.

JOHAN JACOB BORELIUS, *Ph. D., Professor i Theoretisk Philosophi, R. N. O., n. v. Decanus*, föreläser å lärosalen N:o 9 kl. 9 f. m. Månd. o. Tisd. Nyare Philosophiens historia, Thorsd. o. Fred. Metaphysik.

CLAS THEODOR ODHNER, *Ph. D., Professor i Historia, En af de Aderton i Svenska Akademien, R. N. O.*, föreläser å lärosalen N:o 1 kl. 12 m. Månd. Kritiska undersökningar i Svensk Historia samt Tisd., Thorsd. och Fred. Frankrikes historia under korstågsperioden.

CHRISTIAN CAVALLIN, *Ph. D., Professor i Grekiska Språket och Literaturen, R. N. O., L. K. V. A.*, föreläser å lärosalen N:o 10 kl. 1 e. m. Månd. och Tisd. Thucydides, Thorsd. och Fred. Euripides' Medea, samt leder i Philol. Semin. Fred. kl. 5 e. m. tolkningen af Platos Apologia Socratis.

VOLTER EDVARD LIDFORSS, *Ph. D., Professor i Nyeuropeisk Linguistik och Modern Literatur, C. Sp. O. Isab. Cat., R. Sp. K. C. III:s O.*, föreläser å lärosalen N:o 4 kl. 11 f. m. Månd. och Tisd. Das Nibelungenlied, Thorsd. o. Fred. La Independencia, Comedia de Breton de los Herreros.

ESAIAS HENRIK WILHELM TEGNER, *Ph. D., Professor i Österländska Språk, En af de Aderton i Svenska Akademien, R. N. O.*, föreläser å lärosalen N:o 5 kl. 1 e. m. Månd. o. Tisd. Predikareboken.

Professoratet i *Praktisk Philosophi* är ej tillsatt.

Extraordinarie Professorer.

MARTIN WEIBULL, *Ph. D., e. o. Professor i Historia och Statskunskap*, föreläser å lärosalen N:o 1 Månd., Tisd., Onsd. och Thorsd. kl. 5 e. m. Statskunskap och Geografi samt Nordisk Historia.

ARON MARTIN ALEXANDERSON, *Ph. D., e. o. Professor i Classiska Språk*, föreläser å lärosalen N:o 8 kl. 10 f. m. Månd., Tisd., Thorsd. och Fred. Horatii Satirer, andra boken.

Adjuncter.

PER JOHAN HERMAN LEANDER, *Ph. D., Adjunct i Philosophi, förordnad att förestå professionen i Praktisk Philosophi*, föreläser å läros. N:o 9 kl. 10 f. m. Månd. o. Tisd. Praktiska Philosophiens historia, samt Thorsd. o. Fred. Propædeutik.

KNUT FREDRIK SÖDERWALL, *Ph. D., Adjunct i Nordiska Språk, förordnad att förestå professionen i Nordiska Språk*, föreläser å lärosalen N:o 10 kl. 9 f. m. Månd. och Tisd. Hervarar Saga samt Thorsd. och Fred. Gamla Rimkrönikan.

Docenter.

CARL MAGNUS ZANDER, *Ph. D., Docent i Latinska språket, Lector vid Lunds h. allm. Läroverk*, meddelar Fred. kl. 8 f. m. å lärosalen N:o 8 enskild undervisning i Latinsk Stilskrifning.

FREDRIK AMADEUS WULFF, *Ph. D., Docent i Franska Språket och Literaturen*, leder å Phil. Seminariet Thorsd. kl. 5 e. m. kritisk behandling af Fornfranska texter samt föreläser offentligt å lärosalen N:o 8 Onsd. och Lörd. kl. 1 e. m. Le Rime di F. Petrarca.

KARL REINHOLD GEIJER, *Ph. D., Docent i Praktisk Philosophi*, föreläser enskildt Philosophisk Samhälls- och Statslära.

SAMUEL JOHAN CAVALLIN, *Ph. D., Docent i Grekiska Språket*, leder i Philol. Semin. Tisd. kl. 6 e. m. tolkningen af Sallustius, samt meddelar Lörd. kl. 11 f. m. å lärosalen N:o 8 enskild undervisning i Grekisk Stilskrifning.

SVEN WÄGNER, *Ph. D., Docent i Theoretisk Philosophi*, föreläser offentligt å lärosalen N:o 10 Onsd. och Lörd. kl. 1—2 e. m. Medeltidens och Nyare tidens Philosophi.

EMIL PETERSON, *Ph. D., Docent i Tyska Språket och Literaturen*, meddelar enskild undervisning.

AXEL KOCK, *Ph. D., Docent i Nordiska Språk*, meddelar enskild undervisning.

SVEN SÖDERBERG, *Ph. D., Docent i Nordisk Språk- och Fornforskning*, meddelar enskild undervisning.

AXEL FRIEDLANDER, *Ph. D., Docent i Æsthetik*, meddelar enskild undervisning.

CARL JUSTUS FREDRIK AF PETERSENS, *Ph. D., Docent i Nordiska Språk, Andre Amanuens vid Universitets-Bibliotheket*, meddelar enskild undervisning samt leder i Philol. Semin. Månd. kl. 5 e. m. tolkningen af Elucidarius.

PONTUS ERLAND FAHLBECK, *Ph. D., Docent i Allmän Historia*, föreläser enskildt Månd., Tisd., Thors. o. Fred. Allmän Historia å aud. n:o 1 kl. 4 e. m.

SVEN LINDE, *Ph. D., Docent i Grekiska Språket*, meddelar enskild undervisning.

JOHAN CARL WILHELM THYRÉN, *Ph. D., Docent i Historia*, framställer offentligt å läros. N:o 9 Onsd. o. Lörd. kl. 9 f. m. Europeiska diplomatiens historia efter 1802.

Friherre HANS HUGOLD v. SCHWERIN, *Ph. D., Docent i Geografi och Statskunskap, e. o. Amanuens vid Univ.-Bibl., Off. Fr. Instr. Publ.*, tjenstledig.

AUGUST HEIMER, *Ph. D., Docent i Grekisk Philologi*, meddelar enskild undervisning.

Philosophiska Facultetens Mathematiskt Naturvetenskapliga Section.

Professorer.

CHRISTIAN WILHELM BLOMSTRAND, *Ph. D., Professor i Kemi och Mineralogi, C. N. O. 1:a Kl., R. D. D. O., L. K. V. A.*, föreläser å Kem. läros. kl. 9 f. m. Månd. o. Tisd. Organisk Kemi, samt Thorsd. o. Fred. Oorganisk Kemi.

AXEL MÖLLER, *Ph. D., Professor i Astronomi, R. N. O., L. K. V. A., Univ:s n. v. Pro-Rector*, föreläser å lärosalen N:o 7 kl. 8 f. m. Sphærisk Astronomi.

CARL FABIAN EMANUEL BJÖRLING, *Ph. D., Professor i Mathematik, R. N. O., L. K. V. A.*, föreläser å lärosalen N:o 7 kl. 1 e. m. Rymdgeometri.

KARL ALBERT HOLMGREN, *Ph. D., Professor i Physik, R. N. O.*, föreläser å Phys. läros. kl. 8 f. m. först Optik, sedan Värmelära.

FREDRIK WILHELM CHRISTIAN ARESCHOUG, *Ph. D., Professor i Botanik, L. K. V. A.*, föreläser å Botan. läros. kl. 1 e. m. de högre växternas Morphologi, och leder Onsd. och Lörd. kl. 9 f. m.—12 midd. de Phytotomiska öfningarna å botaniska museet.

AUGUST WILHELM QVENNERSTEDT, *Ph. D., Professor i Zoologi*, f. n. tjenstledig, skall senare tillkännagifva sina föreläsningar.

Extraordinarie Professorer.

OTTO MARTIN TORELL, *Ph. D., M. C., e. o. Professor i Zoologi och Geologi, Chef för Sveriges Geologiska undersökning, C. N. O. 1:a Kl., Stor-Off. It. Kr. O., C. D. D. O. 2 Gr., Off. Fr. H. L., Off. Fr. Instr. Publ., L. K. V. A.*, vistas i Stockholm.

ALBERT VICTOR BÄCKLUND, *Ph. D., e. o. Professor i Mechanik och Mathematisk Physik*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 7 kl. 12 midd. De fasta kropparnas Dynamik och sedermera Hydrostatik.

BERNHARD LUNDGREN, *Ph. D., e. o. Professor i Geologi, n. v. Decanus*, föreläser å Zool. lärosalen kl. 8 f. m. Allmän Geologi.

SVEN BERGGREN, *Ph. D., e. o. Professor i Botanik, L. K. V. A.*, föreläser å Botaniska lärosalen Månd. och Thorsd. kl. 11 f. m. öfver Phanerogamernas naturliga familjer samt demonstrerar på tider, som särskildt tillkännagifvas, i botaniska trädgården blommande växter.

Adjuncter.

VICTOR VON ZEIPEL, *Ph. D., Adjunct i Mathematik*, föreläser Onsd. och Lörd. å läros. N:o 7 kl. 9 f. m. Differentialkalkyl.

NILS CHRISTOPHER DUNÉR, *Ph. D., Adjunct i Astronomi och Observator, L. K. V. A.*, begagnar sig under detta läsår af den honom medgifna frihet från föreläsningar.

CARL GUSTAF THOMSON, *Ph. D., Adjunct i Entomologi*, föreläser å Entomologiska museet kl. 1 e. m. Onsd. Coleoptera, kl. 2 e. m. Lörd. Hymenoptera.

Docenter.

JOHAN PETER KLASON, *Ph. D., Docent i Organisk Kemi, t. f. Laborator*, föreläser enskildt å Kem. läros. kl. 11 f. m. alla söknedagar Allmän Kemi.

JULIUS MÖLLER, *Ph. D., Docent i Mathematik*, leder Mathematiska Seminariets öfningar Onsdagar kl. 5 e. m.

JOHANNES ROBERT RYDBERG, *Ph. D., Docent i Physik*, föreläser enskildt å Phys. läros. Månd., Onsd., Thorsd. och Lörd. kl. 6 e. m. Physik.

BENGT JÖNSSON, *Ph. D., Docent i Botanik*, meddelar enskild undervisning och biträder vid de Phytotomiska öfningarna.

FOLKE AUGUST ENGSTRÖM, *Ph. D., Docent i Astronomi*, meddelar enskild undervisning.

JOHAN MARTIN LOVÉN, *Ph. D., Docent i Kemi*, meddelar enskild undervisning.

CHRISTIAN CARL FREDRIK EICHSTÄDT, *Ph. D., Docent i Geologi*, föreläser enskildt å Kem. lärosalen Tisd., Onsd., Thorsd., Fred. kl. 4 e. m. Petrographi.

SVEN LEONARD TÖRNQVIST, *Ph. D., Docent i Geologi, Lector vid Lunds h. allm. Läroverk*, meddelar enskild undervisning.

KRISTIAN OSKAR MATS WEIBULL, *Ph. D., Docent i Mineralkemi*, genomgår enskildt en elementär kurs i Mineralogi.

DAVID BERGENDAL, *Ph. D., Docent i Botanik*, leder de Zootomiska öfningarna samt meddelar enskild undervisning i Zoologi.

ERNST LEOPOLD LJUNGSTRÖM, *Ph. D., Docent i Botanik*, meddelar enskild undervisning.

ANDERS ROSÉN, *Ph. D., Docent i Mathematik*, meddelar enskild undervisning.

JOHAN CHRISTIAN MOBERG, *Ph. D., Docent i Geologi*, tjenstledig.

NILS HJALMAR NILSSON, *Ph. D., Docent i Botanik*, meddelar enskild undervisning.

THORSTEN BRODÉN, *Ph. D., Docent i Mathematik*, meddelar enskild undervisning.

Exercitie-Mästare.

WILHELM THEODOR GNOSSPELIUS, *Capellmästare, R. W. O.*, leder Musikaliska öfningar på capellsalen Onsd. o. Lörd. kl. 3—5 e. m.

CARL ANDERS HENRIK NORLANDER, *Fäktmästare och Gymnastikläraare, Kapten, R. Belg. Leop. O., Off. Fr. Instr. publ.*, leder Gymnastik- och fäktöfningar på Universitetets gymnastiksal söknedagar kl. 8—9 f. m. samt 6—7 e. m.

Kl. 12 m.—1 e. m. är gymnastiklokalen upplåten för fria öfningar i gymnastik och fäktning, då gymnastikläraren eller någon hans ställföreträdare är närvarande.

AXEL HJALMAR LINDQVIST, *Ritmästare*, undervisar i Ritkonst å ritsalen Månd. och Fred. kl. 12 midd.

Universitetets Cancelli och *Räntekammare* hållas öppna Månd., Tisd., Thorsd. och Fred. kl. 11 f. m.—12 midd.

Universitetets Bibliothek hålles öppet så väl till utlåning som till begagnande på stället alla söknedagar kl. 10 f. m.—2 e. m.

Universitetets öfriga Institutioner hållas tillgängliga efter anhållan hos Institutionsföreståndarne.

FÖRELÄSNINGAR

OCH

ÖFNINGAR

VID

KONGL. UNIVERSITETET I LUND

VÅR-TERMINEN

1887.

LUND 1887,
AKTIEBOLAGET FREDRIK BERLINGS BOKTRYCKERI OCH STILGJUTERI.

Canceller:

Friherre **LOUIS DE GEER,**

J. U. D., f. d. Justitiæ-Statsminister, En af de Aderton i Svenska Akademien,
R. och C. K. M. O. samt Ordens Canceller, Stk. S:t O. O., L. K. V. A.

Pro-Canceller:

WILHELM FLENSBURG,

Th. o. Ph. D., Biskop i Lunds Stift,
C. m. st. k. N. O.

RECTOR:

THEODOR WISÉN,

Ph. D., Professor i Nordiska Språk,
En af de Aderton i Svenska Akademien, R. N. O.

PRO-RECTOR:

AXEL MÖLLER,

Ph. D., Professor i Astronomi, R. N. O., L. K. V. A.

Pensionerade Lärare.

CARL JOHAN SCHLYTER, *J. U. o. Ph. Jub. D., f. d. Professor i Laghistoria, C. m. st. k. N. O., C. D. D. O. 1:a Gr., C. Würt. Fredr. O. 1:a Kl., C. Meckl. O. Wend. Kr., C. Sachs. Alb. O. 2:a Kl., L. K. V. A.*

JACOB GEORG AGARDH, *M. D., Ph. Jub. D., f. d. Professor i Botanik, C. N. O. 1:a Kl., L. K. V. A.*

CARL FREDRIK NAUMANN, *M. o. Ph. D., f. d. Professor i Anatomi, C. W. O. 1:a Kl., R. N. O.*

AXEL NYBLÆUS, *J. U. o. Ph. D., f. d. Professor i Praktisk Philosophi, C. N. O. 1:a Kl., L. K. V. A.*

MAGNUS FREDRIK BRAG, *Ph. D., f. d. Adjunct i Österländska Språk.*

Theologiska Faculteten.

Professorer.

CARL OLBERS, *Th. o. Ph. D., Professor i Kyrkohistoria och Symbolik, Förste Theologiæ Professor och Domprost, L. N. O., n. v. Decanus*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 2 kl. 11 f. m. Tredje och Fjerde Seklets Kyrkohistoria och leder öfningarna på seminariet.

CARL WILHELM SKARSTEDT, *Th. o. Ph. D., Professor i Exegetisk Theologi, f. d. Contracts-Prost, Kyrkoherde i St. Uppåkra, L. N. O.*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 2 kl. 10 f. m. Månd. och Tisd. Synoptikerna och Ebreerbrefvet, Thorsd. och Fred. N. Testamentets Pastoralbref.

CLAS WARHOLM, *Th. o. Ph. D., Professor i Dogmatik och Moraltheologi, Kyrkoherde i Kärrstorp och Glostorp, L. N. O.*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 2 kl. 12 midd. Dogmatik.

SVEN LIBERT BRING, *Th. o. Ph. D., Professor i Praktisk Theologi, Kyrkoherde i Hellestad, Dalby och Bonderup, L. N. O.*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 2 kl. 9 f. m. Månd. o. Tisd. Homiletik, Thorsd. o. Fred. Casuistik, samt leder homiletiska och catechetiska öfningar.

Extraordinarie Professorer.

MARTIN GABRIEL ROSENIUS, *Th. o. Ph. D., e. o. Professor i Exegetisk Theologi, Kyrkoherde i Stångby och Wallkärra*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 2 kl. 8 f. m. Månd. o. Tisd. De mindre Profeterna, Thorsd. o. Fred. Hagiographa.

PER GUSTAF EKLUND, *Ph. D., Th. C., e. o. Professor i Moraltheologi och Symbolik, Kyrkoherde i Husie och W. Skreflinge*, föreläser å lärosalen N:o 2 kl. 1 e. m. Symbolik samt leder liturgiska öfningar.

Docenter.

OTTO NATHANAËL THEOPHILUS AHNFELT, *Th. C., V. D. M., Docent i Systematisk Theologi*, föreläser å lärosalen N:o 2 Onsd. o. Lörd. kl. 12 midd. Moraltheologi samt biträder vid de katechetiska öfningarna.

ANDERS MAGNUS MALMSTRÖM, *Ph. D., Th. C., Docent i Medeltidens Kyrkohistoria, Lector vid Lunds h. allm. Läroverk, utn. Kyrkoherde i Gårdstånga och Holmby*, biträder vid de homiletiska öfningarna samt meddelar enskild undervisning.

FRANS AUGUST JOHANSSON, *Th. C., Docent i Exegetisk Theologi*, föreläser enskildt Martensens Dogmatik och biträder vid de homiletiska öfningarna.

OLOF HOLMSTRÖM, *Th. C., Docent i Kyrkohistoria*, föreläser enskildt kyrkohistoria.

Juridiska Faculteten.

Professorer.

GUSTAF BROOMÉ, *J. U. o. Ph. D., Professor i Stats- och Processrätt, R. N. O., R. D. D. O.*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 3 kl. 10 f. m. Processrätt samt meddelar enskild undervisning i Statsrätt.

Grefve GUSTAF KNUT HAMILTON, *J. U. D., Professor i Administrativrätt och Nationalekonomi, R. N. O., R. N. S:t O. O.*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 3 kl. 9 f. m. Nationalekonomi samt meddelar enskild undervisning i Kyrkorätt.

PHILIBERT HUMBLA, *J. U. D., Professor i Civilrätt, R. N. O.*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 3 kl. 11 f. m. om Panträtt.

PER ASSARSSON, *J. U. o. Ph. D., Professor i Straffrätt och Juridisk Encyklopedi, R. N. O.*, föreläser å lärosalen N:o 3 kl. 12 midd. Svenska Straffrättens allmänna del jemförd med den Norska och Danska.

Extraordinarie Professor.

ALFRED OSSIAN WINROTH, *J. U. C., e. o. Professor i Romersk Rätt och Rättshistoria, n. v. Decanus*, är t. v. tjenstledig.

Docenter.

JOHN ADOLF ASK, *J. U. C., Docent i Svensk Civilrätt, förordnad att t. v. förestå e. o. professuren i Romersk Rätt och Rättshistoria*, föreläser offentligen alla läsdagar kl. 1 e. m. å lärosalen N:o 3 Romersk Obligationsrätt, samt meddelar enskild undervisning i Svensk Civilrätt.

JOHAN HJELMÉRUS, *J. U. C., Docent i Administrativ Rätt*, föreläser offentligen Finansrätt Onsd. o. Lörd. kl. 10 f. m. å lärosalen N:o 3 samt meddelar enskild undervisning.

Medicinska Faculteten.

Professorer.

CARL JACOB ASK, *M. o. Ph. D., Chir. M., Professor i Chirurgi och Obstetrik, Föreståndare för Chirurgiska och Obstetriska Kliniken, C. W. O. 1:a Kl., R. N. O.*, meddelar offentligen på lazarettet Månd., Tisd., Thorsd. och Fred. kl. 11 f. m.—1 e. m. klinisk undervisning i Chirurgi och Obstetrik.

MAXIMILIAN VICTOR ODENIUS, *M. o. Ph. D., Professor i Theoretisk och Rättsmedicin, R. N. O., L. K. V. A.*, föredrager å pathologiska institutionen Månd., Tisd., Thorsd. och Fred. kl. 10 f. m. Speciel Pathologisk Anatomi, samt under terminens senare del Allmän Pathologi med tillhörande mikroskopiska öfningar.

JOHAN LANG, *M. o. Ph. D., Professor i Medicinsk och Physiologisk Kemi, R. N. O., R. W. O., L. K. V. A.*, föreläser å med.-kemiska lärosalen kl. 2 e. m. Månd. Tisd. och Thorsd. Pharmaceutisk Kemi samt Fred. Pharmakognosi och leder öfningarna å det medicinskt kemiska laboratoriet.

HJALMAR OSSIAN LINDGREN, *M. D., Professor i Anatomi*, föredrager å anatomiska anstalten kl. 9 f. m. Histologi i förening med praktiska öfningar samt leder arbetena på den anatomiska och histologiska institutionen.

MAGNUS GUSTAF BLIX, *M. D., Professor i Physiologi och Embryologi, n. v. Decanus*, föreläser å physiol. inst. kl. 12 midd. Månd., Tisd., Thorsd. o. Fred. Physiologi.

Professoratet i *Praktisk Medicin* är ej tillsatt.

Extraordinarie Professorer.

SEVED RIBBING, *M. D., e. o. Professor i Pædiatrik, förordnad att förestå professionen i Praktisk Medicin*, håller å lazarettet alla söknedagar kl. 8—10 f. m. Kliniska föreläsningar, samt undervisar Tisd. kl. $^1/_2$ 7—8 e. m. i Laryngoskopi.

MICHAËL KOLMODIN LÖWEGREN, *M. D., e. o. Professor i Ophthalmiatrik, Lazarettsläkare, R. N. O.*, håller kliniska föreläsningar öfver Ögonsjukdomar å lazarettet Onsd. och Lörd. kl. 10—12 f. m. och anställer Fred. kl. 6 e. m. Ophthalmoskopiska öfningar.

HANS BENDZ, *M. D., e. o. Professor i Pathologisk Anatomi, Rättsmedicin och Hygien*, föreläser å anat. lärosalen Tisd. och Fred. kl. 12 midd. Rätts- och Statsmedicin samt leder å lazarettet Månd. och Thorsd. kl. $^1/_2$ 12 f. m. förekommande Pathologiska Obductioner med demonstration kl. 1 e. m. samt å hospitalet vid inträffade fall kl. $^1/_2$ 1 e. m.

Extraordinarie professionen i *Anatomi och Histologi* samt dermed förenade Prosectorstjenst är ej tillsatt. — Prosectorsbefattningen uppehålles af CARL MAGNUS FÜRST, *M. L.*, som leder de dagliga dissectionsöfningarna å anatomisalen.

SVANTE ÖDMAN, *M. L., Öfverläkare vid Lunds Hospital, R. N. O.*, leder den psychiatriska undervisningen vid nämnda Hospital.

Docent.

AXEL OTTO LINDFORS, *M. D., Docent i Gynekologi och Obstetrik, förordordnad att förestå e. o. professuren i Pædiatrik*, håller å lazarettet Onsd. o. Lörd. kl. 12—2 e. m. Pædiatrisk Poliklinik och föreläsningar.

Philosophiska Facultetens Humanistiska Section.

Professorer.

GUSTAF LJUNGGREN, *Ph. D., Professor i Æsthetik, Literatur- och Konsthistoria, En af de Aderton i Svenska Akademien, C. N. O. 1:a Kl., C. D. D. O. 1:a Gr., L. K. V. A.*, föreläser å lärosalen N:o 4 kl. 12 midd. Månd. o. Tisd. Svensk Literaturhistoria under 1820-talet samt Thorsd. o. Fred. om Sen-renaissancen.

ALBERT THEODOR LYSANDER, *Ph. D., Professor i Romersk Vältalighet och Poesi, R. N. O.*, tolkar offentligen å lärosalen N:o 8 kl. 12 midd. Properti Elegier.

THEODOR WISÉN, *Ph. D., Professor i Nordiska Språk, En af de Aderton i Svenska Akademien, R. N. O., Univ:s n. v. Rector*, är befriad från föreläsningar och examina.

JOHAN JACOB BORELIUS, *Ph. D., Professor i Theoretisk Philosophi, R. N. O., n. v. Decanus*, föreläser å lärosalen N:o 9 kl. 9 f. m. Månd. o. Tisd. Psychologi, Thorsd. o. Fred. Metaphysik.

CLAS THEODOR ODHNER, *Ph. D., Professor i Historia, En af de Aderton i Svenska Akademien, R. N. O.*, föreläser å lärosalen N:o 1 kl. 12 m. Månd. Svensk Historia från Gustaf I:s död samt Tisd., Thorsd. och Fred. Frankrikes historia under Medeltidens sista århundraden.

CHRISTIAN CAVALLIN, *Ph. D., Professor i Grekiska Språket och Literaturen, R. N. O., L. K. V. A.*, föreläser å lärosalen N:o 10 kl. 1 e. m. Månd. och Tisd. Thucydides, Thorsd. och Fred. Euripides' Medea.

VOLTER EDVARD LIDFORSS, *Ph. D., Professor i Nyeuropeisk Linguistik och Modern Literatur, R. N. O., C. Sp. O. Isab. Cat., R. Sp. K. C. III:s O.*, föreläser å lärosalen N:o 4 kl. 11 f. m. Månd. och Tisd. Das Nibelungenlied, Thorsd. o. Fred. La Celestina.

ESAIAS HENRIK WILHELM TEGNER, *Ph. D., Professor i Österländska Språk, En af de Aderton i Svenska Akademien, R. N. O.*, är för terminen tjenstledig.

PER JOHAN HERMAN LEANDER, *Ph. D., Professor i Praktisk Philosophi*, föreläser å läros. N:o 9 kl. 10 f. m. Månd. o. Tisd. Praktiska Philosophiens Historia, samt Thorsd. o. Fred. Propædeutik.

Extraordinarie Professorer.

MARTIN WEIBULL, *Ph. D., e. o. Professor i Historia och Statskunskap*, föreläser å lärosalen N:o 1 Månd., Tisd., Thorsd. o. Fred. kl. 1 e. m. först Statskunskap och Geografi samt derefter Nordisk Historia.

ARON MARTIN ALEXANDERSON, *Ph. D., e. o. Professor i Classiska Språk*, föreläser å lärosalen N:o 8 kl. 10 f. m. Månd., Tisd. och Thorsd. Platos Apologia Socratis, samt leder Fred. kl. 5 e. m. i Philol. Semin. tolkningen af Aristophanes' Nubes.

KNUT FREDRIK SÖDERWALL, *Ph. D., e. o. Professor i Nordiska Språk, förordnad att förestå professionen i Nordiska Språk*, föreläser å lärosalen N:o 10 kl. 9 f. m. Månd. och Tisd. Kormaks Saga samt Thorsd. och Fred. Gamla Rimkrönikan (Erikskrönikan).

Docenter.

CARL MAGNUS ZANDER, *Ph. D., Docent i Latinska språket, Lector vid Lunds h. allm. Läroverk*, meddelar Fred. kl. 8 f. m. å lärosalen N:o 8 enskild undervisning i Latinsk Stilskrifning.

FREDRIK AMADEUS WULFF, *Ph. D., Docent i Franska Språket och Literaturen*, leder å Phil. Seminariet Thorsd. kl. $^1/_2$ 5 e. m. kritisk behandling af Fornfranska texter samt föreläser offentligt å lärosalen N:o 8 Onsd. Romanska språkens ljudsystem och Lörd. kl. 1 e. m. Le Rime di F. Petrarca.

KARL REINHOLD GEIJER, *Ph. D., Docent i Praktisk Philosophi*, meddelar enskild undervisning.

SAMUEL JOHAN CAVALLIN, *Ph. D., Docent i Grekiska Språket, förordnad att förestå professionen i Österländska Språk*, föreläser offentligen kl. 1 e. m. å läros. N:o 5 Månd. Hebreisk Syntax samt Tisd., Thorsd. o. Fred. Genesis; leder i Philol. Semin. Tisd. kl. 6 e. m. tolkningen af Terenti Adelphi samt meddelar Lörd. kl. 11 f. m. å lärosalen N:o 10 enskild undervisning i Grekisk Stilskrifning.

SVEN WÄGNER, *Ph. D., Docent i Theoretisk Philosophi, Lector vid Lunds h. allm. Läroverk*, föreläser offentligt å lärosalen N:o 10 Onsd. och Lörd. kl. 1 e. m. Nyare tidens Philosophi från och med Kant.

EMIL PETERSON, *Ph. D., Docent i Tyska Språket och Literaturen*, meddelar enskild undervisning.

AXEL KOCK, *Ph. D., Docent i Nordiska Språk*, meddelar enskild undervisning.

SVEN SÖDERBERG, *Ph. D., Docent i Nordisk Språk- och Fornforskning*, föreläser enskildt Onsd. o. Lörd. kl. 5 e. m. å lärosalen N:o 5 Fornsvensk Grammatik och Äldre Westgötalagen.

AXEL FRIEDLANDER, *Ph. D., Docent i Æsthetik*, åtnjuter tjenstledighet.

CARL JUSTUS FREDRIK AF PETERSENS, *Ph. D., Docent i Nordiska Språk, Andre Amanuens vid Universitets-Bibliotheket*, meddelar enskild undervisning samt leder i Philol. Semin. Onsd. kl. 6 e. m. tolkningen af Valda Sånger ur den poetiska Eddan.

PONTUS ERLAND FAHLBECK, *Ph. D., Docent i Allmän Historia*, föreläser enskildt Månd., Tisd., Thorsd. o. Fred. kl. 5 e. m. å läros. N:o 1 Svensk författningshistoria.

SVEN LINDE, *Ph. D., Docent i Grekiska Språket*, meddelar enskild undervisning å lärosalen N:o 8 Onsd. kl. 12 i Latinsk stilskrifning och Lörd. kl. 12 i Grekisk stilskrifning.

JOHAN CARL WILHELM THYRÉN, *Ph. D., Docent i Historia*, meddelar enskild undervisning.

Friherre HANS HUGOLD v. SCHWERIN, *Ph. D., Docent i Geografi och Statskunskap, e. o. Amanuens vid Univ.-Bibl., Off. Fr. Instr. Publ.*, tjenstledig.

AUGUST HEIMER, *Ph. D., Docent i Grekisk Philologi*, meddelar enskild undervisning.

PER JOHAN VISING, *Ph. D., Docent i Franska Språket, Lector vid Lunds h. allm. Läroverk*, meddelar enskild undervisning.

Philosophiska Facultetens Mathematiskt Naturvetenskapliga Section.

Professorer.

CHRISTIAN WILHELM BLOMSTRAND, *Ph. D., Professor i Kemi och Mineralogi, C. N. O. 1:a Kl., R. D. D. O., L. K. V. A.*, föreläser å kem. läros. kl. 9 f. m. Månd. o. Tisd. Organisk Kemi, samt Thorsd. o. Fred. Kemisk Synthes och Analys.

AXEL MÖLLER, *Ph. D., Professor i Astronomi, R. N. O., L. K. V. A., Univ:s n. v. Pro-Rector*, föreläser å lärosalen N:o 7 kl. 8 f. m. Sphærisk Astronomi.

CARL FABIAN EMANUEL BJÖRLING, *Ph. D., Professor i Mathematik, R. N. O., L. K. V. A.*, föreläser å lärosalen N:o 7 kl. 1 e. m. grunderna af den nyare Plana Geometrien.

KARL ALBERT HOLMGREN, *Ph. D., Professor i Physik, R. N. O.*, föreläser å phys. läros. kl. 12 midd. först Optik, sedan Värmelära.

FREDRIK WILHELM CHRISTIAN ARESCHOUG, *Ph. D., Professor i Botanik, L. K. V. A.*, föreläser å läros. N:o 6 kl. 1 e. m. de högre växternas Morphologi samt leder Onsd. och Lörd. kl. 9 f. m.—12 midd. de Phytotomiska öfningarna å botaniska museet.

AUGUST WILHELM QVENNERSTEDT, *Ph. D., Professor i Zoologi*, föreläser å zool. lärosalen kl. 12 midd. Allmän Zoologi.

Extraordinarie Professorer.

OTTO MARTIN TORELL, *Ph. D., M. C., e. o. Professor i Zoologi och Geologi, Chef för Sveriges Geologiska undersökning, C. N. O. 1:a Kl., Stor-Off. It. Kr. O., C. D. D. O. 2 Gr., Off. Fr. H. L., Off. Fr. Instr. Publ., L. K. V. A.*, vistas i Stockholm.

ALBERT VICTOR BÄCKLUND, *Ph. D., e. o. Professor i Mechanik och Mathematisk Physik*, föreläser offentligen å lärosalen N:o 7 kl. 11 f. m. Elementerna af den Analytiska Mechaniken.

BERNHARD LUNDGREN, *Ph. D., e. o. Professor i Geologi, n. v. Decanus*, föreläser å Zool. lärosalen kl. 8 f. m. Dynamisk Geologi.

SVEN BERGGREN, *Ph. D., e. o. Professor i Botanik, L. K. V. A.*, föreläser å botaniska lärosalen Månd. och Thorsd. kl. 11 f. m. öfver Phanerogamernas naturliga familjer samt demonstrerar på tider, som särskildt tillkännagifvas, i botaniska trädgården blommande växter.

Adjuncter.

VICTOR von ZEIPEL, *Ph. D., Adjunct i Mathematik*, föreläser Onsd. och Lörd. å läros. N:o 7 kl. 9 f. m. Differentialkalkyl.

NILS CHRISTOPHER DUNÉR, *Ph. D., Adjunct i Astronomi och Observator, L. K. V. A.*, begagnar sig under detta läsår af den honom medgifna frihet från föreläsningar.

CARL GUSTAF THOMSON, *Ph. D., Adjunct i Entomologi*, föreläser å entomologiska museet kl. 1 e. m. Onsd. Hymenoptera, Lörd. Coleoptera.

Docenter.

JOHAN PETER KLASON, *Ph. D., Docent i Organisk Kemi, t. f. Laborator*, meddelar enskild undervisning.

JULIUS MÖLLER, *Ph. D., Docent i Mathematik*, meddelar enskild undervisning och leder Mathematiska Seminariets öfningar Onsdagar kl. 5 e. m.

JOHANNES ROBERT RYDBERG, *Ph. D., Docent i Physik*, meddelar enskild undervisning.

BENGT JÖNSSON, *Ph. D., Docent i Botanik*, meddelar enskild undervisning och biträder vid de Phytotomiska öfningarna.

FOLKE AUGUST ENGSTRÖM, *Ph. D., Docent i Astronomi*, meddelar enskild undervisning.

JOHAN MARTIN LOVÉN, *Ph. D., Docent i Kemi*, meddelar enskild undervisning.

CHRISTIAN CARL FREDRIK EICHSTÄDT, *Ph. D., Docent i Geologi*, föreläser offentligen Mikroskopisk Petrographi och enskildt Allmän Geologi.

SVEN LEONARD TÖRNQVIST, *Ph. D., Docent i Geologi, Lector vid Lunds h. allm. Läroverk*, meddelar enskild undervisning.

KRISTIAN OSKAR MATS WEIBULL, *Ph. D., Docent i Mineralkemi*, meddelar enskild undervisning.

DAVID BERGENDAL, *Ph. D., Docent i Botanik*, leder de Zootomiska öfningarna samt meddelar enskild undervisning i Zoologi.

ERNST LEOPOLD LJUNGSTRÖM, *Ph. D., Docent i Botanik*, meddelar enskild undervisning.

ANDERS ROSÉN, *Ph. D., Docent i Mathematik*, föreläser offentligen å läros. N:o 7 Onsd. o. Lörd. kl. 4 e. m. Potentialtheori.

JOHAN CHRISTIAN MOBERG, *Ph. D., Docent i Geologi*, tjenstledig.

NILS HJALMAR NILSSON, *Ph. D., Docent i Botanik*, meddelar enskild undervisning.

THORSTEN BRODÉN, *Ph. D., Docent i Mathematik*, meddelar enskild undervisning.

CARL AUGUST RUDELIUS, *Ph. D., Docent i Kemi*, meddelar enskild undervisning.

SVEN GUSTAF HEDIN, *Ph. D., Docent i Kemi*, meddelar enskild undervisning.

JULIUS BERNHARD HAIJ, *Ph. D., Docent i Zoologi*, meddelar enskild undervisning.

Exercitie-Mästare.

WILHELM THEODOR GNOSSPELIUS, *Capellmästare, R. W. O.*, leder Musikaliska öfningar på capellsalen Onsd. o. Lörd. kl. 3—5 e. m.

CARL ANDERS HENRIK NORLANDER, *Fäktmästare och Gymnastikläraré, Kapten, R. Belg. Leop. O., Off. Fr. Instr. publ.*, leder Gymnastik- och fäktöfningar på Universitetets gymnastiksal söknedagar kl. 8—9 f. m. samt 6—7 e. m.

Kl. 12 m.—1 e. m. är gymnastiklokalen upplåten för fria öfningar i gymnastik och fäktning, då gymnastikläraren eller någon hans ställföreträdare är närvarande.

AXEL HJALMAR LINDQVIST, *Ritmästare*, undervisar i Ritkonst å ritsalen Månd. och Fred. kl. 12 midd.

Universitetets Cancelli och *Räntekammare* hållas öppna Månd., Tisd., Thorsd. och Fred. kl. 11 f. m.—12 midd.

Universitetets Bibliothek hålles öppet så väl till utlåning som till begagnande på stället alla söknedagar kl. 10 f. m.—2 e. m.

Universitetets öfriga Institutioner hållas tillgängliga efter anhållan hos Institutionsföreståndarne.